

בעזה"י

ס פ ר

דברים נחמדים

חידושים נפלאים על משניות וגמרא. וחידושי דינים.
ורמזי דברי חז"ל מתנ"ך. ודרושים ערבים על ישעיה
תהלים משלי. ופרוש על הרמב"ם הלכות יסודי התורה,
והערות יקרות על הספר דבש לפי מהחיד"א ז"ל
ובסוף הספר פירוש נחמד ונעים על

מסכת אבות

בו התחיל להראות תוקף גדולתו אשר כל דברי חז"ל הנאמרים שם המה
גלמים ממצעי האבות ושע"כ קראו חז"ל למסכת זו אבות.

מאת כבוד הרב הגאון הקדוש המפורסם ע"פ תבל בחיבוריו היקרים והקדושים
הנאהבים והנעימים. אסטקלריא המאירה מגורה הטהורה איש אלקים קדוש וטהור

אדמו"ר מדין **צבי אלימלך שפירא** זי"ע וצוק"ל

משבט יששכר אבד"ק דינאב יצ"ו

בעהמח"ם בני יששכר. אנרא דמלה. דרך פקודיך. רגל ישראל.
מעין גנים. מגיד תעלומה. והיה ברכה. חרושי מהרצ"א,
אזהרות מהרצ"א. הוספות מהרצ"א. כלי חרואים.
אנרא דפרקא. דרך ערותיך. ריח דודאים.
ועוד אשר בכתובים העתקתי והוצאתי לאור הספר היקר
הזה ביגיעה רבה.

אני הקטן אברהם בן לא"א הרבני החסיד המופלג
מ' גדלי' ארום נ"י מפ"ק פרעמיסלא.

ועתה יו"ל בהוספת שתי תשובות מהגח"ק מעצם כתי"ק
ועוד הוספות רבות

פעה"ק **ירושלים** תובב"א

האי סהדותא

כתבי קדש מאת הרבנים הצדיקים הקדושים (שליט"א) [וצוק"ל]

מבני הגאון הקדוש איש אלקים אדמו"ר מרן דויז' שפירא צוקלה"ה זי"ע מדינאוו
בעמ"ס צמח דוד. בהגאון המחבר הקדוש וצללה"ה.

ב"ה

לידידי החסיד המופלג יראת ד' אוצרו כש"ת
מוהר"ר אברהם נ"י

מכתבך הגיעני ובדבר מבוקשך שאשלח לך
שטר מתנה על הדפסת הספר
לפליאה הוא בעיני הלא כבר אמרתי לך
כמה פעמים איך שאני ש"תן לך זכות הדפסה
במתנה גמורה רק אחר גמר הדפסה יחזיר
לי הכתב ידי קדשו של אא"ז וצללה"ה. גם
מה שבדעתך ליקח הסכמות מגדולי זמנינו
כבר כתבתי לך אשר אין מהצורך לעשות
הוצאות עבור זה כי באם היה הכתב מאיזה
תלמיד מתלמידיו היה צורך בהסכמות
מהחשש שמא לא דייק וגמיר מפומא דרביה
אבל לא כן כאשר היא כתב ידי קדשו כאשר
גם אנ' טכיר כתב אבי זקני וזלה"ה
ונפל לי לחקקי ולגורקי מעזבון אבי
וזלה"ה הש"י יצליח ורכך ותראה לגמור
גם הלקוטים על הש"ס כי דברים נחמדים
מאד המה.

ידידך דו"ש חפץ הצלחתך
הק' מאיר יהודא שפירא

גם שתבנית אותיותיו הק' ניכרים להחסידיים הראשונים. וכולם יעידון ויגידון עליו כתבניתו.
בכל זאת אני אשיב לך מפני הכבוד שהשגתי לנכון אך צלח רכב על דבר אמת והש"ת
יהא בעוזורך ותצליח במ"י בזה ובכל הענינים תעלה על במתי הצלחה. קיצור. הרבר כל
עשייתך תהי' בידיעת ובהסכמת כ' אחי הרה"צ מביקאווסק שליט"א אשר נה' אהלו במחוז
שלכם. ועליו אני סומך. וזולת זה אין מן הצורך לך כלל.

ידידו דו"ש"ט באהבה ומבקש הצלחתך עדי ועד.
צבי אלימלך שפירא מכלאזיב.

ב"ה יום א' פרשת קרח שנתרמ"ה פה בלאזוב.
החיים והשלום וכל טוב לכבוד ידידי הרבני
המופלא ומופלג בתורה יביראה חסיד ועניו מושלם
במעלות כ"ש מפואר מוה' אברהם נ"י לעד.

יקרת מכתבך עם הספר לנכון השגתי.
אבל לא אוכל לכוין דעתך מהמבוקש
שאבוא בעצמי בכתב ידי ממש בספר כתוב
וחתום על התשובה. מה כוזנתך בזה. אם
רצונך שיהיה מכתבי נחשב בתורת הסכמה.
גלוי וידוע שמעולם לא עלתה זאת על
מחשבתי כלל וכלל לבא בהסכמתי על
חיבורים. כמה וכמה אנשים מכובדים השכימו
לפתחי עם חיבורים ודרשו זאת מאתי
ומשכתי ידי מזה. וכן לא אעשה בל"נ ובפרט
על חיבור מן כ' אא"ז וצוקלה"ה אין מהצורך
לזה כי כמה וכמה חיבורים יקרים ונפלאים
יצאו מבית הדפוס ונפוצו ע"פ תבל וזולת
שום הסכמה ואולי דעתו שיהי' ביד ידידי
תודע נאמנה מאתי שהחיבור הלז הוא מכתב
יד הקדושה של אא"ז וצוקלה"ה. וכי יהודה
ועוד לקרא. הלא המכתבים יצאו מת"י כ'
אחי הרב הקדוש שליט"א מביקאווסק. שהוא
נתן לידידי במתנה. ומסתמא המה בחזקתן
שהוא כתב יד של אא"ז וזלה"ה זי"ע. ומה

דברים נחמדים

משניות כתובות.

א פרק א' משנה א' בתולה וכו' עין בתמי ובתוייט מפני מה לא תני הבתולה בה"א כמו האשה ניקנית:

ונ"ל שהוא יפיי מ"ש ה' ד' היות תחילה עד לא קבילת דכורא עלה נקראת ד' ומדקבילת דכורא עלה נקראת ה'. וזו בתולה גישאת ליום הרביעי שהיא ד' ונישאת בד' לכך לא תני בה"א ובמקום אחר הארכנו בזה ועת לקצר:

ב משנה ו' ר"י אומר לא מפיה אנו חיינן. עיין בגמ' סנהדרין [צ"ז] בהאי אתרא דשמה קושטא [דלא הוה משני בדיבוריהו ולא הוה מיית אינש וכו'] ותבין לפי"ז סוד יעקב אבינו לא מת. דכתיב תתן אמת ליעקב. מדתו [מדת] אמת. ולפי"ז [תבין מ"ש ר"י] לא מפיי אנו חיינן. רצ"ל אין אנו מאמתי"ן דבריה לומר שעי דברי יגיע החיות. [ו]מצאתי אחיכ כעין דברינו בכתבי הקדוש הר"פ מקארי"ן [צוק"ל]: ונ"ל שאמר ר"י הלשון הזה דוקא בכאן בטענות האשה דכתיב ומוצא [אני את האשה וכו'] וכן האשה הראשונה גרמה המות] ע"י השקר שאמרה. והוסיפה לומר אל תגעו בו וכו' ואין מוציאין מחוקה זו [שעומדת האשה בחזקת משקרת לומר שדבריי] אמיתיים. ונחזי מפיי. הבן הדבר: ג' פרק ב' משנה א' שיצאת בהנומ"א כן העתיק התוייט בלא יוד אחר הה"א):

וי"ל דנקרא הסימן שעושיין לבתולות [הנומ"א]. דהנה כבר ידעת [כי] דכר ונוקבא סוד

יחד אמ"ן. הוי' אדני. וכן סוד ו' עם ה' דכורא בסוד [הו'] ונוקבא בסוד [הה']. וע"כ נקרא הסימן הנומ"א יען] שבתוכה זו נפרדים עדיין אותיות אמ"ן וכן אותיות ו"ה להורות שעדיין לא קבילת דכירא עלה:

ד' פרק ב' משנה ט'. א"ל אין אדם מעיד ע"י עצמו:

לכאורה ל"ל למימר הלשון הזה בלשון עדות [הול"ל אין אדם נאמן על עצמו גם] מן הצורך להתבונן מה הוה ס"ד דר' זכריה שיאמינו חכז"ל לבעל להעיד על אשתו [דהוה כמעיד על עצמו ובודאי אין אדם נאמן להעיד] על עצמו:

ונ"ל דר' זכריה נפקא ליה זאת מן התורה דהנה אמנו שרה כשנלקחה לפרעה. נאמר אחיכ שאמר פרעה ועתה הנה אשתך קח ולך. מהו הלשון ועת"ה מה בא לשלול. וגם מה [הנה אשתך. אך י"ל דהנה] הידיעה לא היתה נעלמת מן הדורות הראשונים וידע פרעה שאברהם אבינו יהי כהן. ואונס אסורה לו. ואפילו [שבוייה באונס] אבל עדיין לא ניתנה לו הכהונה וע"כ א"ל ועת"ה שאינך עדיין כהן [הנ"ה] אשת"ך. עדיין היא אשתך מן הדין [שאינה אסורה לך] משא"כ אצל אבימלך כבר היה כהן ושבוייה באונס אסורה לו. הנה אמר הש"י לאבימלך. השב אשת האיש כי נביא הוא ויודע שלא נגעתה [בה] ותהיה מותרת לו. הנה מזה למד ר' [זכריה] שכשאדם [יודע באשתו] בבירור שלא נגע בה הגוי מותרת לו מן הדין. [דאליכ האיך היה] מהגי נביאות דאברהם לזה. לא בשמים הוא [כיוון] שכבר נגזרה גזירה.

סוטה

ז' פרק א' משנה ט'. תוי"ט בד"ה וכן
לענין הטובה וכו' אבל קשיא לרבי
והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה א"כ היתה
מרובה מדת פורעניות וכו' :

ולפי מ"ש בפירוש הפסוק יונח שפיר דשם
נאמר במספר הימים אשר תרתם את
וכו' יום לשנה וכו' וידעתם את תנואת"י.
תנואתי אין לו ביאור לפי הפשט :

ואמרנו בפירושו. עפ"י מ"ש הכתוב למען
ירבו ימיכם וכו'. אשר נשבע י"י
לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ.
היינו ת"ק שנים והיכן נשבע הש"י על ת"ק
שנים :

אך הוא דהנה בכאן על שמיאנו לבא אל ארץ
הקדושה. נענשו יום לשנה. ממילא מדה
טובה מרובה. אחת לת"ק כמו שדרשו מן גוצר
חסד לאלפים ופוקד על רבעים וכו' א"כ לפיז
מגיע לנו בעד כל יום שאנחנו מחכים ומבקשים
ומצפים עת בואנו אל הארץ מגיע לנו ת"ק שנים :

והנה העונש של דור המדבר נאמר בשבועה
חי אני וכו' וכו' יום לשנה וכו' ומסיים
וידעתם את תנואת"י. לדעתי היא תיבה
מורכבת. ת"ן את"י. רצ"ל עיינו העונש תדעו
את השכר היינו הנתינה אשר אתי כשאתן לכם
את הארץ. כמה מגיע לכם בעד כל יום. וז"ש
למען ירבו ימיכם וכו' כימי השמים על הארץ :
וא"כ לפיז לא קשה מידי קושיית התוס'. כי
י"י חפץ למען צדקו לענוש אותם יום
לשנה בכדי להרבות שכרם בנתינת הארץ אחת
לת"ק נ"ל :

[עיינן בהקדמה]

בבא בתרא

ח' פרק ב' משנה ה' בית ד' כורין מלא
שגר היונה :

פשתחשוב עפ"י חשבון הידוע. סאתים הוא
כחצר המשכן מאה על רחב חמשים.

יעלה חשבון בית ד' כורים סך ש' אלפים אמות.
והוא ת"ר אלפים פסיעות. ששים ריבוא :

ואברהם אבינו קיים כל התורה וכל מילי [דרבנן.
וחכמים] השיבו לר"ז אין אדם מעיד וכו' רצ"ל
אין מביאין [ראי' מאברהם אבינו ע"ה כי] בזמן
אברהם לא היה ב"ד בדבר [ולא הובא] הדבר
לפני ב"ד [ולא היה מן הצורך] רק שידע אברהם
בעצמו [בבירור שלא נאנסה] ובודאי שמותרת
משא"כ [כעת] שיש ב"ד היודעים שבאת העיר
[במצור וכל] כהגת שבתוכה אסורות עפ"י תוה"ק
ואתה באת להתירה]. ע"י עדות"ך אין אדם
מעיד ע"י עצמו. והוא נכון בעזה"י :

ה' פרק י"ג משנה ב'. הניח מעותיו על
קרן הצב. עמ"ש התוי"ט. ושמעתי
וכו' :

ואני שמעתי. כשיבא זמן שהצבי מפיל קרנותיו.
הוא הולך לחפש מקום עמוק שיפילם
לשם למקום שלא ימצאם שום בן אדם ושום
בריה :

ויש לפרש על קר"ן הצב"י. דהנה הצבי
כשנולד הנה גדלות עורו זהו הקר"ן.
ואח"כ כשנתגדל זהו הריות. והנה בכל הברואים
הקרן יש לו קיום. כי עורו מחזיק את בשרו.
משא"כ צב"י. אין הקר"ן מתקיים. והבן כי
קצאתי :

ו' משנה ג'. בשביל שאני זכ"ר הפסדתי :
אמרו חז"ל זכ"ר ז"ה כ"ר. רצ"ל. כשנולד
נולד כר"ו. היינו מתנותיו עמו (כ"ר)
הוא מתנה שלחו כר וכו') היינו שהש"י בורא
מתנותיו עמו באיזה צד ואופן שימצא לו פרנסתו
בכל ימי חייו לו ולבני ביתו. נקב"ה נקי' בא"ה.
שנולדה ריקנית. בלא פרנסה. כי פרנסתה ע"י
אחרים. ונולד פרנסתה אצל בעלה :

וה"ש אדמון וכי בשביל שאני זכ"ר. ופרנסתי
נולדת עמי. וכשהזמין הש"י לי ירושה.
הנה זה פרנסתי מבראשית. וכשאתננה לאחרים
הפסדת"י. משא"כ נקב"ה. פרנסתה אצל בעלה :
וספרת חכמים דנקב"ה נקי' בא"ה פרנסתה
אצל אחרים היינו אצל אביה ובעלה.
ע"כ כ"ז שלא נשאת פרנסה אצל בית אבי
משא"כ (זכ"ר) זה (כר) ובודאי יהי' לו פרנסה
אפילו אם לא יירש מאביו. ע"כ הלכה כחכמים :

כתב בשבועה כלל ופרט וכלל נגד מדת
 ור"ב חס"ד. וכן ב"ג [מדות] עליונים
 ימיכה כי חפץ חס"ד הוא. והנה כתיב עולם
 חס"ד יבנה. עיין בזה בפסוק לא תשא את שם
 וכו' דח"ו ע"י שבועת שקר. מתנשא השם הקדוש
 החקוק על החתום שלא יעלה ויציף את העולם.
 לולי הש"י בתסדו. שולח את המלאך יעזריאל.
 והוא כבנין חדש עולם חס"ד יבנה :

ובאפשר המשכיל יוכל להתבונן. ע"י. טעם.
 להא דאין נשבעין על הקרקעות ע"ד
 יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד. תהום
 כלבוש וכו'. ויראתי להרחיב הדיבור.

י"א משנה ו' תוי"ט בדי"ה וחכמים וכו'.
 וכפרש"י התם דעירוב פרשיות דקאמר
 דהיינו שאינו כתוב כלל במקומה. ועקרינו ל"י.
 לגמרי מפרשת שומרין לפרשת אם כסף וכו' :

הנה קבלת רבותינו היא. בתורה שבע"פ דהפסוק
 מפרשת אם כסף נתערב בגזירתו ית"ש.
 לפרשת שומרין. והגם דקצר כח הבשרי להשיג
 רזין עילאין כאלין. רק להבאים בסוד י"י אשר
 חלק להם הש"י בבניה. להם גילה תעלומות.
 ויאכלו וישבעו ויתירו. עכ"ז רשות לכל אשר
 בשם ישראל יכונה להתבונן בכל מקום איזה רמז
 ופשט. כפי קט שכלו :

ונ"ל דיש לרמוז בתורה בכאן. מה שפרשת
 אם כסף הוא כפרשת שומרין. שהוא
 להשמיענו הא דכתיב. יכין וצדיק ילכש יצבר
 ולא ידע וכו'. צפון לצדיק חיל חוטא. והוא
 מ"ש רבי ברוך שמסר עולמו לשומרין. והאריך
 הרמב"ם ז"ל בדברים אלו. וכתב לולי המשתגעים
 היה העולם תהו ובהו. כי הוא שגוען גדול מן
 האדם. למסור נפשו ביגיעה רבה בסכנות בימים
 ובנהרות בכדי לאסוף כסף וזהב. ומוזה הכסף
 יוציא לבנין מגדלות ובירנות. ויבלה זמנו. ואח"כ
 הוא ילך בדרך כל הארץ. וישארו הכספים
 והמגדלים לאחרים ואין לך שגוען גדול מזה.
 אבל הש"י מסר עולמו לשומרין. הנה החוטא
 הזה שומר כספו ונכסיו ומסכן עצמו עליהם. הוא
 הכל עבוד איזה צדיק ות"ח :

ותכין לפי"ו. תפילת ישראל צריכה להיות
 כלולה מכל ישראל. ע"כ צריכין לקבל
 ע"ע קודם התפלה מ"ע ואהבת לרעך כמוך.
 וסך השרשים של נשמות ישראל הם ס' ריבוא :
 וזה לדעתי לפרש אם שגור"ה תפילתי בפי
 מלא שגר היונה. כי כנ"י ליונה נמשלה.
 וישראל בעמדם על הים בתפלה ראשונה. דרשו
 חז"ל עליהם זה הפסוק. יונתי בחגוי הסלע וכו'
 השמיעני את קולך. והבן הדברים הללו :

שבועות

פ' פרק ו' משנה א' תוי"ט בד"ה שבועות
 הדיינין. כתב הר"ב דנקיט חפצא
 בידי' כדאשכחן באברהם וכו'. ותמהו התוס'
 דבשבועות העדות וביטוי ופקדון וכו' ליבעי בהו
 אנקוטי חפצא. ע"כ :

ונ"ל דהשליחות של העבד היה עבור יצחק.
 שהוא עמוד הדין. בזה בעינן נקיטת חפץ.
 דבר מוגבל הבן. ולכך בשבועת הדיינין דייקא.
 בעינן נקיטת חפץ ולא בשאר שבועות. ונלמד
 דבר זה ג"כ ממה דכתב שם וישם העבד את
 ידו וכו'. וישבע לו ע"ל הדב"ר הז"ה. הנה
 ג' תיבות ע"ל הדב"ר הז"ה. מיותרין להורות
 על הדב"ר הז"ה דייקא. דהוה כעין שבועת
 הדיינין בעינן נקיטת חפץ. לא בשבועות אחרים.

והא ראייה דלא אשכחן נקיטת חפץ במה
 שהשביע יעקב לעשו. וכן מה שהשביע
 יעקב ליוסף. הגם שאמר לו יעקב. שים נא ירך
 תחת ירכי לא עשה יוסף כן. רק השיב לו
 אנכי אעשה כדברך. הנה תיבת אנכי ג"כ
 מיותר. אבל דקדק לו יוסף. בשלמא העבד. עשה
 כדברי יצחק. שהוא עמוד הדין הוכרח לנקיטת
 חפץ אבל אנכי אעשה כדברך. עמוד האמת זו
 תורה. ואין מן הצורך לנקיטת חפץ. והנה הודה
 לו יעקב אח"כ. וא"ל השבעה לי סתם. וישבע
 לו בסתם. זה מה שנ"ל :

י' משנה ה' הרע"ב. בדי"ה העבדים וכו'
 דכתיב על כל דבר פשע. כלל וכו'
 כלל ופרט וכלל וכו' :

ובזה [יונתן] אשר מפרשת אם כסף נאמר אשר
יאמר כי היא זיה. בפרשת שומרין.
כי השומרין שומרין הכסף. למי אשר יאמר השני
כי הוא זה אשר לו משפט הכסף ההוא. דוק
והתבונן ברמו הזה. והוא דבר נכבד:

עדיות

י"ב פרק א' משנה ד' שהרי אבות העולם
וכו' קרא לשמאי והלל. אבות
העולם. וכן בזהר [חיג דף ע"ג]. קראו אבות
להיות שמאי מבחי הגבורות והלל מבחי
החסדים. ע"כ בית הלל מקילין ברוב.
וב"ש לחומרא:

והנה האבות. אברהם מדתו מדת החסיד
כמד"א ויסע אברם הלך ונסוע
הגנביה. ויצחק מדתו מדת הגבורה ופחד.
כמד"א ופחד יצחק היה וכו'. ע"כ גם להלל
ושמאי קראו אבות העולם: [ראה בספר פתח
צינים למס' עדיות פ"א מ"ד שהעיר דאין קורין
אבות אלא לשלשה, עיי"ש, המריל].

י"ג משנה י"ב אלו דברים שחזרו ב"ה וכו'.
עין בתוי"ט:

והנה תדע הקורא נעים. בית שמאי הם מבחי
הגבורות ע"כ הם תמיד ברוב לחומרא.
וע"כ הם חריפים ומחדדי טפי. וביה מצד החסדים.
ע"כ דבריהם ברוב לקולא. זולת בכ"מ. מ"כ
אשר דבריהם הוא בהיפך. והמה ג"כ שניים
במס' זו. והוא מחמת התכללות החסדים בגבורות
והגבורות בחסדים:

ואלו הדברים שחזרו ב"ה להורות כב"ש. הוא
במקום שנמתקו הדינים בשורשם. ושב
לאחזים ממש עם החסדים וחזרו ב"ה להורות
כב"ש. כי הדינים בשורשם הן המה חשובים
כמעלת הזהב על הכסף וקצרתי והשם הטוב
יכפר:

י"ד פרק ב' משנה ד' תוי"ט בדיה בכר"ם
וכו' ומסיים הרמב"ם והשני קרא כנסת
ישראל כר"ם וכו':

כודתנו לברר למה כינו ישיבתן בשם כרם הגם
שהיו יושבין שורות. הל' לומר
בשורות ביבנה. אבל להיות שזה השם קראו
השני עפ"י הנביא. והנה לשם אמר הנביא
ויקו לעשות ענבים ויעש וכו'. וכהיום שישבו
שורות ככרם ללמוד. הנה הוא לזכרון לפני השני
שהכרם כבר הוציא פרח ויצץ ציץ והצליח
ועשה פרי ענבים:

ותדע עוד כר"ם. הוא בגי' עשה הוי"ו"ת.
שיעור קומת הקודש. וקודש ישראל
ל"י:

ט"ו פרק ד' משנה ז' הרע"ב בדיה בדינר
וכו' משקל הדינר צ"ו שעורות כסף:

נ"ל אימא תתאה מקנת באופן היינו עשי'
דתמן תפארתי. ע"כ סברי ב"ש דהאשה
מתקדשת בדינר דהוא צ"ו שעורות מספר א"ל
אדניי. ובה"א בפרוטיה פרוטה בגי' ש' בגי'
ברחמיים כי נוקבא מסטרא דדינ"א. וזכרא
מסטרא דחס"ד. וכשמתברין מתהוה רחמיים
נ"ל:

ט"ז משנה י"ד תוי"ט בדיה ב"ש פומרין
וכו' ומשנינן דכל דבר שאמרו לך ב"ד
שב ולא תעשה מ"ע זו שבתורה. וראו טעם
לדבריהם אין זה עוקר דבר מן התורה:

אציגה לפניך כאן ברמו טעם לדברי חז"ל
שיכולין חכמים לעקור דבר מן התורה
בשוא"ת (לא בקום ועשה). החכמים העושים
תקנות וגדרים לישראל. הנה נשמתם נשפעת מן
החכמה העליונה. ע"כ נקראו חכמיים. והנה
כתיב כולם בחכמה עשית. ע"כ התורה מתחלת
בראשית ברא וכו' מתדגמינן בחוכמתא.
ראשית חכמה. והנה כל העשיות הוא עפ"י
החכמה כביכול. והנה כתיב בגמר מעשה בראשית
אשר ברא אלקים לעשות:

והנה נגמרו כל מ"ב. עפ"י עשיות החכמה היא
התורה ארייתא מחכמה נפקת. וא"א
לעקור דבר מן התורה עפ"י חכמיים המושפעים
מן החכמה. זולת בשב ואל תעשה. והבן
ברמיותם:

ע"ז

י"ז פרק ב' משנה ה' כהן שדעתו יפה שורפו וכי י"ל דהתנא לא רצה להוציא דבר שאינו הגון מפיו לומר. כהן שוטה ורעבתן. או שאין לו דעת. וכינהו. כהן שדעתו יפה:

דהנה יוסיף דעית יוסיף מכאוב. ומי שאין לו דעת אינו מרגיש במכאובים ומקרים הבאים:

והנה מי שיש לו דעת. הגם שהוא רעב ורוצה לאכול איזה מאכל. אבל ביודעו שיצמח לו מכאוב ממאכל ההוא ימנע מלאכול. הנה מכאוב הוא לו מה שהוצרך למנוע תאוותי מלאכול. משאי"כ מי שאין לו דעית אינו רואה את הגולד. ויאכל וישבע. ועל המכאוב הגולד אחי"כ זה אינו מעלה על דעתו וזהו כהן שדעתו יפה. ג"ל לפי פשוטו:

י"ח שם שורפה חי. אכילה שאינה ראוי. תכונה בשם שריפה. ודקדק הלשון זה בכאן. להיות מצות העולה כולה כליל בשריפות המזבח. אמר בקיבת העולה [וזהו שריפתה]:

י"ט פרק ג' משנה ז'. איזו היא אשרי"ה כל שיש תחתיו ע"ז. רשי"א כל שעובדין אותה:

י"ל טעם פלוגתתן. עפ"י המבואר בזה. בע"ל. אשרי"ה. הן המה דבר ונוקבא דמרכבת הסי"א ואי"כ אשרי"ה היא מקבלת מהבעל ע"כ עושים הגוים צורה תחת אשרי"ה יתפרדו כל פועלי און. אבל כונתם הוא כנ"ל:

והא דהצורה היא תחת האשרה. רכן היא בקליפת. פתוריה אשר על הנה"ר. ע"כ עשו מנהיג את הנקבות קודם לזכרים אי"כ שניהם נעבדים ע"כ קסברי חכמים כל שיש תחתיו ע"ז מיקרי אשרה:

זר"ש סבר. דענין עבודתם מה שעובדים לבעל היא ענין אחר. וענין מה שעובדים לאשרה היא ענין אחר כדכתיב בפסוק לבע"ל ולאשרי"ה. ע"כ כדאשכחינן תחת האשרי"ה. צורה. לצורה עובדין ולא לאילן. ע"כ מותר האילן:

ותדע עפ"י האמור בתיקונים. דנקרא הנוקבא דסט"א יותרת הכבד. דבתר דעבידת גיאופין וכי. ע"כ אין עושין הגוים עבודתם המזוהמת וההבליית בחיבור יתפרדו כל פועלי און. והאלילים כליל יחלוף. ואת רוח הטומאה יעביר השיי מן הארץ:

כ' פרק ד' משנה ד'. ע"ז של נכרי אסורה מיד ושל ישראל אין אסורה עד שתיעבה:

נ"ל האי כדינו והאי כדינו. דבישראל מחשבה רעה אין מצטרפת למעשה. ובגוי מצטרפת למעשה. ואי"כ המחשבה לעבדה הוה כאילו עבדה אע"ג דבע"ז גם בישראל מחשבה מצטרפת למעשה. זה דוקא בדיון שלמעלה. אבל בעסק ההלכה לאסור ע"ז קודם עבודתה. זה לא אמרינן:

וטעמא רבה אית ב' לפי מ"ש הרב הגאון בעל גו"א טעם למה תהי כזאת מאת

השיי. והוא נראה ח"ו כעול אשר בישראל מחשבה טובה מצטרפת למעשה ובגוי אינה מצטרפת ומחשבה רעה בישראל אינה מצטרפת. ובגוי מצורפת. וביאר הוא ז"ל. המשפט לאלהים היא משפט אמת וצדק. דישאל נפשם קדושה מעצם הטוב. הנה הטוב להם בעצם. והרע במקרה. וכבר ידעת שהעצם מתמיד והמקרה אינו מתמיד. נפשם וכי' הנה הרע הוא בעצם והטוב במקרה:

והנה לפי"ז כשישאל מחשב לעשות טובה. הנה הגם שלא נגמר לו הענין למעשה. בודאי ברוב היה לו איזה מניעה מצד אחר. ואין המניעה מפאת נפשו. ע"כ תצטרף המחשבה למעשה. משאי"כ בנכרי מחשבת הטוב היתה אצלו במקרה. ומניעת המעשה הוא מפאת עצמיותו. ולענין מחשבה רעה הוא בהיפך. אבל מחשבת ע"ז. כיון שחשב ישראל ח"ו לעבוד ע"ז. הנה סרה ממנו קדושת ישראל ח"ו וקנה עצמיות הגוי. הנה דין גוי יש לו. הבן הדבר:

הנה לפי"ז. זה הדין לא שייך דק לענין הדין שלמעלה. היודע מחשבות יודע תעלומות. כשיודע אשר ישראל זה חשב לעבוד ע"ז. וסר מקדושת ישראל לגמרי ח"ו. הנה נידון כגוי. אבל אנחנו בבי"ד שלמטה. הנה מסור בידינו עפ"י

וכו' אין מן [הצורך] לומר להענישיו באחרונה.
ח"ו :

רק י"ל עפ"י גמרא מבוארת בתענית. פ"א גזר
תענית על הגשמים וירדו להם גשמים קודם
הנץ החמה. כסבורים העם לומר שבחו של צבור
הוא. א"ל ר' פלוני אמשול לכם משל למה"ד
לאחד שבא לבקש איזה דבר מן המלך ובא לרפוק
על פתחו של מלך. אמר המלך תנו לו מבוקשו
ולא יכנס לפתח פלטיך שלי. ושוב פ"א גזר
תענית על הגשמים ולא ירדו גשמים עד סמוך
לערב. וכסבורין העם שזה שבחו של צבור. א"ל
ר"פ למה"ד לאחד שבא לבקש דבר מן המלך.
ואמר המלך לא תתנו לו מבוקשו. עד שיתמקק.
וקמבעיא בגמ' והיכי דמי שבחו של צבור.
אמר משיב הרוח ונשיב זיקא. מוריד הגשם
ינחית מטרא. זה מורה שהש"י עושה רצונכם
ברצון. ונתרצה להם ברחמים ועריבים עליו
שיחתם ורינתם. ע' באלשיך בפסוק. בצר הרחבת
לי חנני ושמע תפלתי עיי"ש. וכן פירשנו בזה
הפסוק והי' טרם יקראו וכו' עוד הם מדברים
ואני אשמע. כי ערב אלי לשמוע תפילתם :

כ"ד תווי"ט בדי"ה אל תפרוש מן הצבור.
פירש הרע"ב שאינו רואה בנחמות צבור :
וק"ל דאי משום הא יש לבעל הדין לחלוק
ולומר משל אומרים לצרעה לא מדובשיך
ולא מעוקצריך :

ולי הקטן נראה דאין כאן קושיא. דהנה כל
המשתתף א"ע עם צער הצבור זוכה ורואה
בנחמתם. הוא אם יזכה בחיים מה טוב ובאם הגיע
זמנו קודם גאולת הצבור. הנה יעמוד לתחי' ב"ב.
ויזכה להתנחם עמם בכל הטובות והישועות
שהבטיחנו יוצרינו. והנה זה כל מקוה ישראל
על אותו הזמן הנרצה אשר ישמח י"י במעשיו.
והנה בהיפך ח"ו. במי שפירש א"ע מן צער
הצבור. שגזרו חז"ל ואמרו. ח"ו אינו זוכה ורואה
בנחמתם. היינו שאינו זוכה ח"ו לשמוע עמהם
בזמן המקוה. והנה הוא הפסד גדול שאין כמהו.
וע"כ צריך אתה לפרש. מ"ש חז"ל. כל המשתתף
וכו' זוכה ורואה בנחמתם. ע"כ צריך אתה לפרש.

משפטי התורה לילך אחר החזקה ואחר הרוב.
ע"כ ע"ז של ישראל קודם שעבדה אין לנו לומר
שיש במחשבתו לעבד. רק יש לנו לומר שעשאה
או קנאה לתשמיש אחר או למכרה להשתכר.
כי חזקה על ישראל ורובא דרובא דמינכר שהם
מעצם הטוב. ואין להם חלק ונחלה עם הסט"א.
ואפי' ר"מ דחייש למיעוטא למיעוטא דמיעוטא
לא חייש ובפרט במקום דהחזק' מסייע לרוב.
דוק והאריך בזה ומעצמך תבין :

כ"א משנה י"א המטה"ר יינו של נכרי.
נקט התנא לשון המטה"ר. כאילו היה יין
טמא והוא מטהרו. להורות ההתרחקות הנמרץ
מסתם יינם כי הטומאה כרוכה אחריו. ובעוד
הענבים עומדות ליבצר. הטומאה מצפה [להתדבק
בהם] בדריכת הגוי. ע"כ גזרו על יינם משום
בנותיהם. כי הא בהא תליא. כיון שרוח הטומאה
ח"ו מקשקש [במעיו יבוא עי"ז] להתדבק בטומאה
להתהוות בשרם אחד ח"ו. לזה כינה התנא
לישראל המתעסק בדריכת ענביו של גוי בכשרות
קראו המטה"ר הבן :

אבות

כ"ב פרק ב' משנה ג' הרע"ב בדי"ה הו'
זהירין ברשות אתם המתעסקים בצרכי
צבור וכו' :

בהכרח הוצרך לפרש דקאי דלעיל אהעוסקים
בצרכי צבור דאילו הי' ענין בפ"ע הי'
התנא שונה. הו"א הי"ה או"מ"ר. כמו במשנה ד' :
וענין הו"ו זהירין ברשות. נ"ל בפירושו.
העוסקים בצרכי צבור לא יסמכו על
ההבטחה. רק יגמרו ענייני הצבור מן הכח אל
הפועל ממש :

כ"ג משנה ד' הוא הי' אומר עשה רצונו
כרצונך. עיין בתווי"ט גירסת ברצונך.
בבית ועיין [מה שהקשה שם] :

ונראה שהוא ענין אחד עם פירוש הראשון של
הרע"ב. ומה שכו' התווי"ט [כדי שגם]
הוא יעשה רצונך ברצונו. שלפעמים יעשה הקב"ה
רצונו של אדם באף וחמה להענישו באחרונה

כעת ביותר כאשר תתקן את הדור. ותרבה מאוד בתורה ומצות:

והנה ידוע מחזקי' מלך יהודא' שהרבה מאד ללמוד וללמד תורה בישראל בדקו מדן ועד וכו' כמשארז"ל בפסוק וחבל עול מפני שמן מפני שמנו של חזקי' שהי' דולק בכ"כ וב"מ. הנה לפיז' הוא היה אומר אל עצמו. אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך. כי אתה לא עשית זה בבחירתך. רק לכך נוצרת. ונתגלגלה כך נשמת חזקי'. לצורך הדור ואין הדבר בבחירתך: ולפ"ז מדוקדק נמי מה שדקדק הגאון מהר"ש מאמשטרדם. למה לא אמר נברא"ת רק נוצר"ת. כי לשון בריא"ה שייך על בריאה הראשונה. ולשון יציר"ה הוא פעם שנית. הבן הדבר והש"י יודע האמת. וכל דברינו בדרך אפשר:

וכדברינו זה כתב מרן האריז"ל בס' הגלגולים. על הא דאמרינן בגמ'. ברב ששת. שהיה אומר חדאי נפשאי. לך קראי לך תנאי ופירש בזה מרן ז"ל. שהי' בו נשמת בבא בן בוטי (בכ"א בא"ת ב"ש שש"ת) והיה אומר זה אל עצמו. שאין לו לשמות. מהמקרא ומשנה. שקרא ושנה רק הנפש מן בבא יש לו לשמות ע"ז. כי זה הכל פעולת נפש בבא עיי"ש:

ואם אמת נכון הדבר דברינו אלה. הנה י"ל. צורך הודעה הזו לנו במשנה. לרבים וכן שלימים בכל דור. אשר למחיה שלחם אלקים ידעו וישכילו שלא יחזיקו טובה לעצמם. וכן לפעמים יארע אפילו רשעים יגיע אליהם כמעשה הצדיקים ע"י עיבור נשמת איזה צדיק דוק והתבונן:

כ"ז שם ר"א בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה. נראה לפרש עפ"י מה דידוע. ר"א בן הורקנוס היה בו נשמת ראוב"ן. ע"כ היה נקרא ר"א הנדו"ל (גדול האחים) והנה ידוע דהשבתים שבטי ישורון בעון חטא מכירת יוסף שמכרוהו למצרים. וגרמו עשרה טיפין דאודריקו למגנא. ע"ז הוצרכו להתגלגל בעשרה הרוגי מלכה. וקיבלו העונש:

דהכוונה הוא על עיקר הנחמה הזמן הנועד לעתיד ב"ב. דהרי בעינינו ראינו בכל דור ודור. כמה וכמה עמודי עולם. שלא זכו וכו'. וירמיה הנביא יוכיח. שהשתתף עצמו בצרת הצבור ברצונו. הכניס את צווארו בקולרין עמהם. כשארז"ל במדרש ולא זכה בחיים לראות אפילו בבנין בית שני. אבל ע"כ לומר שזוכה ב"ב לראות בנחמות צבור עמנו. ב"ב:

כ"ה מ"ח. ריב"ז וכו' הוא היה אומר. אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת:

לכאורה לא ידענו מה חידש לנו הקדוש הזה. וכי ס"ד שיחזיק האדם טובה לעצמו במה שעסק בתורה ומצות הלא ודאי אין לך אדם שיהיה יוצא ידי חובתו. נגד מה שצריכין לעבוד את אלהי עולם ב"ה ואפילו יחיה איש אלף שנים [אלף] פעמים. וביותר אמרו. כי לכך נוצרת מי לא ידע בכל אלה. שכ"א מבני ישראל. נברא לתורה ולעבודה:

זנ"ל לפרש עפ"י מה דידוע מהגמ' שריב"ז בשעת פטירתו אמר הכינו כסא לחזקי' מלך יהודא שבא. ופירשו המקובלים. להיות שהיתה בו נשמת חזקיה (וכפי הנראה נתגלגל בו נשמת מלך ממלכי ב"ד. להיות שבימיו נתבטלה הנשיאות מורע ב"ד. כי ר"ג שהי' ממלכות ב"ד. היה עדיין קטן. והוא ביקש מאספסינוס שישאיר לברכה שושילתא דר"ג. והנה נהג ריב"ז נשיאות בימיו. עד שנתגדל ר"ג. ושבה הנשיאות לזרע ב"ד. וכדי שיתקיים לא יסור שבט מיהודא ומחזק וכו' נתגלגל בריב"ז. נשמה ממלכי ב"ד):

ועיין בדברי מרן האריז"ל בס' הגלגולים שהנשמה שא"צ להתגלגל. רק הש"י שולח אותם לצורך תיקון הדור. היא מבוטחת מאת הש"י שלא תחטא ותעבוד את הש"י כראוי כי למה יהי' לה כל הצער הזה בכבישת היצר עפ"י בחירה כיון שכבר תיקנה כל שיעור קומתה (והש"י השולח אותה לצורך תיקון הדור. הוא כעין שליחת מלאך אל העוה"ז). ותגדל שכרה

ויהיה פנוי לעבודת השׁי. וכיוצא בענינים. והכל מצד השכל :

והנה חידש להם ריביו. שאין לך דבר חסר מן התורה. רק אפילו דבר זה. היינו הדרך הטו"ב אשר עליו תסוב הטובה בכלל ובפרט מחוייבים להוכיח זה מן התורה איזה הוא הדרך הטוב. הבן דבר זה :

(ועפ"י הגירסא שהביא התויו"ט ברישא בא"ו וראו. ובסיפא צא"ו וראו. תינח ג"כ מאד. דברישא א"ל שיוכיחו מן התורה איזה הוא דרך [הטוב] והנה היא חלקינו מתת גורלינו. ע"כ אמר בוא"ו והתבוננו ותראו. ובסיפא צא"ו וראו. כי ההתבוננות בדברים רעים אינו מהראוי רק בעת [בטל] כי מתשבת דבר רע הוא ג"כ רע. ע"כ אמר צאו לפי שעה) :

עפ"י הקדמה הנ"ל שכתבתי לך. שאמר להם שכל אחד ימצא בתורה. מה שהוא הדרך טוב"ה אשר עליה תסוב קוטב העבודה אבאר לך [כי כ"א] מצא בתורה. וכ"א יש לו ראייה מן התורה. שזה הוא הדרך הטוב :

והנה יש גירסא דרך ישר"ה והיא היא. כדכתיב טוב [וישר יי על] כן יורה חטאים בדרך. היינו בדרך הידוע לטו"ב ולישר. ותבין להלן בדבריני. הטו"ב הוא הישר"ר :

הנה כ"א מהשלימים הללו ראו בתורה מהו הדרך הכללי. והוא עפ"י האמור בגמ'. הרואה ט' בחלום סימן יפה לו הואיל ופתחה בו התורה לטובה תחילה. א"כ שהדבר שנזכר בתורה לטובה תחילה הוא הטוב :

והנה כשאמר ריביו לתלמידיו צאו וראו בתורה איזה דרך טובה וכו' הנה מצא ר"א הטוב הראשון הנזכר בתורה. הוא ויר"א אלהים את הארץ כי טו"ב. א"כ נשמע שהראיה בעי"ן טוב"ה הוא הטוב. מדנזכר הטו"ב הראשון בתורה אצל ראיית העין כביכול :

כ"פ ר' יהושע אומר חב"ר טוב. והנה שיעור הכתובים לפי הפשט. והארץ היתה תהו ובהו וחשך וכו'. להיות שהיה חשך ויאמר אלקים

והנה ראוב"ן נתגלגל ברא הגדול. והוא צוה להשליכו הבורה. ע"כ גם ר"א הגדול נתפס והשליכו אותו הבורה וניצל ממיתה כי גם כוונת ראובן היה ג"כ להציל את יוסף כמו שהעידה עליו התורה :

זהו שיש לפרש כוונת ריב"ז על ר"א שהוא בוד סיד שאינו מאבד טיפה כמו בור מסוייד שאינו מאבד טיפת מים. כן ע"י עצת ראובן להשליכו הבורה זה לא היה סיבה לאבד טיפה כי כוונתו היה לטובה. ע"כ גם ר"א ניצל בעת הזעם :

כ"ז הרע"ב בד"ה חסיד שעושה לפנים משורת הדין. ובד"ה ירא חטא מתמיר על עצמו ואוסר עליו דברים המותרים וכו' לכאורה שוה עם מעלת החסיד"ד. וצ"ל חסיד"ד שעושה בועשה טוב לפנים משהו"ד. וירא חטא מתמיר ע"ע ואוסר עליו וכו' היינו בסוד מרע. [הנה הגם שבהשקפה הראשונה ירמה בעיניכם כי כבר מובא הדרוש הלזה בספר ב"י אבל אחר העיון תראו כי שם נאמרו הדברים בקיצור וכאן הוא בא עם הקדמות והוספות שאינם בשם לכן לא סלקתיו כאשר עשיתי עם כמה מאמרים דברי המצתיק והמלבה"ד]

כ"ח משנה ט' אמר להם צא"ו וראו וכו' הוא לדעתי ע"ד הלשון שאמרו תז"ל באברהם צ"א מאיצאגניגות שלך. והנה הנהגת המדות ובדרכים טובים הנה השכל יחייבן. והפלוסופים הנה דברו הרבה מעניני המדות אשר בהן ישיג האדם האושר והטוב. והביאו ראיות הרבה לכל דבריהם [עפ"י] השכל :

אבל הדבר הנשמע לנו מפי השׁי בתורתו. הנה זה יציאה מחקירות השכל. רק כך וכך נשמע מן התורה ואין להימין ולהשמאיל :

[והנה] כ"א וא' מהצדיקים וחסידים עושה לעצמו התנהגות ודרכים טובים. אשר עלימו תסוב עבודתו להשׁי בשלימות והנה עושה לעצמו [מנהגים ודרכים] לפי מחקר שכלו. שחוקר בשכלו שאם יתנהג בדרך הזה. לא יוכל לו היצר.

ופורעין זה לזה באמונה. בלא אומר ובלא דברים. היינו בלא שטר וראיה :

ומעתה הרי שלך לפניך. ברישא קאמר ריש. הדרך הטוב. הרואה את הנולד. ושמע

לה מדכתיב וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל וכו'. כי האור הראשון הי' יכולין להביט בו מסוף העולם וכו' וצפה הקב"ה במעשיהם של רשעים שיהיו יכולין ע"י האור הזה לקלקל כי יהיו יודעין מטמונות של חבריהם. והבדילו וגנוו וכו'.

א"כ הרואה את הנולד הוא הטוב. ובסיפא בהיפוכו. הוא הלוח ואינו משלם. כי המאורי אור שהם טובים לוין ופורעין. הבן הדבר כי נחמד הוא : ל"ד פ"ג מ"ז. אם אין תורה אין דר"ך אר"ן. אם אין דר"ך אר"ן. שמעתי מכבוד מחו' הקדוש מהרצ"ה זצוק"ל דר"ך אר"ן בגי' תפלה :

ונ"ל דגם בזולת הגימ' יש לכנות התפלה בשם דר"ך אר"ן. כמ"ש בגמ'. מניחין חיי עולם. ועוסקין בחיי שעה היינו התפלה שמתפללין מה שצריכים בעזה"ז רפואה ומזון וחיים וכיוצא א"כ נקרא התפלה לפי"ז. דר"ך אר"ן. הדרך שצריכין בארציות עזה"ז :

הנה לפי זה בכאן מאמר התנא ברמו. אם אין דר"ך אר"ן תפלה. אין תורה ואם אין וכו'. דשניהם כאחד דוקא טובים. תורה ותפלה. [וכדאיחא] שם בגמ'. איהו סבר זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד. והוא רק בדרך רמו : ל"ה תיוריט בדיה אם אין תורה וכו' שודאי שיש לדרך ארץ קדימה זמניית וכו'. עיין

בתד"א בתחילתו דרך ארץ קדמה לתורה : ל"י תיוריט בדיה דעת וכו' וא"כ ז"ש טוב טעם ודעת למדני. הם מלות נרדפות. אין דעתנו נחה בזה בשום מקום רק בלשונינו הקדוש אין דבר לבטלה ובפסוק טוב טע"ם ודע"ת למדני יש לפרש דה"ק. דהנה קיי"ל אין טעם למצות. והכוונה דאין לתלות המצות על הטעם. הגם שמצוה הוא לחקור על טעמי המצות כ"א כפי שכלו. חלילה לתלות המצות על איהו טעם שיתודע לו עפ"י שכלו. כי אם יבא לתלותה על הטעם. הנה יבטל ח"ו המצות.

יהי או"ר. וא"כ נתוהו או"ר חבר לחשך. וירא אלקים את האור כי טו"ב. א"כ נשמע אשר דרך הטוב הוא חבר טוב :

ל' ר' יוסי אומר שכ"ן טוב. הוא כדרשת חז"ל. וירא אלהים את האור כי טוב ואין נאה לו ולחשך להשתמש בערבוביא ויבדל וכו'. וקבע לזה תחמו ביום ולזה וכו'. א"כ האור הוא שכן אל החשך וזה הוא הטוב. א"כ נשמע שכן טוב. הוא הדרך הטוב הכללי :

ל"א ר"ש אומר הרואה את הנולד. הוא עפ"י דרשת חז"ל. וירא אלקים את האור כי טו"ב ויבד"ל וכו' כשצפה הקב"ה במעשיהם של רשעים שאינם ראויים להשתמש באותו האור. אזי הבדילו לצדיקים לעתיד לבא. א"כ הרואה את הנולד. הוא הטוב. הבן הדבר :

ל"ב ר' אלעזר אומר ל"ב טו"ב. כי טבראשית התחלת התורה עד טו"ב הראשון הוא ל"ב תיבין. א"כ נשמע ל"ב טו"ב הוא הדרך הטוב הכללי. א"ל ריב"ז. רואה אני את דברי ר"א ב"ע מדבריכם. היינו כל דבריכם נשמעים מאן. כנ"ל חבר טוב ושכן טוב ואינך. מיהו דבריכם נשמעים מפסוק וירא אלקים כי טו"ב וכו' או גם מסמיכות הפסוק שלפניו. מיהו דברי ר"א נשמעים מן בראשית עד טו"ב. א"כ הוא כולל כל הפסוקים אשר ראיתכם מהם. א"כ נשמע אשר ל"ב טו"ב כולל כל [המדות] האלה שאמרתם :

ולפי הדברים האלה הנה כולם שמעו דבריהם. מן וירא אלקים את האור כי טו"ב. א"כ גם לפי גירסת איהו דרך ישרה היא היא. כי ע"י האור הולכין בדרך ישרה משא"כ בחש"ך הולכין נתיבות עקלקלות. והאור הוא טוב וישר להדריך עניים בדרך. הבן הדברים :

ל"ג שם ר"ש אומר הלוח ואינו משלם הוא עפ"י מדרשם ז"ל בפסוק אין אומר ואין דברים וכו' דרשו בו. בני אדם שחומסים וגוחלים זה מזה. הנה הלוח מחבירו. צריכין לאומר ודברים. היינו עדים ושטר. משא"כ מאורי אור בשמים. היום לזה מן הלילה והלילה מן היום

כי יבא לומר כששייך זה הטעם מתחייב במצוה. וכשאינו שייך זה הטעם הוא פטור. וכמו שעשו הרבה אשר הלכו דרך חשכים בחקירת הפלסופיא. אבל מצוה על האדם לחקור טעמי המצות בפרד"ס התורה. והגם כשישיג איזה טעם עכ"ז ישכיל וידע שא"א לבא לתכלית טעמיהו. כי הלא הו' הנה שכל אלקי :

וז"ש טוב טעם ודעת למדני. ביקש המשורר למדני טוב טעם במצותיך. וגם למדני דעת. המוציא הטעמים שאדע כי עוד נוכל להוציא טעמים בדעת לאין משער. והו' כי במצותיך האמנתי. לא כדרכי הפלסופים. הבן מאד :

ערכין

ל"ז פרק ב' משנה ב'. תוי"ט בד"ה ולא נראה וכו'. והטעם שעשו חלקי השעה לתתריף וכו' נמצא בדברי הקדמונים. שבני יששכר חלקו זה ברה"ק. ונרמו [הדבר] ומבני יששכר יודעים בינה לעתים. עתים במם דאי"ק בגי' תתנ"ף. והוא בגי' הי"ס גבור"ה להמתיק הגבורות ההזים [בחסרון הלבנה] ונכתב אצלינו במקומו :

ל"ח פרק ה' משנה א' הרע"ב בד"ה עד וכו' שמשקל בשר חמור כמשקל בשר אדם וכו'. רמ"ח אברים שבאדם צריכים להיות מאומדים ולשקול במאזני השכל מה יעשה בהן ומה אטור. ע"כ לזכר זה בשר אברי חמ"ר כמשקל בשר אדם. וכל זה נתגלה ע"י המים. הבן הדבר הנאמר ביששכר חמ"ר גר"ם :

ל"ט פרק ו' משנה א'. שו"ם היתומים. הדבר המוסכם בהסכמ' ומדעת הב"ד נקרא שו"ם בגי' רצו"ן :

ותבין ג"כ תקנתם לאכול שו"ם בלילי שבתות. נקרא [הירק הזה] שו"ם כי סגולתו להמשיך מן המוח מקום הרצו"ן. ואתה תבין : מ' פרק מ' משנה ב'. הרע"ב. בד"ה לאיש אשר בתוכה וכו'. נגמר בגי' לעורר מדת רחום להקל עלינו ולמהר ולהחיש גאולתינו. כי כן הוא משפט הגאולי להקל בעבד עברי. ובשדה אחוזה. הבן :

תמורה

מ"א פרק א' משנה א' וסופג את הארבעים. בכל המשנה הוא בזה הלשון. הארבעים הידועים היינו ל"ט :

מ"ב פרק ב' משנה ב' תוי"ט בד"ה רש"א מה מצינו וכו' דכל החמש נישנו בחדא שיטה ונשתכחו בימי אבלו של משה וכו' :

דורשי רשומות אנחי בהו סימנא (עיין במגלה צמקות על התורה) ותמנ"ע היתה פילגש וכו'. ותמנ"ע הם ר"ת חמש חטאת המתות יולד "תמורה" מתה "נתכפרו" עברה שנתה :

וז"ס [משאחז"ל. שהי' מנש"ה (שמו לשון שכח"ה) הי' יושב ודורש באגדות של דופי. וכי מה הי' לו למשה לכתוב ותמנ"ע וכו' [והנה] כשנמסרו החמש חטאת. באיזה רמז בכאן. הנה נרמזו אצל היחיד. לאל"פ"ז :

והנה קיייל דההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה [תחזירן] עתניא"ל בן קנז. בפילפולו :

והנה בכאן ההוכחה הוא כדברי ר"ש. להיות דנשנו בחדא שיטתא. כמו שהשלש' [לאו בצבור נשנו כי"כ השנים] לאו בצבור נשנו :

והנה ר"ת עתניא"ל. "עברה. תמורתה" נתכפרו י"לדה ז"אין י"לבעלים הרי לך [נרמו בשמו חמש חטאות המתות שחזרון] בפילפולו בודאי להיותן מההלכות שנשתכחו :

מ"ג פרק ה' משנה א' תוי"ט בד"ה מערימין. תחבולת ההיתר תקרא ערמה (וכן ארז"ל הוי ערו"ם ביראה ג"ל) ושאינו להיות תקרא מרמה. הרמב"ם. אעפ"י שנמצא מדמה אצל יעקב (כמד"א כא אחיך במרמ"ה) ובני יעקב (ויענו ב"י את שכם וכו' במרמ"ה) אלא לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד :

[וקשה דאי הוה] לשון תורה לחוד בדבר הזה לא הוה שתק הרמב"ם מלפרושי. וגם יקשה דזה אינו נמצא שתהי' לשון תורה מן ההיפוך [אל ההיפוך] דהרי בלשון חכמים ערמ"ה תחבולת ההיתר. ובתורה כי יזיד איש על רעהו

והתרגום שתירגם בחוכמ"א תירגם לפי האמת
דכיון שמאת הש"י היתה נסיבה. איכ
חכמה הוא וחכמתו עמדה לו לעשות לצורך שעה
עבירה לשמה. במרמ"ה :

וכן בבני יעקב ויענו ב"י את שכם וכו' במרמ"ה
וידברו אשר טמא את וכו' הנה דייקו רז"ל
דהמקרא מתרץ למה ענו במרמה (דבאמת דבר
כזה מרמה הוא לבא עמם בברית נאמנה ואיכ
להרוג אותם [ע"כ] התורה העידה עליהם שכדין
עשו במרמ"ה הזאת לשעתה להיות) אשר טמא
את דינה אחותם. וחכמתם עמדה להם :

הנה מדהוצרכה התורה לתרץ למה עשו במרמה
מוכח דתיבת מרמה הוא תחבולת האיסור.
ואתה דע לך בכל מקום תיבת ערמ"ה ומרמ"ה
בתורה ובדברי חז"ל וקצתרי :

מ"ד משנה ג' ד'. ר"מ ס"ל תפוס לשון ראשון.
ור"י ס"ל דאף בגמר דבריו אדם נתפס :

ג"ל שורש פלוגתייהו שניהם מקרא אחד דרשו.
דהנה מציינו [בדברי] תורה. אחת דבר
אלקים שתים זו שמענו כי עוז לאלקים.
ופירשו חז"ל. אחת דבר אלקים שתים זו שמענו.
שמור את יום השבת [וכיום השבת] שני
כבשים וכו' ערות אשת אחיך לא תגלה.
יבמה יבא עליה. מדהוצרך הש"י לומר בדיבור
אחד על כרחך דאי לאו הכי [היה אמינא תפוס]
לשון ראשון. זהו סברת ר"מ :

ור' יוסי ס"ל מדקאמר הכתוב אחת דבר אלקים
שתים זו שמענו. כי עוז לאלקים. הנה אמר
בנתינת [התורה כי עוז לאלהים] כי זה עוזו
[גוראותיו] וגבורותיו לומר שתים בדבור אחד
אדרבא מוכח מזה בן אדם [שא"א לו לומר שתין]
שמות כאחד [ומוכרח לחלקם לשתיים אמרינן
דאף בגמר] דבריו הוא נתפס ג"ל :

מ"ה פרק ו' משנה ד' שה"י בדין וכו' כבר
כתבנו כ"פ מדת ק"ו נקרא די"ן להיות
הוא דבר שכל"י. שאין לך מדה מושפטת בשכל
כמו מדת ק"ו :

להרגו בערמ"ה. הנה הוא [תחבולת האיסור.
ובלשון חכמים] מרמ"ה תחבולת האיסור.
זבתורה. ביעקב ובני יעקב תחבולת ההיתר. וגם
אשכחן עוד מקרא מרמ"ה אחזיה [מלכים ב
ט—כג]

ע"כ ג"ל דגם לשון תורה בזה הוא כלשון חכמים.
ואדרבא החכמים דייקו זה מלשון תורה.
ואפרש לך לדעתי. נאמר בתורה והנחש היה
ערום מכל חית השדה אש"י עש"ה י"י
אלק"ים. הנה מי לא ידע אשר י"י אלקים עשאנו.

אבל לדעתי כוננת התורה לבאר. לכל [יתרעם
האדם על אשר עשה] הש"י את הנחש
מחוכם בתחבולות שיטעה את בני האדם. ז"ש
הכתוב שהש"י בדאו ערו"ם (לא מעור"ם)
לתחבולות [איסור להטעות בני אדם] ז"ש והנחש
ה"י ערום וכו' אשר עשה י"י אלקים. עשייתו
ית' היה שיהיה ערו"ם לתחבולות ההיתר לטובת
בני אדם [וכמו שאמרו רז"ל] חבל על שמש גדול
שאבד מן העולם. דאילו לא החטא היה האדם שולח
אותו לצפוק ולדרום להביא ספלפוניץ ואבנים
טובות (אשר לזה [הוצרך להגותן בן] דעה) וכעת
צריך האדם לבלות זמן בזה כי אין בעל דיעה
זולתו. וקודם החטא ה"י באפשר להמציא עניינים
כאלו ע"י הנחש שה"י [בעל דעה] הרי לך מוכח
מן התורה (שאמרה והנחש ה"י ערום וכו' אשר
עשה י"י אלקים) אשר שורש ערמ"ה הוא
תחבולת ההיתר :

וזנה ביעקב בא אחיך במרמ"ה. יש לפרש
עפ"י דברי הוהר להיות עשו משורש
נחש. גבר נחשירכ"ן ויעקב שופריה דאדם. הנה
הנחש הביא לוטין במרמ"ה. הנה יעקב נטל
ממנו הברכות במרמ"ה. דהנה באמת עשיה כזאת
להטעות את אביו ולגולל מאחיו הוא תחבולת
האיסור במ"א [ונקרא מרמ"ה] אבל בכאן הוכרח
להיות מדה כנגד מדה :

ויצחק כשנתברר לו ברוה"ק אשר כן הוא הענין
מאת הש"י. אמר בא אחיך במרמ"ה.
הוא אחיך [מאז ומקדם] כמו שאתה עשית כמו
כן גמולך ישוב בראשך. וע"כ א"ל גם ברוך יה"י :

כי בהן תלוי קבלת כל הזוקים שבתורה. כענין הדין ישראל שלקח עבד מן הנכרי הלאך העבד וטבל לשם גירות יצא מכלל עבדות רבו שני. אלא מן הצורך לעשות בעודו במים ליתן עליו איזה עבדות של הרב ועי"ז נעשה עבד לרבו שני כל ימיו. ככה עשה הש"י לנו. בעת ובעונה שנפטרו מן השיעבוד של מצרים. הוכרחנו תכף לקבל עלינו עול עבדות של יוצר בראשית מילה ופסחו. הנה השמירה של המצות הללו הוא לחק לך ולבניך ע"ד עול"ים כי על ידי אלו המצות נשארנו משועבדים להש"י כל הימים. הנה מי שאינו שומר המצות הללו. הנה נראה רע בעיניו למה נשאר משועבד להש"י. ע"כ עונשו חמור יותר. מכל העשין שבתורה וכאן קצרתי ועיין בדרושים באריכות ותרונה צמאונך :

מ"ט פרק ו' משנה ג' המעו"ן הזה נשבע במעון. היינו מקום ביהמ"ק. הוא ע"ד הנאמר. מעו"ן אתה היית לנו בדור ודור :
נ"ל דרצ"ל דגם בדורותינו שאין ביהמ"ק בניו אעפ"כ מעון היית לנו. דקדושת השכינה מאיר אעפ"כ במקום המקודש מבראשית :

זחנה בזמן שאין ביהמ"ק בניו נקרא מעון. הנה א"א להביא קרבנות. ואעפ"כ הנה העסק בפ' הקרבנות הוא כאילו הקריב וכו'. והנה מי שנתחייב חטאת יאמר פ' חטאת. ואעפ"כ לא נפטר לגמרי. ולכשיבנה ביהמ"ק יצטרך להביא חטאת :

וראיה מר"י בן אלישע שכתב על פנקסו וכו' ולכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה. ובדאי שאמר פ' חטאת. ואעפ"כ לא נפטר :
זכן הוא בגמ' יומא דף פ'. האוכל כזית חלב בזה"ז צריך שיכתוב על פנקסו וכו' הנך רואה שיתחייב להביא חטאת. ואעפ"כ כל מה דאפשר למיעבד [כעת] להגן עבדינו ה"ג אמר בבא בן בוטי [שנשבע] במעון דכל מה דאפשר למיעבד עבדינו. וראיתו הוא מן המעון והבן :
 ונשלמו לקוטי המשניות מ"ט פנים שהור בעז"י ועתה אתחיל להעתיק בעז"י

פרושי הש"ס

המלכה"ד

זחנה בא הכתוב ההוא מן מדת ק"ו ע"י תורת חס"ד. והוא אשר פירשנו. פיה פתחה בחכמ"ה. במושכל החכמה. מדת ק"ו ואח"כ ותורת חס"ד על לשונ"ה :

מ"י פרק ז' משנה א'. הרע"ב בד"ה משום פגול וכו' ושלמים בכלל כל הקדשים הי' ולמה יצאו לומר לך מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח וכו' :

זחנה נלמדים קדשי מזבח במדה השביעית [שהוא דבר שהי'] בכלל ויצא מן הכלל וכו'. והוא נגד מדת ואמ"ת שבי"ג מדות העליונות. הוא כביכול בחי' אור פני"ם. ע"י [שאנו] לומדים מדה זו. הש"י יאר פני"ו אתנו סלה. המ"י. דברנו מזה במ"א :

כריתות

מ"י כשהשלים לדבר על המינין האלו וכו'. ול"נ עוד דהנה ענין כריתות על שונאי ישראל. דהנה כתיב חלק יי עמו יעקב חבל נחלתו. הענין כל בר ישראל מחובר בקדושה עליונה כמו שמקשרין בחבל. וכביכול קדושה עליונה מקושר בו כחבל הזה. וענין הכריתות הוא שגורם ח"ו לכרות אותו החבל. והנה [מפריד] עצמו מן הקדושה ונפסק חיות שונאי ישראל :

זחנה בסדר קדשים בכאן. אחר שדיבר מהלכות תמורה שהיא ענין התפסת קודש בקודש. דיבר שוב מן ההיפוך דהיינו הפירוד מן הקודש ח"ו. השם ישמרנו :

מ"ח פרק א' משנה א' שלשים ושש וכו'. המנין נרמו בתורה. באחרי כי כל אשר יעשה מכל התועבות האל"ה ונכרתו וכו' אל"ה בג' ל"ו : תויו"ם בד"ה הפסח והמילה כמ"ע וכו' הקשה לי אחד מבני הישיבה אמאי מקשה מדרי"ע הא איכא תרי קראי אחרינא וכו' ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך ע"ע. ושמרתם את העבודה הזאת וכו' :

הענין הזה נכתב אצלינו בדרושים לחג הפסח. דמיצרך צריכי ללמדנו למה נשתנו הני תרי מילה ופסח שהם עשין וענשן כרת להיות

מסכת ברכות

א' דף ו' ע"א. א"ר אבין בר אדא א"ר יצחק. מנין שהקב"ה מניח תפילין וכו' א"ל רנב"י לר"ח בר אבין הני תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו. א"ל ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וכו' א"ל ר' אחא בר' רבא לרב אשי. תינה בחד ביתא בשאר בתי מה. א"ל כי מי גוי גדול ומי גוי גדול אשריך ישראל. או הנסה אלהים. ולתתך עליון :

והנה רש"י בדיה מה כתיב בהו. בשלמא בתפילין דידן כתיב שמע והיה אם שמוע. קדש וכו' והי' כי יביאך וכו'. עיי"ש. כל הרואה משתומם על הסדר שסידר רש"י ז"ל את הפרשיות. שמע. והיה א"ש. קדש. והיה כי יביאך. שזהו דלא כדעת רש"י ודלא כדעת ר"ת :

והנראה שהוקשה לרש"י. אם ר' חייא בר אבין היה דק בתפילין דמארי עלמא. למה לא פירש תכף כל הבתים. ואם הוא שתפס בקיצור רק חד פסוק למה תפס הפסוק שהוא נגד שמ"ע יכו'. והוא נבביאים. ולא תפס כי מי גוי גדול. אשריך ישראל וכו' שהם פסוקי תורה. והם נגד קד"ש. ע"כ תירץ רש"י ז"ל זה בדבריו. דהנה בגמרא מנחות סדרן של פרשיות. קד"ש. והיה כי יביאך. מימין. שמע והיה אם שמוע. משמאל. ופירש"י. כסדר שהן כתיבין בתורה. והתוספות הקשו דא"כ ה"ל לתנא למימר סתם. קד"ש והי' כי יביאך. שמע. והיה אם שמוע ע"כ פירש ר"ת קדש והיה כי יביאך מימין. ואח"כ משמאל שמע מבחוץ והיה א"ש באמצע א"כ הויות באמצע. וכן נראה בירושלמי :

והנה באמת צריכין לתרץ. בדברי התנא גם לדעת רש"י. למה אמר ב' בבות מימין ושמאל"ל. וצ"ל דרש"י ס"ל. דטעם התנא כיון דתפילין קודש הם כשמדברים בעניני פרשיותיהם. מחוייבים לדבר באופן כזה. להיות מעלין בקודש :

והנה קד"ש והיה כי יביאך. יש בכל פרשה ו' אזכרות. ובפ' שמע. ג' אזכרות. ובפ' והיה א"ש. ד' אזכרות :

והנה אם היה מנקיט התנא. קדש. והיה כי יביאך. שמע והיה א"ש. הנה הוא שלא בסדר עלי' בקודש. ע"כ מנקיט התנא שמע והי' א"ש. לבבא אחרינא. והנה בזאת הבבא הוה עלי' בקודש. שמע ג' הויות והיה א"ש ד' הויות :

וא"כ לפי"ז גם ר"ח בר אבין כבאן תפס מקודם הפסוק ומי מעמך וכו' גוי אח"ד. שהוא נגד שמע. כדי שאם ישאלוהו על שארי הפרשיות. יהיה מעלה בקודש. ע"כ נקט רש"י ז"ל הסידור הזה שמע. והיה א"ש. קדש והיה כי יביאך. שמע ג' אזכרות. והי' א"ש ד' אזכרות. קדש והיה כי יביאך. ו"ו. הרי זה מעלה בקודש. ג"ל :

ב' דף ח' ע"א כגמרא לעולם יכנס אדם שני פתחים בכית הכנסת. שני פתחים. ס"ד אלא אימא שיעור שני פתחים. האי קושיא דס"ד. אינו מובן :

וז"ל לפרש [דהנה] ידוע המתפלל צריך לכוין להעלות ניצוצין שנפלו בעת השבירה ובהם התקע"ד דורות אשר קמטו בלא עת. ובהעלות אותן [הדורות] ומעלה אותן הניצוצין מ"נ למלכות שמים. ועי"ז נתהוה היחוד למעלה וזהו שני פתחים (והבן. ביה"כ) [כביה"כ והבן] וידוע דביה"כ כינוי [לשם ב"ן] שכל הנחלים הזולכים אל הים. הם סוד עשרה בני"ם עם הי' כוללים כנודע מדברי האר"ז אשר הוא בני' כנס"ת וזהו שני פתחים בביה"כ. והנה ב"פ פת"ח בגי' תתקע"ו וזהו שהקשה שני פתחים ס"ד הלא אותן הדורות הם רק תתקע"ד. ומשני שיעור שני פתחים כי השנים היתירים מרמזים להעלאת הניצוצין ועל ידי זה יתחברו שני הדודים שלמעלה. והבן כי א"א לפרש בכתב :

שבת

ג' דף למ"ד ע"א שאול שאילה זו לעיל"א וכו'. עיין ברש"י. ויש לפרש לעיל"א. ע"ש ומתלמידי יותר מכולם. דהנה התלמידים השואלים הוא כדרך השפעת העלאת מ"ן אל הרב. ועי"כ משפיע הרב בחי' מ"ד. ע"כ נקי' התלמידים בנה למעלה מן הרב. והבן :

ז לעולם יהא אדם ענוותן כהל"ל ולא יהא קפדן כשמא"י. קשה מאד בעיני. וכי ח"ו רצה לספר בגנות שמאי :

ואחשבה לדעת. והנה שמא"י והל"ל. המה ידעו בנפשותם. זה מבחי' ענוה וזה מבחי' יראה וכ"א נהג כפי מדתו. והנה מי שאינו יודע מחצב נפשו יותר טוב לנהוג. כהלל ולא כשמאי. וז"ש לעול"ם. הבן :

ח' דף ל"א ע"א. כדי הוא הלל שתאבד על ידו ד' מאות זון וד' מאות זון תפס השיעור הזה. דהנה אמרו מי שיקניט את הלל יטול ד' מאות. אבל לא התנו. אם ילכו ולא ימרחו יתן ההולך ד' מאות זון. נמצא זה שהלך הי' לו איבוד ד' מאות זון מניעת הדיווח בלבד. אזי א"ל הלל. כדי הוא הלל שיהי' לך חוץ לזה ג"כ איבוד [ד'] מאות זון ממעות הקרן :

ט' דף ל"ב ע"ב והחזיקו בכנף איש יהודי. יחזיקו הגוים בכנף דייקא. י"ל ע"ד שאמרז"ל שאמר משה להקב"ה (על המלאכים) מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל פיהם. וא"ל הקב"ה אחוז בכסא כבודי וכו'. ממילא כשמאחזין בכסא הכבוד אין מורא מן השריפה. והנה לעתיד נאמר והי' בית יעקב אש וכו' ודלקו בהם. ומחמת מורא השריפה יהיו מאחזין בכנף איש יהודי. תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכס"א הכבודי. ועי"ז יהי' להם הצלה פורתא :

י' דף נ' ע"ב. רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו. המאציל ב"ה. גק' עוש"ה בעשיה. יוצ"ר ביצירה. בורא בבדיאה. קונה באצילות. כמ"ש בנוסח קידוש הלבנה : ברוך עוש"ך יוצר"ך בורא"ך קונ"ך. נגד ד' עולמות אבי"ע.

והנה האדם הישראלי בעשיה ופועל פעולות בעשייתו באצילות. כי זה כל האדם. הנה רוחץ שיעור קומתו במים. הסונה להגביר החסדים ולהעביר הדינים מכל שיעור קומת ז"נ באצילות. פניו (חבי"ד) ידיו (אג"ת) רגליו (נהי"ם) וראי' מהפסוק כל פעל י"י למענהו למען ה' ו'. הבן והשם הטוב יכפר :

י' פתח ואמר. פירשו בכיוצא בזה בזה ובמדרשים. דהכוונה פתח שער החכמה ואמר ד"ת. ע"ד פיה פתחה בחכמ"ה ואח"כ ותורת חסד על לשונה (וכבר ידעת החכמה נקודת פתח. בגי' ד"פ הוי' וד"פ אד"ני וד"פ אל. המ"י יחד הוי' אדנ"י. מושפע מן שם הוי"ה תורה שבכתב תורת חס"ד אל. אל שם אדנ"י תורה שבע"פ. והלימוד הוא ד"פ כנודע מפסוק או רא"ה ייספר"ה הבינ"ה וגם חקר"ה ואח"כ ויאמר לאדם הן יראת י"י היא חכמה. ע"כ פתח נקודת החכמה בגי' ד"פ השמות הגי' ע"כ החכם הלזה פת"ח ואמר. בדברי חכמ"ת שלמה. אנת שלמה. אן חוכמת"ך :

ה' ולישרא"ל עמ"ו. דאחיל להון עון דיוה"כ. אפשר היה בידם ג"ש מקובלת כתיב הכא עמ"ו וכתוב התם ועל כל ע"ם הקהל יכפר. ומי שבקי בדרשת חז"ל יתבונן שעפ"י הרוב נדרשים דבריהם בג"ש. ובאם אמתיים דברינו. י"ל שנדרש הדבר בג"ש. שהוא נגד מדת רחו"ם כידוע. ע"ש והוא רחו"ם יכפ"ר עון :

והנה מן התימא הוא. איך מלאו לבם שלמה וכל ישראל שלא להתענות ביוה"כ שדוח' התענית אפילו את יום השבת ואם היה הדבר עפ"י נביא. אי"כ מה הוצרך הש"י למחול להם :

י"ל כשנבנה המקדש בימי שלמה. היתה סיהרא באשלמותא כידוע. ואפשר גם בעוה"ז הית' הלבנה נראית במילואה. ולא ידעו מתי יוה"כ כיון שהלבנה היתה שלימה כמו ט"ו לחודש. או באפשר ידעו מתי יום עשירי אבל כיון שראו הלבנה בשלימות' סברו אשר כך יהי' לעולם. ושוב אין כאן עשור לחודש. אבל אח"כ שראו מיעוט הירח. נצטערו. ויצא' ב"ק שמחל להם הקב"ה. ודברינו בדרך אפשר :

י"ג ע"ב סליק בחיש באילנא. לא במקרה הי' רק להורות שהיה גלגולא דאדם קדמאה [שנפטר] ע"י אילן. ג"ל. וגם מלאך המות לא הי' יכול לשלוט בו רק ע"י האילן שבגן כמו בגלגולא קדמאה :

צדיק גמור. אם יש בין הציבור אנשים דלא ניהא להו שיענוהו ותקובל תפילתו. אינו בטוח שתהי' תפילתו לרצון. ומוכן הדבר למשכיל בסוד שליח צבור. דרגא דיסוד צדיק דבעינן איסתכמותא דכל שיפיי גופא. ומבואר הדבר אצלינו ברמיזת הפסוק ולא יכול יוסף להתאפק וכו' :

פ"ו דף כ"ו ע"ב. כיון דבסמוך שקה"ח קא פרשי וכו' מכאן ראייה ברורה. דכן עיקר הדין להתפלל מנחה בזמנה אחר חצות לכתחילה ודלא כהמאחרין :

סוכה

פ"ו דף י"ד ע"א גמרא. אר"א למה נמשלה תפלתן של צדקים כעת"ר לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגרן מסקום למקום אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממתא אכזריות למדת רחמנות עכ"ל :

יש להתבונן מה החידוש שמשמיענו. וכי עד השתא לא ידענו שהשיי שומע תפלת כל פה ומכשי"כ תפילת הצדיקי ואפילו חרב חדה סונחת וכו' :

ועוד צריך להתבונן אומרו במשל העתר שמהפך את התבואה ממקום למקום. ובנמשל. דעתו של הקב"ה. איך צודק ממקום למקום. ואי"כ למה אמר כן במשל. הול"ל סתם מה עת"ר מהפך את התבואה בגורן אף תפלתן וכו' :

גם צריך להתבונן למה לא אמר כדרך השי"ס בכ"מ ממת הדין למדת הרחמים ולמה שינה לומר בלשון הפלגה ממת אכזריות וכו'. ובפרט לשון אכזריות. אינו צודק לומר כביכול כלפי מעלה. כי חנון ורחום הוא :

והנראה דהנה שם אדנ"י הוא בחי' מדה"ד שלמטה דינ"א דמלכות"א כנודע. הנה ג' אותיות די"ן יש בו. והצדיק. ממתק הדי"ן ע"י אות הא' (כנודע מכוונת פדיון נפש) והנה האות הא' הוא יו"י מנין השם הנכבד הוי' רחמים. והנה כשתחשוב הא' כ"ו מנין שם הוי'.

י"א דף נ"ג ע"א חמרא אפילו בתקופת תמוז קריר ל"י. יש לרמוז בזה רמז הפסוק יששכר חמר גרם וכו'. דאמרו בזהר. אם רואה אדם שהרהורים רודפים אבתרי' (היינו שעצמותיו הם בחימום התאוה ע"כ מהררר בעבירות ולתאוות) יתאמץ בתורה (יש א"ש אוכלה א"ש. וכת"ב בתורה הלא כה דברי כאש נאום י"י. והנה אש התורה תאכל ותבעיר את אש התאוה. ויתקרר האדם. מאש התאוני אשר עצורים בעצמותיו) :

ועד"ו שמעתי מן הרב החסיד הקדוש סהר"א מליבוטש זצלה"ה. פי' הפסוק והמלך דוד וכו' ויכסוהו בכנדי"ם ולא יחס לו. בגדי"ם לשון בגידה. היינו עבירות. היינו ויכסוהו בבגדי"ם. אפילו הי' תאוות ועבירות הרבה לפניו כאילו הי' מכוסה בהן. אפ"ה ולא יחס לו. לא נתחמם לתאוה. כך שמעתי ממנו ז"ל :

ואוסוף נופך והמלך דוד זקן בא בימים. זק"ן שקנה חכמה חכמת התורה. ע"כ ויכסוהו בבגדים וכו' כדברי החסיד הקדוש הנ"ל :

זוה שיש לפרש יששכר חמר גרם עצמותיו הם לו כעצמות החמור אפילו בתקופת תמוז. שגשברו הלוחות. והדעת אז בקצנות בימי בהמ"צ. אפ"ה קריר ל"י. אין אש התאוני מבעירתו. כי הוא רובי בין המשפתים בין הגבולים של תורה :

תענית

י"ב דף ב' ע"א. מאי גבורות גשמים שיורדין בגבורה וכו' אתיא חקר חקר וכו' נלמד בג"ש הוא מדה השני' נגד מדה השני' שבי"ג ת"ד. מדת רח"ם. להמתיק הגבורות שירדו ברחמי"ם :

י"ג דף ד' ע"א האי צורבא מרבנן דמי לפרצודא וכו'. נ"מ שלא להרהר אחריו והבן :

י"ד דף כ"ה ע"א ר"ח ב"ח גזר תעניתא וכו' ולא אתא מיטרא א"ל ניהא לכו שיבא מטר בשבילינו וכו' מכאן מוכח אפילו המתפלל

רש"י ובעלי התו' כשהביאו באיזה פעם בכל שיטת הש"ס ראייה לדבריהם ממש' חולין אמרו בלשונם בשחיטת חולין. ולא עשו [כן] בשאר מס' לומר. בקידושי אשה או בגיטוי נשים רק כדאמרינן בקידושיין ובגיטויין. אבל לא רצו לקרות דברי תורה בשם חולין. וקראו בשחיטת חולין. ואסמכו הדבר הזה בדברי רבותינו אף שיחת חולין של ת"ח. צריכה לימוד :

י"ח דף כ"ו ע"א גמרא אוכלים אכילת עראי חוץ לסוכה. וכמה אכילת עראי. אמר ר' יוסף תרתי או תלת ביעי. א"ל אביי והא זימנין סגיאיין סגי לי' לאינש בהכי והיל סעודת קבע. אלא אמר אביי כדטעים בר ביה רב ועייל לכלה. עיין ברש"י דהיינו טעימה אתת שמחזקת בית הבליעה והיינו כביצה. עיין בבה"ט באו"ח סי' קס"ח. בענין פת הבאה בכיסנין. כמה הוה לי' סעודת קבע לברך אחריה בהמ"ז כתב שם ג' או ד' ביצים. ונלמד הדבר משיעור פת לעירוב. ושמעתי מרבים שחולקים ע"ז. דבעירוב לא מיירי מקביעו' סעודה והוא ענין אחר. אבל אני רואה משיטה דידן דב' או ג' ביצים. מיקרי סעודת קבע. והנראה דמיקרי קבע לכל אדם כיון דאיכא אינשי דסגי להו בהכי. ונראה מכאן דיש להחמיר גם בשיעור ב' ביצים :

י"ט דף כ"ח ע"א ולא אמר דבר שלא שמעו מפי רבו מעולם וכו' וכן היה ר"א תלמידו נוהג אחריו. כל המנהגים המבוארים בקדושים הללו הם דברים שהשכל מחייבן להתנהג כך יראי י"י וחושבי שמו. אבל המנהג הזה שלא לומר דבר שלא שמע האדם מפי רבו. צריך להתבונן מה זה ועל מה זה. הלא כך היא מדתה של התורה. להתילד ממנה בכל פעם ובכל עת בכל דור ודור נהרי דבש חמאה :

והנראה דהנה ריב"ז היה בו גלגול נשמת חוקי' מלך יהודא. כמו שהיה אומר בשעת פטירתו הכינו כסא לחוקי' מלך יהודא והנה חוקי' לא הי' לו רב. ומעצמו למד (כי אחז אביו אחז בתי כנסיות ובי"מ. אמר אם אין גדיים

זו יעלה מספר כל השם צ'. ז"ס הצדיק הממתיק דיני אדנ"י ע"י השם הוי' ב"ה :

והנה מילוי שם אדנ"י הוא ביותר דין. כי כל מלוי מורה על דין מלוי בגי' פ"ו אלהיים ה"ס אמרם אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשר עוברה יהיה צרכיהם לפניך והנה מילוי שם אדנ"י בגי' תרע"א. תרע"ע. בית דינ"א. הנאמר בהרוגי ב"ד בנגמר דינו. הנה ודאי דינא איתעביד. ואין עוד בבאן דבר המיתוק. אעפ"כ תפילת הצדיקים נמשלה לעת"ר וממתיקים מילוי שם אדנ"י בגי' עת"ר ע"י הא' (שבאמת המילוי הוא תרע"א) שם הוי' כנ"ל :

והנה תתבונן אדנ"י פשוט הוא דין אבל הוא דין רפה. וכשמתמלא כנ"ל הנה מלוי בגי' אלקיים מה"ד הקשה. הנה השם במילואו מורה ח"ו על הסתכמות. ב' בתי דינין. קש"ה ורפ"ה ואעפ"כ הצדיקים נמשלו תפלתם לעת"ר שגם. באופן כזה כשמתמלא השם מספר תרע"א. הנה ע"י תפילתו לאלופו של עולם ממתיקין התרע"ע ע"י הא' מורה מספרו על השם הנכבד ד"ו ואז יעלה מספר השם תרצ"ו. ברצו"ת הוי' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. ואז מתמתקים ה"ב בתי דינים. קש"ה ורפ"ה מספר תרצ"ו. ומתהווה רצו"ת הוי' דרכי איש :

ולפ"ז אתה תבין דבר גדול משמיענו התנא. ויחידוש נפלא. אפילו בהיות הדבר כבר בהסתכמות כל הבתי דינין כנ"ל. אשר לזה כבר יטונה בהשאלה כמדת אכזריות ח"ו. שאין מקום להושיע. הנה הצדיק ע"י תפילתו מהפך הכל לטובה וממתיק ע"י השם הוי' ב"ה וב"ש כנ"ל. זה נקרא סמקו"ם למקו"ם שמהפך הא' ממקום למקום. דהיינו מקודם הי' ציור הא' כזה א'. ומהפך הצדיק ממקום למקום להיות ציורה כזה י"י. והשם הטוב יכפר ויה"ד שלא יאמר פינו רבר שלא כרצונו :

י"י דף כ"א ע"ב גמרא מנין שאפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד וכו' כל ימי היצי' משתמם על המראה. בדברי רבותינו

בתורה שהוא מחשבתו והכמתו של יוצר בראשית. באת לנו הלימוד לדבר שבקדושה שיהי' בעשרה נלמד מעדת מרגלים. ונקדשתי בתוך ב"י. אתיא תו"ך הנו"ך. אתיא עדה עדה. אי"כ זכות גדול הוא להם. והגם. שמצד עונם נתחייבו שלא יהיה להם חלק לעוה"ב הנה מצד שלמדו ישראל על ידם ענין הלכות קדישת השם. יתעלו מעליה לעליה ויקדשו שמו הגדול יתברך ברבים :

אמר המו"ל, ראה בספרו אנרא וזלה פי קרה, דיה ויקח, וי"ל ויקח קרה, אמרו"ל מנין לדבר שבקדושה שלא יהיה בפתות מעשרה אתיא תו"ך תו"ך אתיא עדה עדה כתיב (בקדושה) ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב (בעדת קרה) הבדלו מת"ך העדה האת, וכתיב (במרגלים) עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב, שמעתי סתם מכבוד אדמו"ר הרב מהרמ"מ וצוק"ל ראה עד היכן הזכרים מגיעים עד שכל הזכרים שבקדושה שבישראל נשמעים ממרגלים ומעדת קרה המ"י, והוא לדעתו גדול השבח שעולה מן הגיהנם יותר כו', והבן, וזהו תוכל להתבונן משאחז"ל ויקח קרה לקח מקח רע לעצמו וייקא, משא"כ לישראל וכה שנתקדש ש"ש ע"י מ"ש כי כל העדה כולם קדושים ובתוכים הרי' הנה תראה שאמר תו"ך ועדה והוא קדושתם וזהו שעינו הסעתו ראה שמוכן לדבר גדול שעל ידו יתגלה ענין קדישת השם יתברך בעשרה מישראל, ותעמיק בזה עוד ויקח קרה מהו ויקח קרה ראה שמוכן לקדושת השי' בעשרה על כן לקח עמו זכות עשרה מישראל, קרה, יצרה, קרה, לוי, דתן, אבירם, אליאב, און, פלת ראובן, ע"י"ש.

פ"א דף ג' ע"א שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו ב"ד חצוף ג' דינים בעינן נגד ג' אבות. אברהם בבחי' ההס"ד הנוטה לזכות. יצחק מצד הגבורה הנוטה לדין. יעקב איש תם יושב אהלים בין אהל אברהם ובין אהל יצחק. מכריע. והנה כשיש שלישי המכריע. הלכ' כדברי המכריע משא"כ כשאין שלישי המכריע אין כאן תמימות. הבן הדבר :

כפ דף ד' ע"א. יש אם למקרא. יש אם למסורת. בספרי הקדמונים דקדקו למה הוא לשונם בכל השי"ס יש אם למקרא או למסורת. ולא אמרו יש אם למקרא :

וכו') וכדי לתקן זה. הנה כשנתגלגל בריב"ז עשה להיפך לגמרי. שלא אמר שום דבר. רק מה ששמע מרבי :

י"א י"ל להיות ידוע שהי' גלגול נשמת ראובן ע"כ בקרא הגדו"ל והנה כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה ומה שבלבל יצועי אביו היתה כוונתו לשי"ש. והי' לי להתייעץ בדבר עם רבותיו ובפרט עם יצחק שהי' עדין חי. ולפסוק איזה דין בפני רבו לא מסתייעא מילתא כמ"ש בגמ'. ע"כ לתקן את זה. ר"א הגדיל גלגלו. לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו ועיד יש לי בזה הרהורי דברים ולא רשמתי עד כי אקח מועד אי"ה :

סנהדרין

כ' דף ב' זמנין לעדה שהוא עשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב :

זה דרכנו כל היום בתורתנו הקדושה דשלא במקרה הוא מה שנלמד בתורתנו. דבר איזה הלכה ממקום זה ולא ממקום אחר. כי א"א לומר בתורתנו שהוא כביכול חכמתו של יוצר בראשית. שבאו הלימודים במקרה ח"ו וצריכין לתת טעם כפי אשר חנן השי"י לכל אחד מבב"י בינה ודעת יהשכל :

והנראה דהנה האשה התקוצית אמרה אל דוד. בעת אשר בקשה ממנו. להשיב את נדחו. (היינו אבשלום) אמרה לו. ולא ישא אלקים נפש והטב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח. והדברים אין להם ביאור. אך הוא לדעתי שאמרה לו. שגם המלך מלכי המלכים הגם שלא ישא עון נפש. יכ"א מחויב לקבל עונשו. עכ"ז הוא יתברך שמו חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח. ונשמת ישראל א"א שתאבד לעולמי עד. דהרי הם כביכול חלק אלקי. ויפח באפיו וכו' ומאן דנפח וכו'. וקשה ע"ז מאותן שאמרו עליהם חז"ל אין להם חלק לעוה"ב. והנה לכולם מצאו תקנה וסמך מפסוקי התורה. אך למרגלים הוא אליבא דכ"ע אין להם חלק לעוה"ב. הנה החושב מחשבות לבל ידח ממנו נדח. והוא

א"כ הוא חכמת מושכל ראשון ואינו ניכר כח הציור. הבן הדבר. ידעתי ידידי כי דברינו אלה לא יובנו רק למשכילים בחכמת החכמים ויאמרו ברוך שבחר בהם ובמשנתם:

כ"ג ע"כ ט"ט בכתפי שתיים. פ"ת באפריקי שתיים. בכדי שלא יהי' לך דברי חז"ל רחוק מן הדעת (הגם שידוע לבעלי דיעה אשר בכל ענין מדבריהם יש סודות וטעמים עמוקים בחכמת האמת עכ"ז) גם לפי פשוטו אומר לך את הנלע"ד. בפיוט אהבה לשבת נחמו. פייט הפייטן בזה"ל. דין נשמע תורת שמע. בכל לשון להתמלל. הלא נודע בארבעה אשר פירשו זקנינו:

ושאלו להק' מהר"ש מאוסטרפאלייני. פירושן של הדברים. ואמר דהכי פירשו. דין נשמע תורת שמו"ע בכל לשון להתמלל רצ"ל נשמע לנו הדין אשר פ' שמע נקרא בכל לשון. הלא נודע לך הדבר בארבעה בתים אשר פירשו זקנינו. היינו שדייקו ולמדו הארבעה בתים מן ט"ט בכתפי שתיים פ"ת באפריקי שתיים. אי"כ נודע לך מזה אשר שמע נאמרה בלשונות שונות. עכ"ד הקדוש:

ולפי"ן י"ל. דהנה כל הישוב בעיקר הוא ביק מורח למערב. ע"כ בכ"מ אמרינן בש"ס מלכי מורח ומערב ולא מלכי צפון ודרום. כי בצפון ודרום היישיב היא מעט רחוק מן הקצוות מפני הקור והחום. והנה אפריק"א הוא מעדי מדינחא פאת מורח. ומורח נקרא קדם כנודע. ומערב נקרא אחור. ע"כ מדינת המערב נקרא כתפ"י מלשון כתף. והנה אחזה התורה אלו ב' הלשוניות של קצוות מורח ומערב. ממילא נכללין בזה לשונות האומות האמצעים להורות כי שמע נאמר בכל לשון נ"ל:

כ"ד דף ז' אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך וכו' למה דוקא המשיל באחותו יותר מכל עריות. דהנה קין נשא אחותו כי חסד הוא. ואעפ"כ ברור הדבר שהיא אסורה כעת. כן אם ברור לפניך דין שנדמה לך שכבר הי' לפניך דין כזה ותרמה מלתא למלתא מבלי

והנה לדעתי תתבונן הענין. הנה המחברים שרשי לה"ק. כמה פעמים. הניחו בשורש אחד כמה פירושים. ואין דעתנו נחה בזה. דק במשפט לה"ק. כל שורש הוא ענין אחד. אעפ"י שיתפרש בכ"מ לפי עניינו. אבל הכל נובע ממקור אחד. (וכן מה שהניחו כמה פעמים שמות נרדפים. היינו כמה שרשים מתפרשים על ענין אחד. זה ג"כ יחוייב שיתפרש כ"א בענין משונה. והדברים ארוכים דברנו בזה אל החבירים המקשיבים. ומי שיעיין בזה יראה פלאות בתורה): והנה הניחו בשורש א"כ שני פירושים היינו שורש אחד. הסיבה המולדת. נק' א"כ. והשורש הב' לשון רצון מלשון ולא אב"ה סיחון:

אבל ידידי כאשר תבין הדבר לאשורו הכל שורש אחד. המושכל הראשון שבמות. הוא המתילד מהרצון שורשו א"כ אליף חכמ"ה וכן ב"ית בחכמה יבנה ב"ית והתוילת התורה בב"ית בראשית בחכמתא ראשית חכמה: ועתה תשכיל ותדע צירוף א"כ הוא המושכל הראשון. שמתגלה רצון הנעלם ליש. נק' א"כ. היינו צירוף האל"ף עם הב'. וכן הסיבה המולדת. דהיינו הזכר המשפיע להנקבה הטיפה הדוכריית ממחו מקום חכמתו נק' א"כ. מלשון רצון. וע"כ מוכרח הדבר להיות ברצון כי אין קישוי אלא לדעת סוף הסכמת הרצון. הנך רואה כי הכל הולך אל מקום אחד. ושורש א"כ. המקבלת הטיפה הזרעית ומציירת הולד באורך ורוחב על מתכונות הנה נקרא בלה"ק א"כ בא משורש אם שהוא לשון ספק אם יהי' הדבר כך או יהי' באופן אחר. נמצא הוא חקירה כעין התפשטית לכאן ולכאן והוא כעין בחי' בינ"ה מבין דבר מתוך דבר. הנה בחקירה נק' א"כ בחידי"ק. מלשון חק"ר. אבל באם ממש מתפשט בה הולד לאורך ולרוחב. ומקבל הציור נק' א"כ בצירי"י לשון ציו"ר:

ימעתה תבין כשרוציין חז"ל להוליד תולדות שלימות הלכה לאמיתה בציור מושלם מאיזה ענין בתורה אומרינן יש אם למקרא. יש אם למסודת. וא"כ למסורת. כי בהי'

וע"כ אמר להם. תמי' אני אם ימותו וכו' כי יצטרכו לעונש ע"י המלכות. כי אם הי' לומדין תורה מפיו בחייו. הנה התורה העידה עליו. למען הציל וכו'. והם לא שמעו לקולו אז ומכרוהו. ואם היו שומעין לתורתו היו ניצולין. כי הי' בזה תיקון למעשיהם הקודמים. והן היום שלא שמעו גם כעת אמר. תמה אני וכו'. כי יצטרכו לקבל עונשם. ור"ע שהשיבו שלך קשה משלהם. עפ"י כמה מחכמי האמת שכתבו שר"ע הי' גלגול שמעו"ן. והנה הוא הי' המתחיל ויאמרו איש אל אחיו וכו' ע"כ א"ל כנ"ל. הבן כי קצרתי. כ"ח דף ק"ב ע"א ויהי בע"ת ההוא וכו' תנא משום ר"י ע"ת היא מזומנת וכו' בע"ת רצון עניתך תנא משום ר"י ע"ת היא מזומנת לטובה :

תבין הדבר במעשה בראשית ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור (הנה לא נאמר ויהי כן) ואמרו בזה. יהי אור דא היא התפשטות (יהי אור בגי' רל"ב) ויהי אור דא היא צימצום (ויהי אור בגי' רח"ל) : הנה לפי"ז. כל זה בחק המאמר. שאמר הש"י יהי אור. וגם אמר ויהי אור. צימצום והתפשטות הנה מבחי' הצימצום. מגיעים בעולמות התחתונים יסורים ופורעניות על שונאי ישראל. ומן בחי' התפשטות. מגיעים הטובות. הנה יהי אור ויהי אור בגי' ע"ת (עשרה פעמים הוי". עשרה פעמים אה"י). הנה כשמתגבר בחי' יהי אור על ויהי אור. עת הוא לטובה. ובהיפך מובן. הבן הדבר מה שאמר דוד אנרכה את י"י בכל ע"ת. כי חייב אדם לברך וכו' כשם שמברכין על הטובה [עיין אגרא דפרקא את קל"ז ואגרא דכלה המר"ל] :

כ"ט שם ודי זהב וכו' בשביל כסף וזהב שהשפעת להן לישראל עד שאמרו די גרם וכו' :

הדבר הוא מן התימא ואיך אמרו דיי. הלא קי"ל אין אדם מת וחצי תאוותו בידו. יש לו מנה מבקש מאתיים : ונ"ל דהנה ידוע דבעשד דרגין דעולם העשיה שם יש אחיזה אל הקל"י. וכן בדי' מדריגות

חקירה זה אסור. רק אם תחקור ותדרוש אם יש איזה חילוק בין דין העבר ובין הנהוה. זה אם כבר ברור לך הדבר כאחותך שנתבאר לך בתורה חילוק שבזמן העבר היתה מותרת כי עולם חסד יבנה. הבן :

כ"ה דף י"ב זוג בא מרקת וכו' רק"ת זו סבריה. ולמה נקרא שמה רק"ת שעומדת על רקתא דימא :

כשהאדם מתפחד איזה יראה מבן אדם וכיוצא. הנה בסגולה לעורר ע"ע יראתו ית"ש. ומתבטל ממנו היראה החיצונית :

והנה כעת בזמן ההוא זמן הסכנה הי' והיו מתפחדים. והזכירו שם רק"ת. שנקרא ע"ש רקת"א דימא. אשר בשפת הים מזכירין יראתו של הקב"ה כדכתיב האותי לא תיראו נאום י"י אשר שמתי חול גבול לים. הש"י הטביע בחול שעל שפת הים בחי' היראה כדי שיתירא הים לעבוד חקו. הבן כי דבר גדול הוא :

כ"ז דף ס"ז ע"א. מפני שרוב נשים מצויות בכשפ"ים. כשפים מכחישי' פמליא של מעלה. והנחש שפיתה את חוה האשה הראשונה. הכחיש פמליא של מעלה. באמרו והייתם כאלקים וכו' ופירשו בזה. שאמר מעץ הזה אכל וברא את העולם. אכלי אתם ותבראו עולמות אחרים. והנה האשה שקיבלה דברי הנחש. היא מצוי' בכישוף שמכחיש וכו' ג"ל :

כ"ז דף ס"ח ע"א כשחלה ר"א נכנסו ר"ע וחבריו לבקרו וכו' א"ל תמה אני אם ימותו וכו'. א"ל ר"ע וכו' א"ל שלך קשה משלהן וכו' :

תבין הדבר לדעתי עפ"י מה ידוע ר"ע וחבריו הם הרוגי מלכות עשרה אשר הן הם גלגול השבטים שמכרו את יוסף והוכרחו למות בהריגת המלכות. ור"א הי' גלגול ראובן שיעץ אותם השליכו אותו אל הבור וכו' והתורה העידה עליו למען הציל וכו'. עכ"ז כיון שיעץ השליכו וכו'. גם הוא נתפס ונשלך לבור וניצל כידוע ממס' ע"ז. ע"כ הי' נקרא ר"א הגדול להיותו גדול שבאחים הוא הבכור :

הגאון מהרי"ב הגי' זה בהגהותיו. מיהו בכל הש"ס שלפנינו איתא. וקשה לשבש כל ספרי הש"ס:

והנראה דבא לתרץ. את אשר הקשינו. דהתורה אסרה עמוני ומאבי מלבא בקהל. ע"ד אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. ומן התימא למה לא אמרה ולא הקפידה מה שלא תוציאו לח"ם וי"ן. שזה עיקר הסעודה. וכדאשכחן במלכי צדק שהוציאו לחם וי"ן:

אבל יתבאר הדבר עפ"י דקיי"ל דחכמים רשות בידם לגזור גזירות לאסור את המותר. אבל דבר המפורש בתורה בפירוש להיתר אין יכולין לגזור לאיסור. הרי החלב איסור כרת ולא אסרוהו בהנא' משום דכתיב בתורה בפירוש יעשה לכל מלאכה. ממילא לפי"ז אילו הי' נכתב בתורה ע"ד אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. לא היו יכולין החכמים לאסור סתם יינם. וגלוי וידוע היה לפנינו. שמן הצורך הוא לאסור עפ"י חכמי הדור:

וזהו שרמזו בעלי הש"ס. ועדיין לא נאסר וי"ן ש"ל עמוני. בפ"ע להעריך על המכוח. שעדיין לא נאסר יין של עמוני. עכ"ז לא אמרה התורה ע"ד אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. כי רצון הש"י הי' שיגזרו חכמים על סתם יינם הבן:

ל"ב דף ק"ח ע"א תנא דבי רבי אף על נח נחתך גז"ד אלא שמצא וכו':
הנה התורה העידה שהי' צדיק תמים. וחלילה לומר כל אפ"ן שוין וגם מציאת החן אינו מובן כי אין משוא פנים:

וי"ל דגם על נח נחתך גז"ד על שלא התפלל על דוכו כאברהם: הנה הי' לו עון ביטול תפלה. ועיין בטובת האריז"ל. ייחוד לתקן עון ביטול תפלה צירוף אותו הייחוד. או השם הנכבד הוא בגי' ח"ן. וי"ל שמצא לעצמו דרך לתקן. ע"י ייחוד הח"ן הבן:

ל"ג דף ק"י ע"א ג' מאות פרוות וכו' עיין בהגהות מהרי"ב ג' מאות בכ"מ בש"ס גזמא. רש"ם פסחים. וכן הוא בתמיד:

האחרונות של עולם היצירה. הרי י"ד מדריגות. וסימן וי"ד תהיה לך מחוץ למחנה. והנה על ידי מרבית זה"ב. בגימטריא י"ד. מתפתה האדם לנטות אחר הי"ד מדריגות אשר שם יניקת החיצונים. ויש וד"י זהב. בשביל כסף זהב שהשפעת להם. עד שאמרו די"י. רצ"ל הד"י הוא שלי. עי"ז גרם להם לעשות אלקי זה"ב. כי במקום הי"ד מדריגות שם היא יניקת החיצונים. אשר הם ממש אלקים אחרים. הש"י ישמרנו ויצילנו:

ל דף ק"ו אוי מי יחיי משומו אל. א"ר לקיש אוי מי שיחיי עצמו בשם אל. א"ר יוחנן אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו:

הדברים אין להם ביאור. ואבאר לך את אשר עם לבבי כבר יש קבלת קדמונים. פדיון נפש עבור הצריך לרחמים ליקח ק"ם פרוטות. ולצרף על ידם יחוד השם הנכבד כגודע ממנין ק"ם. ואח"כ למנות פרוטות הללו במנין שם אה"י. ושם הוי' ושם אה"ו בגי' די"ן להמתיק הדינים ע"י ג"ש הרחמים. ואח"כ למנות פרוטות מנין שם אדנ"י ס"ה קכ"ט פרוטות ויחלקם לצדקה. ונשארים ל"א פרוטות. יקח בהם איזה דבר אל הצריך לרחמים לחיות אותו מבחי' חסד א"ל:

והנה ר"ל מפרש. או מי יחיי משמו א"ל. מי שמחיי א"ע בשם א"ל. ובוזח א"ע ע"ז ולא יעשה תשובה מוטב שיעשה תשובה ויחיה את עצמו על ידי התשובה. ור"י אמר דקאי על האמות אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו שכביכול הש"י יעשה פדיון לבניו באופן הג"ל בשמחת ויגאלם כחסד אל. וכן כתיב במצרים. והפודך מבית עבדים. וכת"ב אל מוציאם ממצרים. הרי לפניך כמ"ש ואתה תבין:

ל"א שם ועדיין לא נאסר יין של עמוני ולא יין של גוי. לכאורה יי"ן ש"ל עמוני זל"א. הנך תיבות מיותרין. דהרי גם עמוני בכלל גוי הוא ויותר גרוע, ובאמת בילקוט ליכא גם

מישראל) יותר מבי"ב ובי"ג. הנה בודאי שיקבעו בא"י. הנה כ"א מישראל כאשר קונה בתים בחו"ל וקובע בתוכו לתורה ולתפילה. ועושה בתוכו צדקה ומצוה. הנה נתקדש המקום ההוא. ועתיד שיקבעו בא"י. הנה הקונה הוא לשי"ש מוסיף על א"י ומצוה קעביד :

ועוד ג"ל דאפילו קניית שדה לא מיקרי חסרון אמנה. כי ממ"נ אם יתמהמה משיח איהו זמן ישתמש בשדה ויהנה מפירותי'. ואם יבא למחר משיח צדקיננו גם לדינרין אין לנו הפסד הלא כל הארץ וכל העולם לפנינו לא נחסר כל טוב. מה לנו ולדינרין ובפרט לכספא דשיקרא הנהוג :

אבל אוהרת התנא הוא רק אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרין בדינר. כי אותו האדם רוצה לנסותינו או ללעוג על אמונתינו. בודאי מן הצורך להקשות את שיניו. ולהראות חזק אמונתנו אמנות אמן. וקרובה ישועתינו לבוא :

ל"ז דף יו"ד ע"ב בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת. ג"ל לרמוז זה אירע שנתן נכסיו לר' עקיב"א ר"ת יש קונה עולמו בשעה אחת :

ל"ח דף י"ט ע"ב שאפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד :

אמרתי ע"ז דרך צחות. הנה תראה ברשי ותוס'. כשמביאין לראיה בדבריהם ממסכת הול"ן. כותבים בזה"ל. בשחיטת חול"ן. כי לא יאות לקרוא לד"ת בשם חול"ן. ע"כ כותבים בשחיטת חול"ן :

והנה הוא דרך צחות אפילו שיחת חול"ן של ת"ח כשמדברים ומסיחין מן מסכת חול"ן גם זה צריכה לימוד. למה משנין ואמרים בשחיטת חול"ן :

הוריות

ל"ט דף יו"ד ע"א. א"ל כוכב אחד לשבעים שנה עולה ומתעה וכו' ואמרתי שמא יעלה וכו' :

ג"ל למה הגזימו דוקא במספר שלש מאות. דבמקום שהצטרכו להגזים לאיהו סוד כמוס אצלם. הנה הגם שלא הי' כך. עכ"ז כפי הסוד דבריהם אמת. ומבואר בזה. ש' אתוא דקשוט. א"כ בעבור זה הגזימו במספר ש' להורות דגם גזמתן הוא מילין דקשוט למבין חידתם :

עבודה זרה

ל"ד דף ג' ע"א מצוה קלה יש לי וסוכה שמה. כבר נכתב אצלינו למה ינסה אותם הש"י במצות סוכה (ע"ן במאמרי חג הסוכות) וקבלתם בזה בתורה שבע"פ ג"ל דנסמך אמסורת התורה. בתורה שבכתב. תרין ויוד"ע. ויודע י"י את אשר לו. ויודע בהם את אנשי סוכות. ע"י אנשי סוכות יודיע י"י את אשר לו. הרי שלך לפניך. נחסר הענין בכתב ובע"פ. הויה אדנ"י יחודא שלים מגין סוכה :

ל"ה דף ה' ע"ב משלחי רגל השור והחמור. תד"א לעולם ישום אדם עצמו על ד"ת כשור לעול וכחמור למשא :

עול השור הוא על צחארו. ויש לפרש הענין בד"ת שידבר בעסק התורה בקנה שהוא בצחארו. ולא סגי ל"י בעיון רק בדיבור כי חיים הם למוציאיהם בפה. והחמור הוא נושא המשא על גופו. כמו כן בתורה יטרח בה ובמצותיה פעילת מעשיות. כי למד ילא קיים נוח לו שלא למד :

ל"ו דף ט' ע"ב אר"ה אחר ד' מאות לחורבן הבית אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרין בדינר אחד לא תקח :

ג"ל דהו דוקא שדה שעשוי למזון. ומזונות מצוים בכל יום למכור בשוק. משא"כ בתים לדירות. אפילו לשעה צריך אדם לדירה : תדע דאלת"ה לא יהא אדם רשאי לשכור דירה לשנה. כי בכל יום נצפה גאולתינו. אבל להיות דבר זה דבר שא"א ולא סגי בלא"ה לא מקרי חסרון אמנה :

וגם בלא זה הלא קי"ל. עתידין בתי כנסיות ובי"מ שיקבעו בא"י. והנה אזהב י"י שערים המצוינים בהלכה (ד' אמות של הלכה של כ"א

ולכאורה להתיבונן דלכאורה למה לא יחמיד בעל נפש לעצמו. בנידון כזה דודאי יש בכאן חתיכה של איסור. והנה אומר לך את אשר כתבנו במ"א באריכות. ובכאן נבאר בקיצור: דהנה ידוע דאין לך שום דבר בעולם שלא יהיה בו ניצוצי קדושה שנפלו מבראשית בסוד השבירה דז' מלכין קדמאין בכי שישתעשע הש"י במעשי ישראל שיבררו הברורים היינו נה"ק מכל הדברים שבעולם יבררו ע"י מעשיהם; והנה זה ענין ענין אכילה ושת"י. אשר מצטרכת לחיי האדם כדי שהאדם יברר מכל דבר נה"ק המחיה את אותו הדבר והקב"ה מזמין לכל אדם הברור השייך לשורש נשמתו:

וזה הוא שביארו תלמידי הבש"ש"ט. בפסוק רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף. רצ"ל. רעבים גם צמאים. למה ברא הש"י ככה שיהיו בני אדם רעבים גם צמאים. הוא להיות. נפשם בהם תתעטף להיות שבכל הדברים הנאכלים. מתעטף ומתלבש בהם חלקי נה"ק השייך לכ"א מישראל לנפשם. וע"י אכילתם ושתיתתם. לצורך גבוה. היינו שילכו בכח האכילה ההוא לעבוד את הש"י. וכן עושים הנה מתברר הניצוץ הקדוש. והתומריית הולך לאיבוד. וכ"ה בכל העניינים משא"כ מי שאוכל ושותה ועוסק בצרכי העולם למלאות תאוותו. ותהיה להיפך ח"ו ישקע ניה"ק ביותר. וזה כל פרי מעשינו להוציא נה"ק מכל הנבראים שנפלו בשבירה ולכלים אל הקודש ואין לך שום דבר בעולם שלא יהי' בו נה"ק וצריך לבירור:

והנה העניינים שאסרה התורה. כגון תודת הבהמה חיה ועוף האסורים עפ"י התורה. וכן טריפות וכיוצא. הנה בעל כרחך גם בהם יש ניצוצי הקדושה והאיך יתבררו. ולמה אסרתם התורה:

התורה הקדושה אסרה אותם. כי יודע היוצר בראשית אשר ניה"ק שבבריות ההמה. המה מועטים. ומשקעים מאוד בחומריות בביטול אחד מאלפים ורבבות. והגיעה התורה לטוף דעתם של בני אדם. אשר הבידיד ההוא אינו בכח

לכאורה הוא תימא כיון שהי' ידוע עפ"י חשבון שכבב הזה עולה אחת לשבעים שנה. הנה אם כעת הוא הזמן של שבעים שנה. אי"כ למה אמר שמ"א יעל"ה. הרי בודאי יעלה. ואם אין כעת הזמן למה חשש:

תנ"ל שהי' מסופק בהזמן. שהי' נראה לו שהוא קרוב לזמן עליית הככב. ולא רצה להתבטל מן התורה לחשוב הדק היטב:

ועוד נ"ל לומר דהנה זה הוא התנא ר' יהושע דפליג עם ר"א אם מתחילין השנים מתשרי או מניסן:

והנה זה היה מקובל בידו שהכבב הזה עולה בהתחלת שנת השבעים והשנה הזו היתה שנת השבעים. ובימי תשרי. והי' מסופק דילמא הלכה כר"א. ומתחלת שנת השבעים מתשרי:

מ' דף י"ג ע"ב. חמשה דברים משכחים את הלימוד. האוכל ממה שאוכל עכבר:

הגם שאין לבקש טעם לדברי חכמים. כי הי' קבלה בידם. עכ"ו רשות בידנו לבקש טעמים כל מה שנוכל:

הנה י"ל עכבר דירתו בעיקרי הבתים ובמחשך מעשיהם. ומן החושך הוא שכחה. וסימנך הש"ך שכ"ח (וג"כ אמרו בגמ' לר' פלוני מפני מה נהירן שמעתתך א"ל דיממא אינון) ע"כ האוכל ממה שעכבר אוכל הנה לשם יש רירין מן העכבר. הנה יקנה ח"ו קנין השכחה. וממה שאוכל חתול. הוא מטעם שאמדו לעיל בגמ' להיות שהחתול מאכלו עכברים:

מ"א והאוכל ל"ב של בהמה. כל"ב הוא רוח החיוני של הבעל חי. ויקנה ח"ו רוח מטומטם כי כל אבר מחזיק אבר:

חולין

מ"ב הרא"ש פג"ה אות ל"ו. הלכך חד בתרי בטל ונהפך האיסור להיות היתר ומותר לאוכלן אפילו כולן כאחת. עיין בדברי חמודות דיש מן הגאונים שהחמירו ע"ע. ועיי"ש דהמיקל לא הפסיד וכ"כ הרמ"א בת"ח:

ואמר הסניד הקדוש מקאזניץ וצוקיל מלית בלא אלף רית מכשפה לא תחיי היינו שהם אמרו מכשפה לא תחיי. ועיי' בטלו כשופי כי עיי מצות התורה יכולין לבטל. הבן הדבר: מ"ד דף קי"ז ע"א. כעורה זו ששנה רבי. רבי ממלכות ביד. ודוד הי' יפה עינים ובר כי מלך ביפיו תחזינה עיניך. כי בחיי משנ"ה היא תורה שבע"פ מלכות פה ותורה שבע"פ קרינן לה. והוא בחיי נוקבא. שפירך לנשי. הבן הדבר. והשם הטוב יכפר:

בכורות

מ"ה דף ו' ע"ב עד שבא ר"ע ולימד את י"י אלקיך תירא לרבות ת"ח. תיבת את הנדרש בכ"מ לריבוי. היינו שמרבינן דבר הנטפל ודומה כמעט לדבר המבואר בפירוש בכתוב:

והנה שמעון העמסוני לא היה יכול לרבות באת י"י אלקיך שום דבר. דאין לך דבר לרבות. שיהיה דומה לכבוד השי"ת. ובא ר"ע ולימד. לרבות ת"ח דהנה מצות הירא"ה הוא בסוד הצימצום הנעשה כביכול לבריאת העולם:

והנה ראשית הבריאה היה כביכול להתגלות תואר מלכו"ת ואין מלך בלא עם. והמורא נמשך מבחי' מלכו"ת אתר למדחל. ירא את י"י בני ומל"ך. שום תשים עליך מלך שתהי' אימתו עליך:

והנה נמל"ך בנשמותיהם של צדיקים תחילה. המה היוצרים יושבי נסעים עם המל"ך במלאכתו. ע"כ אמרו מאן מלכ"י רבנן ע"כ אם עיני שכל לך. בקלות העיין תוכל להתבונן. א"ת לרבות ת"ח:

ותבין עוד הגה תלמידי חכמי"ם. הן המה המקבלים ומשפיעים החכמ"ה. והנה ראשית חכמ"ה ירא"ת י"י. הבן מאד:

מ"ז דף ז' ע"ב. זרעא דאיילא הוא. דאזיל בתר איילתא ואידי דרחמיה צר לא מיודקקה ואזיל בתר יחמורתא ונתר:

האנושי. ואדרבא אם יאכל האדם הדבר האסור תשתקע נפשו נפש האדם ביותר: ואם תשאל איפה אי"כ יתעלה הנהי"ק שבתוך תבהמה הטמאה או בהטריפות וכיוצא כיון שאינו ראוי למאכל איש הישראלי: הנה הש"י הפועל כרצונו בכל עלמין דיליה. הוא יפעול בעצמו כביכול הבירור מה שאין ביכולת האדם עשותו (וכענין שכתבתי בפירוש תנא דבי ר' ישמעאל. שדרש בפסוק כי אני י"י המעלה אתכם מאמ"צ אלמלא לא העלתי אתכם אלא ע"מ שאין אתם מטמאין בשרצים דיי דרשהו (משם):

והנה גם בבהמות וחיות האסורים וכן בטריפות כשיהיה איזה ניצוץ הקדוש אשר ראוי להתעלות ע"י ישראל. הנה יפעל הצור תם שיתגלגל הדבר. שישוב האיסור להיתר עפ"י התורה. דהיינו יבש ביבש חד בתרי. ולח בלח בששים הנה יאכל האדם הישראלי המאכל ההוא אשר שב להיתר עפ"י התורה ויברור הנהי"ק ע"י אשר ילך בכח האכילה ההוא לעבוד את הש"י. וכענין כל דברים המותרים:

והנה לפי"ז אין להחמיר אפילו לבעל נפש בענינים כאלה. כי זה הוא בהשגחה נפלאת מאת הש"י. אשר ישוב חתיכת האיסור להיתר. בכדי שיהיה לברות למו לישראל: והנה מאן דס"ל. דמן הראוי להחמיר להשליך אחד בכדי שאפשר ישליך האיסור. הנה לכאורה הוא היפך הכוונה. אך הוא כיון דס"ל דתקנת חכמים הוא כך. והחכמים בכל דור. הם מקבלים מן החכמ"ה. והנה הבירור הוא בסוד החכמה. כולם בחכמ"ה עשית. כולם במחשבה איתברירו. אי"כ בהתקיים תקנת חכמי"ם גם עיי' נעשה הבירור הבן הדבר כי הדברים ארוכים מאד: [הגם שכבר נדפס הדרוש הזה בב"י הנה בכאן יש הוספות המלכה"ד]:

מ"ג דף ק"ה ע"ב. אמרה מלת"א אסרתח לארבא אמרו אינהו מלת' וכו' בכל הדפוסים הישנים. נדפס כך מלת"א הראשון נכתב כולו באלף בסוף. ומלתא השני נכתב בלא אלף בסוף רק בסימן שטחיי לבסוף כמנהג רית:

חידושים וקצת הוספות על הספר דב"ש לפ"י
שחיבר הרב הגדול חיד"א זלה"ה :

מערכת א' סימן א' אבות. אברהם יצחק
יעקב ס"ת במ"ק. הוא שד"י באתב"ש.

ור"ש וארא וכו' באל שד"י עכ"ל

תדע קבלת ראשונים השם במ"ק. סגולה
להעמיד דם מילה. היינו ליקח מן הדם
ולרשום אלו האותיות על מצח הילד הנימול.

ונראה שיש לכיין ברשימה (השם) שד"י שאמר
לעולמו די. והוא דבר המעמיה. ועוד י"ל בזה
דברים נחמדים. עת כי אקח מועד בעזר הציר :

שם סימן ו'. אבות. בירושלמי פ"ק דר"ה אבות
העולם ר"י ור"ע וכו' עיי"ש :

בזהר [ח"ג דף ע"ג.] קרא לשמא"י והל"ל אבהן
דעלמא :

(ראה בס' מדבר קדמות מע' א' אות ב' שכתב בשם
יל"ר שכתב בשם מג"ע אופן ע"ד עה"פ נעשה אדם,
וז"ל, נע.שה. א.ה.מ. ר"ת ג'מלך ע"פ ש"מאי ו'הלל,
שהם כלל כל השמות הצדיקים, לכן קורא אותם רשבי
במחלוקת שמים וארץ במס' תגינה [ירושלמי ע"ב ה"א]
"אבות העולם" כי הם ממש אבות העולם, שמאי משמאל
המרכבה, הלל בימין המרכבה. עכ"ל [המו"ל]).

סימן ח'. אות"ה שם אמה של יוכבד אשת
עמרם. וזשי"ה פ' פנחס אשר ילדה אות"ה
וכו' שכי"כ בספר פענח רזא עכ"ל עיי"ש :

ואני מצאתי בספר הקטן תילדות אדם. שהרב
ר' זעלמלי שדא"ג ב"י נרגא עפ"י הדיקדוק :
סימן ט'. אברים. רמ"ח באיש ורנ"ב באשה
זהו המוסכם מכמה גדולים עכ"ל :

הרמב"ם בהלכות טומאת מת. מנה רק רנ"א
באשה והוא באמת לפלא. והרב ז"ל לא

הזכיר סברתו בכאן. ונראה דס"ל להרמב"ם דר"א
ור"י פליגי והלכא כר"י. וגם הלכה כר"ע במפתח :

סימן י"ג אליהו הנביא זכור לטוב. העמיד
השמש בהר הכרמל אגדת בראשית עיי"ש :

ובגמרא לא קחשיב רק משה ויהושע ונקדימון :

סימן ט"ו. אי"ל שקרב בעקידה ה"י מכפר על
עג"ל שלא יעשה ח"ו כלי' וזהו והנה

לכאורא לא ידענא למה מפרש הטעם משום
דהאי איל הלך בתר נקבתו ולא
קמיוזקא ל' ואזיל בתר יחמורתא. ה"ל למימר
זרעא דאיילא הוא דאזיל בתר יחמורתא :

ונראה לומר דמשמיענו חומר איסור זרע לבטלה
שנשמרים מזה גם הנבראים הבהמיים.

דנהג האיל שהולך אחר האיילתא ולא קא מיוזקא
ל'. הנה מתירא להוציא זרעו לבטלה ואזיל
בתר יחמורתא. בכדי להוציא זרעו ע"כ נתר
בשופי. מחמת שמעמיד עצמו עד ימצא מקום שלא
ישחית זרעו הגם שנצטוו הנבראים למיניה"ם
דייקא. אפשר מיקרי זה אצל החיות ובהמות
עבירה לשמה אף. שאצל האדם אין הדין כך
זרע בדבר :

וכאלו הדברים תוכל לפרש כוונת המשורר
כאיל תערוג על אפיקי מים (היינו זרע
הזכר שדומה למים שאינה יכולה לקבל מחמת
שרחמה צר) כן נפשי תערוג וכו' ואתה המשכיל
הקורא תפרש הענין עפ"י שכלך :

דבש לפי

אמר המו"ל. אם כי עוצם תוקף קדושת איתן
אדוננו מרן הרב החיד"א אין לבאר ולספר
בכל זאת לא אמנע טוב להביא לפניכם האי
סהודתא קדישא של גאון עוזנו עטרת תפארת
החסידות מרן בעל דברים נחמדים זיע"א.

והא לכם זרע קדש לשונו הזהב בספרו הבהיר
בני יששכר, מאמרי חדש תשרי מאמר
גדולה תשובה — דרוש י"ד — ל"ט ויאמר עוד
שובה ישראל עד וכו'. יש לפרש ע"פ מ"ש הרב
הגדול מו' חיד"א וצללה"ה. ר' חלוקי כפרה
אינם רק להשב מיראה. אבל השב מאהבה א"צ
לדי חלוקי כפרה רק מתכפר הכל בתשובה
לבדה. כתב כן בשם גדולי קדמונים. ולא נודע
לי מקומו איה וסוגיות הש"ס לא נודעו
במסילות אלו. אבל כיון שפסק כן רב
מוכה"ק בדורו בב"ד של סטה פוסקין כן
להלכה בבית דין של מעלה. וכו' עיי"ש :

ויכולין הגוים לסלק בזויו. ע"כ לקחו מהם מס. משא"כ סברת יששכר דהוא מצעם מעשר לכהן. ולא קא מצי לסוקי בזויו:

וז"ש יששכר חמר גרם. החמר גרם לסברתי. דהנה הוא נולד ע"י נאקת החמור של יעקב. ותצא לאה לקראתו הנה החמור גרם לסביר סברתי דהנה יידע החמור אבוס בעליו ולא יחליפנו ולא ימיר אותו. ויש להאריך בזה בפירושו כל הענין ואכ"מ:

סימן כ"ב אמתלאי בת כרנבו. אמו של אי"א נתגלגלה בדינ"ה על שהיתה עם בעלה בנידתה דינ"ה אותיות נד"ה (אל תתמה על החפץ הרי נד"ה בלא יו"ד. דהדגש במקום היו"ד. ע"כ בתקוני תשובה על עון נדה יצום ס"ט תעניות כמנין נידה ביו"ד נ"ל) ותיקינה ה"י שישכב עמה שכם ולקח כל הזוהמא בסוד ותהי נדתה עליו. הוא מהאריז"ל. עיי"ש:

זנ"ל דזה סוד הכתיב. ויתדבק נפשו בדינה וכו' שע"י דביקות נפשה בה שאב את הזוהמא:

פי' כ"ט אלישע ה' הטוב שבקין וכלפי שבקין נאמר ואל מנחתו לא שע"ה לכך נקרא אל"י שע"י. כלומר שע"ה. האריז"ל. כמדומה שראיתי שהשינומית היתה גילגול חוה. אשה גדולה. וי"ל לפי"ז להיות שקין הרג את בנה. לכך בכאן אלישע החיה את בנה. והש"י יודע:

סימן ט"ל עיי"ש בענין הפלוגתא שבין הרמב"ם. להסמ"ג וטור. הרמב"ם ס"ל דאפילו אביו רשע חייב בכבודו. והסמ"ג והטור ס"ל שאינו חייב. ועיי"ש שהביא בשם מהר"י סג"ל. בשם ספר בגדי אהרן. דאברהם אבינו לא ה' חייב בכבוד תרח. דטעם הכיבוד שיש לאב ואם חלק בו. ג' שותפין וכו'. והנה תרח ייתר על חלקו. שמסרו לנמרוד עיי"ש:

נ"ל דהוא אברהם על חלקו כזוכה מן ההפקר. ונ"ל דמהא דייקי רבותינו תרח עשה תשובה מדכתיב ואתה תבא אל אבותיך וכו'. דילמא משום דברא מוכה אבא:

ולפי הנ"ל יתכן כיון דכבר אינו בנו אינו מוכהו. ובלא זה לא ידענא דאין קושיא מאברהם דהי' עפ"י הדיבור. וגם אין אבות לגוי. והנה

איל אחר נאחו בסב"ך אותיות שאחר סב"ך הוא ענ"ל. מדרש אליהו להרב מהר"א הכהן ז"ל בשם רז"ל והאריז"ל. עיי"ש עיד בדברי הרב:

ובזה תתבונן משארז"ל לא היו ישראל ראויים לאותה מעשה רק להורות תשובה רבים. דהנה האי"ל נברא בששת ימי בראשית בין השמשות ונברא לכפר על אותו העון. והבן:

סימן טו"ב אליה"ו הנבי"א זכור"ל לטוב הם ד' תיבית וי"ש אליהו בארבע וכו' והם גי' ת' שמכניע קליפת עשו שיש ת' איש עמו. ספר ישן רמזי התורה כ"י פ' פנחס עיי"ש עור:

עפ"י הרברים האלה תבין משארז"ל ביום שעלה אליהו למרום בו ביום הוקם מלך לאדים ופשעו בישראל. וביום אשר ישוב אלינו אליהו תתבטל המלכות מאדום. והנה זכו"ר לטו"ב בלבד בגי' פ"ר שמבטל הדינים כידוע:

דהנה שמעתי מאנשי מעשה שבכל פעם שהיו מזכירין אליה"ו ה"י אומרים בלשון. אליה"ו הנבי"א זכור"ל לטוב:

נ"ל שבדרי הנבואה אין להוסיף רק כשמזכירין בדברי חז"ל. או כך דרך הזכרה בעלמא:

סימן ה"י. אסנ"ת בגי' ז"פ חכמ"ה להירות בעת שלקח יוסף את אסנ"ת זכה ל' חכמות ליקוטי הרמ"ע ז"ל כ"י. עיי"ש:

נ"ל ד"ס חכמות נשים בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה. ודי בזה למשכיל:

סימן כ' ארץ ישראל ירשו ישראל (ארץ ד' עממין) כבת שנוטלת עישור נכסי (עיי' זה בתוי"ט סוף משניות) והרב ד"ב כתב שאברהם ה' כהן וגטל מעשר ארץ ז' עממין. מן הע' אומות. ונ"מ בין הני תרי טעמי. דעישור נכסי מצי לסלקו בזויו. משא"כ מעשר עיי"ש:

ובזה נוכל לפרש יששכר חמר גרם וכו'. דהנה אמרז"ל אשר כל השבטים הניחו יתידות הארץ (היינו הניח בחלקם בארץ גוים ונתנום למס) משא"כ יששכר לא הניח (כמבאר כ"ו למעין בפסוקי יהושע ושופטים) הנה י"ל סברת השבטים ה' כי ירושת הארץ מטעם עישור נכסי

תכ"ה בגי' תת"ן. ניצול מגיהנם נ"ל והצדיקים הולכים שם להעלות נשמות הרשעים. ותק"פ חדרים אינם תוקפא דדינא (נ"ל דנתבטלו מתוקפם בשליחות יעקב הדורן לעשו תק"פ בהמות מנין שעו"ר לעזאזל. והדברים ארוכים. ע"כ כתב בספר רפדוני בתפוחים כי יש להם שם [בימה] מת"ח וזקינים ואנשי מעשה נ"ל) נשאר ר"ע חרדים שהם ר"ע וכשהולך הצדיק הולך עמו מלאך ושמו יהוש"ע ובידו שעו"ה וכתב על מצחו שם את"ה ואז אין פחד. פליאה. וידוע מ"ש הקדוש מהר"ש ע"ז בפסוק גם כי אלך בגיא וכו' עיי"ש :

זנ"ל שע"כ אומרים זה המזמור בשבת ובפרט בסעודה שלישית שהגיע זמן החזרת הרשעים לגיהנם. אומרים זה הצדיקים להצילם. והבן :

סימן טו"ב. גיד הנשה. כשישים האדם את ידו על גיד הנשה בשינה יבהלוהו חלומות רעים. רבינו אפרים בפירושו על התורה כ"י. וכתב הרב דע"כ אין צריך להתענות על חלום כשיודע שהי' ידו על גיד הנשה :

וא"כ כתב. ששמע מגדול אחד שאין להקפיד על חלומות וראה ת"ח שהי' חבירו רגיל להתענות ברוב בשבת על חלומות וא"ל שלא יתענה ושוב לא חלם. וכן נ"ל הקטן עפ"י השכל .

סימן כ"ב גיחזי וג' בניו. ד' אנשים מצורעים והם ענק וג' בניו. הרמ"ע ז"ל בשם מהר"י סרוק ז"ל. נעלם ממני איזה רמו בכתוב מזה : סימן מ"ו גאה אמרז"ל האי מאן דיהיר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו. אפשר כי הגאה הוא סר"ח העודף כמ"ש אליהו ז"ל לריב"ל (שראה אדם גאה ואמר שמסריח) והתורה אסור להניחה במקום טינוף. לכך חכמתו מסתלקת ממנו עכ"ל :

זאני אומר עוד דהנה הגאה מסריח והוא כמו צואה דבר מותריי מן הגוף. כן הגאות הוא דבר מותריי. ע"כ כל המתגאה כאילו עובד ע"ז. ובע"ז נאמר תורם כמו דוה צ"א תאמר לו. כצואה :

אברהם כגר שנתגיר וכקטן שנולד. ובחזקתו ניהא כתיירוף של מהר"י. ובוה ניהא לי יא דחכמים הודו לו דסברו דסברא ישרה הוא שויתר חלקי במה שמסרו למולך :

סימן מ' אומר דבר בשם אומרו וכו'. עיי"ש מציעאי לא אמרינן :

נ"ל דיש להזכיח הדבר מחזקי' שאמר כך מקובלני מבי אבי אבא אפילו חרב חדה וכו'. והא ודאי שלא ראה את דוד :

מערכת אות ב'. סימן ג' בא"ר הי' כמן אם רצה יין או חלב או דבש הי' טועם. הרב צמח דוד :

זנ"ל דבוה יונח מה שהקשו. למה צוה הש"י לעשות זכר לענני כבוד במצות סוכה. ולא עשה כן בבאר ומן :

ולפי הנ"ל יונח. דהרי הבא"ר ומ"ן לא הי' דבר אחד בלבד רק כל הטעמים. וא"כ הי' צריך לעשות זכר לכל המאכלים :משקים. נ"ל :

סימן ד' מעשה באחד שמכר ספר הזהר והי' קורין אותו בחלום בהמ"ה ופתר לו חכם הכוונה יבערת י"הקדש מן י"הבית עיי"ש. מזה יתודע אשר עוון הוא למכור ספרים קדושים :

סימן מ' ברכ"ה. כוהר כשהאדם מברך לחבירו או לבנו יברך להש"י תחילה. זהר ח"א דף רכ"ז. וכתב הרב ששמע מהרב הקדוש מה' יעקב חזק. כשהי' מברך להאדם הי' אומר תחילה יתברך שמו של הקב"ה. ואח"כ מברך להאיש [עין בליקוטים אות א'] :

מערכת אות ג' סימן ב' גיהנם. תת"ן חדרים יש בגיהנם. כמנין תכל"ת :

(ולדעתי ז"ש וראיתם אותו וזכרתם וכו' ואמרו כוהר כשהעבד רואה את הרצועה לאלקאה הוא מתיירא ועושה רצון אדונו :

ועוד נ"ל שגם ז' שמות המרגלא שמכוונים בו ברכות. הם ג"כ בגי' תת"ן ע"ה שגם ע"י שבת ניצול מגיהנם :

ועוד נ"ל. ואהבת אתי י"ה אלקיך [ס"ת תכ"ה]. והנה ק"ש שחרית וערבית ב"פ

פי' י"ב עייש בשם נח"י. שלא ימנע התיח
מלקבל דורון. מפני שמזכה לנותן וכר' דהרי
הוא כאילו הקריב ביכורים עייש:

נ"ל הא דהוה כאילו הקריב בכורים. בכורים
הוא ראשית. נגד החכמה ראשית חכמה
והתיח נקראו חכמים ע"ש קבלתם מן החכמה נ"ל:
ונ"ל לפי' לא תקשה לן מהא דאמרין כד הוה
משדרי ל' דורונא מבי' נשיאה לא רצה
לקבל. דהוה דוקא כשנותנין לו מתנה בלא שום
דבר. אבל אם נותן לתיח מתנה. מחמת שצריך
לאיזה דבר שיתפלל עליו. ובזה שנותן מתנה
להתיח הוה ליה כפרה. זה ודאי מצוה לקבל:
פי' י"ג דור המדבר. הנשים לא היו נדות עייש:
נ"ל דזה דבר מוכרח דלא ס"ד שהיה נדות
בתוך העגנים:

פי' י"ד בשם הרב עמודיה שבעה. עשו נקרא
חרבא דאשמדאי. וכשנולד המשחית הזה
נולד שר גדול משורש קדושה ונקרא חרבא
דמלכא ויש לו ב' שמות משיחאל ככביאל וגי'
שרים הם מלמדים זכות יהודא מלכיאאל
עטוריאאל נטוריאאל:

פי' כ' דוד. הלל. יהונתן. שמאי. עייש.
והדברים ארוכים.

פי' כ"ב דבור מדת הגבורה מעסקי תורה
שבכתב. לאמר. מדת מלכות מעסקי תורה
שבע"פ. זרע אהרן מספר שערי אורה:

ובזה יתפרש בכל מקום וידב"ר וכו' לאמר.
שדיבר הש"י את האותיות שבכתב לאמר.
לדרוש מהן האמירה שבע"פ:

מַעֲרַכֶת אֶת ה' אֶסְתֵּר גִּילְגוּל חוֹה. מַרְדֵּכִי
גִּילְגוּל יַעֲקֹב שׁוֹפֵר' דֹּאדֵה"ר. הַמֵּן
נִתְלַבֵּשׁ בִּי הַנְּחֹשׁ שֶׁהַחֲטִיִּאִם בַּגִּלְגוּל הַרְאִשׁוֹן
עייש:

ע"כ נרמז המן בחטא אדם המן העץ וכו'
כמו שדרשו רז"ל נ"ל:

פי' ג' בשם התנחומא. שכר הכנסת אורחים
הוא שיהיה להמכניס בנים עייש:

ונ"ל דע"כ הש"י זיכה את אברהם באורחים
בעת שנתבשר ביצחק. ונ"ל דמה שארז"ל

והנה אמרו רז"ל כל המלעיג על דברי חכמים
נידון בצואה וכתב הרב הגדול בעל גו"א.
דהנה החכמה היא דבר נבדל מן הגוף למעלתה.
שהחכמה מעלתה למעלה מן כל הגוף. ואין מקום
בגוף להגביל החכמה. והצואה דבר נבדל מן
הגוף לפחיתותו. ואין הגוף רוצה להגבילה ורחצה
אותה. ע"כ המלעיג על דברי חכמי"ם שחכמתם
הוא דבר נבדל מן הגוף למעלתה נידון בדבר
הנבדל מן הגוף לפחיתותו:

וממילא תתבונן לפי' הגאות שהיא סרחון
ועודפות ומותרות הגוף כצואה. ונבדל
מן הגוף לפחיתותו. מסתלק ממנו החכמה שהוא
נבדל מן הגוף למעלתו. והבן:

מערכת אות ד' אמרו רז"ל כל מי שאין בו
דע"ת נבילה טובה הימנו. פירשו
הראשונים. השם שד"י הנכתב במוזה נגד תיבת
והי' שהוא ג"כ שם. א"כ עור המוזה שכשר ג"כ
מעור נבילה הוא ניתן בין ב' שמות. ואמרז"ל
גדולה דעה שניתן בין ב' אותיות (היינו שמות).
א"כ מי שאין בו דעה נבילה טובה הימנו.
שהנבילה יכולה שתהיה בין ב' שמות היינו צור
המוזה עייש:

והנה הפירוש הלז הוא דרך צחות. וא"א לכוין
כ"ז בגוף המדרש בפ' ויקרא. ונכתב
אצלינו פירוש המדרש במקומו כפי הנלע"ד:
פי' י"א אלו ואלו דברי אלקים. וכתב הרב
קשה איך נאמר אלו ואלו דא"ח כיון דב"ש
במקום ב"ה אינו משנה:

ונ"ל עפ"י שתעייץ בס' קול ברמה. מדברי
האר"ז"ל דלעתיד כשיהיה הגבורות למעלה
מן החסדים יהיה הלכה כב"ש. והנה הרב האריך
עוד [בענין] דא"ח וכאשר תעייץ בס' בע"מ תמצא
הכל ע"ג. שכל דברי התנאים והאמוראים. בזמן
מן הזמנים יצטרכו לפסוק [כותי"י]. ועפ"ז תבין
מ"ש הריטב"א בשם רבני צרפת (דברי חז"ל)
כאשר עלה משה למרום. אמר רחמנ' על כל דבר
מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים וכו'. ושאל משה
להקב"ה הלכה כדברי מי והשיבו. הכרעה מסורה
לחכמי הדור. עייש:

מנייהו. והנה מהיכן יש להקליפות כח לגרום עייפות לברכי דרבנן. אך הוא אשר כתבנו שבשיעור קומה של יוצר בראשית. שני מדות נצח הוד הם מכונים בשם ברכי"ם כנדע ואנחנו צריכין ע"י מעשינו הטובים להחזיק כביכול הנך ברכים כי ע"י אתערותא דלתתא איתער לעילא ועיקר איתערותא לזה הוא להחזיק לומדי תורה שהם עיקר הגוף וצריכין אנחנו להחזיק אותם כמו ברכים המעמידין את הגוף שהגוף נשען עליהם והנה בהתמעט ח"ו המחזיקי לימדי תורה אין להגוף על מי להשען והקליפות גוברי. כמו שנגע הסי"מ בירך אבינו הזקן. ועי"ז גרם עייפות לברכי דרבנן. והבן:

והנה ע"י העדר המחזיקים בימי מרדכי ואסתר וכן בימי החשמונאים היה העולם מתמוטט שלא הי' לו על מה לעמוד ע"כ כשהשיי עשה להם ניסים בימי מרדכי ובימי מתתאי. ראו עכ"פ לתקן השני מועדים אלו חנוכה פורים שהם נגד נצ"ח הו"ד. ונק' ברכי דרבנן. מפני שהם מצות דרבנן. ותקנו להרביות בצדקות עכ"פ המועדים האלו להחזיק לומדי תורה בכדי שלא יתמוטטו ח"ו הני ברכי דרבנן:

והנה מועדי השם מקראי קודש הנוכרי' בתורה פש"ס. הם נגד עיקר הבנין שת"י הזרועות והגוף דהיינו חג"ת. והנה בהיות בעולם מחזיקי לומדי תורה ונתנו להם די פרנסתם אזי הי' קיום לעיקר הבנין וכן למועדי השם. ובהעדר המחזיקים אזי יתמוטט ח"ו עיקר הבנין ע"כ עיקר מלשינות המן הי' על המועדים יעוין במדרשים ובתרגום. וכן היונים רצו לבטל מצות החד"ש שבו תלוי המועדים. ע"כ ראו החכמים ברה"ק לעשות סמוכין לתור' לתקן אלו השני מועדים חנוכה ופורי"ם. ולהרבות בהן בצדקות להחזיק לומדי תור' ועל ידם יהי' קיום לתור' וללומדי' ולמועדי השם מקראי קודש והבן. והם יעמדו לעד לעולם עד שיכל' רגל מן השוק וכנ"ל:

ג' זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום השם. צריך להבין האיך יורה זה על הרחמנות מה שעושה השיי זכר לנפלאותיו הלא עיקר

שארם אוכל פירותיהם בעוה"ז. פירות נקראו ג"כ בניי. שכר פרי הבטן:

פימן ח' הרהורי עבירה קשים מעבירה. עיי"ש שנתן הרב ז"ל טעם למה קשים מעבירה עצמה:

וקשה לי שאין כאן ריח קו' לכאור' דהכונה שההרהור בננות מכחיש הגוף ביותר מאותה מעשה עיי"ש בגמרא וברש"י:

לבטל הרהורי"ם. קיבל ממקובל זקן לעסוק במסכת מכו"ת בגי' הרהורי"ם עיי"ש: ובאמת שם המסכתא מלקו"ת. בגי' תקע"ו. יסוד מלכו"ת. וכשגורם היחוד העליון מתבטל ההרהור רע של זנות דכשזה קם וכו' נ"ל: עוד כתב הרב ז"ל לכוין השם קרע שט"ן ושכן מצא בספר שושן סודות כ"י:

פי' י"ג אמרו רז"ל הבא להורגך השכ"ם להרגו. פי' אם בא היצה"ר להורגך ע"י פיתוי מעשים שאינם הגונים אין לך יותר כח שתתרגאו אלא [בתורה] וזהו השכ"ם. שצריך לעמוד בחצות הלילה לעשות היחוד עליון של יעקב ולא ע"י התורה. וגם לבכות על העדר היחוד של ז"א שזמן הגלות וזוה המקטרג ימות. אבל אם תשכב עד אור הבוקר הוא הורג אותך. כי השינה אחד מס' במיתה. לקוטי גורי הארז"ל כ"י עיי"ש:

פי' טו"ב להצליח לפני שר ושלטון. קודם שיעמוד לפניו. יאמר אמתלא"י ב"ת כרנב"ו. טריב פעמים ויצליח. שרשי השמות כ"י ובשם הרמב"ן ז"ל שיאמר מגדל עוז שם י"י ב"ו ירו"ן (בגי' שד"י ר"ת שומ"ר דר"ך י"י) צדיק ונשגב:

פי' י"ם הגד"ה נגד ה' אחרונה. והיא מכפרת העונות:

פימן כ"ו הושע בן בארי ניצוץ ראובן הרן נתעבר ביהושע כה"ג הגר שפחת שרה באה בשפחת ישי הרמ"ע בשם מהר"י טרוק: חנוכה

א' אציגה לי וכו' עד והבן נדפס בליקוטי מהרצ"א:

כ' ארז"ל בברכות הני ברכי דרבנן דשלהי

הנה ידוע דאימא עילאה היא בחיי תשובה עילא' המתגל' בימים הנוראים בריה וייכ והגמר היא בסוכות והויר וש"ע. והנה הגם שהגמר היא בש"ע עכ"ז היות תשוב' עילא' היא תשוב' מאה' ועיקר האהבה להשי"ת ניכר בעת בא מצוה הבא' מזמן לזמן אז יוכר השמח' והאה' להשי"ת ואהבת מצותיו והנה אין לנו מצוה הבא' מזמן לזמן אחר ש"ע רק חנוכה שאז הוא הזמן להלל ולהודות. וזהו אימא עילא' עד הו"ד איתפשטת היינו עד חנוכה שהוא הזמן להלל ולהודו. הגם שעיקר הנס הוא בנצ"ח עכ"ז נצ"ח והו"ד תרי פלגא גופא ע"כ ניתקן להלל ולהודו"ת ויציבא מילתא בגבהי מרומים הבן :

ה' הגאון הקדוש הנ"ל התעורר וכו' : גרפס בס"ס לקוטי מהרצ"א :

ו' ענין שנקרא פלאות הבורא ית' נ"ם הוא עפ"י גמרא ברכות מפני מה לא נאמר נרין באשרי מפני שיש בה מפתן של שונאי ישראל. ואפ"ה חזר דוד וסמכה ברוה"ק סומך י"י לכל הגופלים. ואי"כ סומך הסמ"ך לנו"ן. ואי"כ כשחיו שונאי ישראל בצרה. הוא עבור נפילת הנו"ן בעה"ד ואח"כ כשנגאלים ע"י פלאותיו ית' הוא סמיכת הנו"ן ע"י הסמ"ך. וזה ענין שקרוי נ"ם סמיכת הנו"ן ע"י הסמ"ך :

זח ענין ושא נ"ם לקבץ גליותינו שהוא להרים הנו"ן ע"י הסמ"ך וכענין זה כמדומ' שמעתי בשם איזה חכם אחד :

ז' קבעו חנוכה להלל ולהודות. וכן פורים קריאתה זו הלילא. וזה הענין גרמו כ"ל הנשמה תהליל. ר"ת בגי' חנוכה פורי"ם. והוא שם קדוש מע"ב שמות המכרית המקטריגים. והוא חילוף השם שד"י האומר די לצרת ישראל ובשם הלז הרג משה המצרי באמרו לרשע למה תכ"ה רעיד. והיא גרמו בס"ת הפסוק כי לא עזבת דרשייך ה' שאנו מכוזנין בכל יום להינצל מהקטריגים. וס"ת כ"ל הנשמה תהליל הוא הלל [רמו שצריך] לומר הל"ל בחנוכה ופורים. כי גם בפורים קריאתה זו הלילא :

הרחמנות הוא רק מה שעושה הפלא. והזכר הוא לגדלו ולרוממו ולספר שבחו. והנ"ל עפ"י מה שכתב גאון ישראל וקדושו בוצינא קדישא הרב מוה' לוי יצחק האב"ד דק' ברדיטשוב וצללה"ה דהקשה מפני מה ציוו לעשות זכר לנס דוקא בחנוכה בנרות ולא עשו כן בשאר הניסים [אשר] הפליא לעשות לישראל עם קרובו. כגון בפורים נעש' זכר בענין תליית עץ המן. וכו' בפסח בענין מים [והנה] גזר אומר הקדוש הנ"ל שהוא כי נשתג' בזה מעלת נס חנוכה שמורה על האהבה העצומה ורחמנות מופלגת מאבינו שבשמים לישראל עם קרובו כי הנה כל הניסים. היו עבור הצלת נפשות ישראל מיד צר הצורר כגון ב' בפסח הית' הבקיע' להציל את ישראל. יכן תליית המן וכיוצא. אבל בחנוכה היתה ההצלה בפ"ע ע"י החשמונאים שעשו והצליחו ועשו באויביהם כרצונם והנה לא ה' מהצורך שיתנוסס להם נס בנרות דמגור' כיון שאין להם שמן טהור אונס רחמנא פטרי'. אך חיב' יתיר' נודעת להם מחמת שהיוונים רצו להעבירם על חקי רצונו הם מסרו א"ע על התור' ומצות. ע"כ הרא' להם השי"ת הרחמנות המופלג איך שמאד חפץ בקיימם מצותיו ומשתוקק לעבודתם. ע"כ התנוסס להם הנס כדי שיוכלו לקיים מצותיו. ובה נודע להם הרחמנות המופלג מאבינו אב הרחמן לבניו העמוסים מני בטן (שעבודם) [שעבודתם] הוא [נחת] רוח לפניו ע"כ תוכן דברי הקדוש עיי"ש :

וחוא בעיני כדמיון האב הרואה השתוקקות הבן לעשות לו נחת רוח לכבדו ואין בידו לפורט' שאין יכולת בידו ומתייגע מאוד לכבד את אביו והאב לגודל רחמנותו על הבן ממציא לו בלא הודע משליך לפניו מעות בכדי שיוכל הבן להפיק הרצון ולעשות נחת רוח וכבוד לאביו. ע"כ עשו בזה זכר להורות הרחמנות המופלג ובהו נעביר סמוכין לאורייתא מהפסוק הנ"ל זכ"ר עש"ה לנפלאותיו". בזה נבין כי חזן ורחום השם והבן :

ד' להבין נמעט קט מ"ש בזה"ק ובמקובלים אימ"א עילא"ה ע"ד הו"ד איתפשטת.

בגיי' תק"ס. ונרמו בגבריאל שר הפחד נאמר בו אשר קס"ת הסופר במתניו וכן הוא בגיי' ה' פעמים הוי' אלקי"ם לרמו המתקת ה"ג עיי השם הוי' ב"ה. וכנגד זה נרמו במזמור יענך ח' פעמים יב"ק הוא הוי' אלקי"ם:

והנה עשר' הילולים במזמור הלז. כנגד עשרה ימי הגס ח' דחנכה ובי' דפורים. ואח"כ נרמו בר"ת כ"ל הנשמה תהליל חנוכה פורים כנ"ל. והנה עשר' הם ימי נס. עשר' פעמים יו"ם בגיי' תק"ס הוא המתקת הדינים דמנצפך כפולים

חידושים

טן ד"ו. לידת המשיח ביום ד'. וביאתו סמוך להתגלות ב"ב ביום ו'. וזהו ד"ו.

והנה כנסת ישראל בזכרה זאת בימי אלמנותה. הנה תתנחם. וזו טב למיתב טן ד"ו מלמיתב ארמל"ו. אשרי המחכה ויגיע לנחמת כנסת ישראל:

ג אמרו בסדרש פנחס: אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה דבש"ע עליך להוסיף לנו מועדות ועלינו להקריב לך קרבנות וכו' עיי"ש כל הענין [ומסיים] הה"ד ביום השמיני עצרת הענין היא עפ"י מה דידוע שס"ה ימות החמה הם וע"ז ימים מקריבים מוסף. נשאר רפ"ח ימים [והם] מתוקנים בסוד הרפ"ח ניצוצין שצריכין לתקן עיין בכנפי יונה. ונודע בהעלאת ניצוצין מעלין המ"נ למלכות שמים ויתהווה עייז [היחוד] יידוע סוד עצרת הוא כנישי דכולהו: וזהו שבקש' כנ"י להוסיף מועדות בסוד קרבן מוסף בסוד תוספות כתובה [מחמת] חיבת ביאה. עיי העלאת הניצוצין דרפ"ח ג"כ. ועייז תוציא פר"ח ותציץ ציץ. וזה שמסיים הה"ד ביום השמיני עצרת והבן:

ד חידוש דין בגמרא שבת דף קל"ג. דבר שהוא לאכילת אדם. הגם שיש מצוה מדאורייתא באכילה זו לא מחייבין [להדר] האכילה הוא בהידור. כענין שארי המצות דכתיב בהו זה אלי ואנוהו. התנאה לפניו במצות. סוכה נאה וכו'. ומנא אמינא לה דאיתא התם. מאן תנא פידש (המוהל מן המילה) אינו חוזר (על ציצין שאינם מעכבים אע"ג דהוי הידור מצוה). אמר רב"ח אריי. ר' ישמעאל בני של ריב"ב היא דתניא י"ד שחל להיות בשבת מפשיט את הפסח עד [החזה] דברי ר"י בנו של ריב"ב.

א' בזהר תולדות. כריח השדה אשר ברכו י"י. ויתן לך האלקים וכו' עיי"ש דקאמר מאן דמברך לאיזה איש. בעא בתחילה למברכא שמא דקוב"ה, ומהאי טעמא כתב הרב הגאון החיד"א ולה"ה שרא' לגדול אחד קדוש. וזקן מופלג. כשהיה מברך לאיזה איש. היה אומר בתחילה. יתברך שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה והנה עפ"י דברי הזהר הנ"ל הוא בחובה:

ב' בפליאה (וכן הוא בכיוצא בזהר מגילת רות) בשעה ששינו בתולה נישאת ליום הרביעי: יצאתה בת קול אל תשמחו אויבתי לי כי נפלתי קמתי. ע"כ יש לפרש דהנה שנינו בתולה נישאת ליום הרביעי. ולא ביום הרביעי. דהכוונה בעוד היום עדיין יום רביעי. היינו סמוך לערב (קרוב ליל חמישי. כי נבעלת בחמשי עיי"ש בתוספות) עכ"פ. בתולה נישאת ליום הרביעי פירושו סמוך לחשיכ' ביום הרביעי. והנה תחורבן ה' באלף הרביעי ובו בפרק באותו היום נולד בן דוד כידוע שיבא במהרה בימינו באלף הששי. הנה תכף בזמן שהי' למראית עין כעין גירושין הנה תכף ה' הנישואין ע"כ שנינו. בתולה היינו (בתולת ישראל) נישאת ליו"ם הרביעי"י (ולא ביום הרביעי) להורות ליום הרביעי אלף הרביעי סמוך לערב. שאז ה' תחורבן הנה אז ה' תכף בח' הנישואין כי נולד בן דוד. המיוחד הדודי' והריעים לעולמי עד. ע"כ בשעה ששנינו בתול' נישאת ליום הרביעי יצתה ב"ק ואמרה אל תשמחי אויבתי לי. כי נפלתי קמתי. כי. יתפרש כאשר רצ"ל בזמן שנפלתי ביום הרביעי סמוך לערב הרי באותו זמן תיכף קמתי. כי תכף נולד בן דוד טב למיתב

וחכמים אומרים מפשיטין את כולו ומשני ממאי ע"כ לא קאמר ר"י בנו של ריב"ב התם משום דלא בעינג זה אלי ואנוהו (ופרש"י דאחר נטילת האומורין אין הידוד מצוה ביפוי בשד אבל יפוי מילה מצוה היא עכ"ל) והנה אכילת בשר הפסח היא מצוה מדאורייתא נימנית במנין תרי"ג ואמרינג בגמרא בפשיטות דלא שייך ביה זה אלי וכו'. ולי"א בגמ' בלשון ודילמא כמו להלן וכמו באינג מקומות משמע דהוא דבר ברור: והנה אם כנים הרבדים. נראה הטעם דכיון דאית בזאת המצוה ג"כ הנאת הגוף. לא ניכר התידוד שעוש' בשביל המצוה רק בשביל תאוות הגוף. דכיון רידי חובת המצוה יוצא בלא התידוד. וכשמוסיף התידוד יראה שהוא למלאות תאוותו בתוספות הנאה. וידוקרק לפי"ז בפסוק. זה אלי ואנוהו כשניכר המעשה שהוא בשביל זה אלי. אז ואנוהו משא"כ כשיש בזה הנאת הגוף ג"כ. ממילא לפי"ז. הה"ד שארי המצות שיש בהן הנאת הגוף. כגון לישא אשה לקיים מצות פ"ו. וכגון מצות ארבע כוסות וכיוצא. באינג מצות. והוא אצלי לחידוש דין וצ"ע בהרבה מקומות בתורה,

ה עוד נ"ל הא דקיי"ל הידוד מצוה עד שליש במצוה. לכאורה זה לא שייך במצות אתרוג. כיון דכתיב בתורה בפירוש הדי"ר. דאי גם באתרוג לא מחייבינג בהידוד רק [עד שליש תיקשין] הלא ידענא מצות הידוד מן זה אלי ואנוהו תנהוג בכל המצות אך זה אינו דמצות [הדר הנאמר] בתורה היא עיקר המצוה ובזולת זה פסול האתרוג ולא יצא י"ח כלל. דהיינו שינוי מראה למעלה מחוטמו [הנה] הדר זה היא עיקר המצוה. המחוייבת מן התורה. והמהדר יותר מן ההכשר. זה הוא עד שליש במצוה כמו [בשארין] המצות מטעם זה אלי ואנוהו. וע' רש"י ותוס' שם בב"ק ודו"ק:

ו עוד חידוש אצלי בשבת דף קל"ט ע"ב. הא דאמרו היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה בשבת חייב חסאת עיי"ש בדברי רש"י. הנה ס"ל דזה דוקא בתבלת אבל בזה"ז דליכא תכלת אין כאן שום איסור שבת (עיינ במהר"ם. המו"ל):

ז בגמ' סוכה דף מ"ו ע"א נשמע מרברי רש"י ז"ל דס"ל דמניחין תפילין בחוה"מ. דז"ל הגמרא שם. ת"ד היה לפניו מצות הרבה. אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות. ר"א מברך על כל אחד בפני עצמו. עכ"ל: רש"י בד"ה מצות הרבה. ליטול לולב. לישב בסוכה. להניח תפילין. להתעטף בציצית עכ"ל. הרי שלך לפניך מבואר דס"ל דמניחין תפילין בחוה"מ. וכפי הגר' בכוננו מכוונת פירש זה רש"י ז"ל. דבזולת זה. למה ליה לרש"י ז"ל לסמן לנו איזה מצוה. וכי לא מצינג לאשכוחי הרב' מצות ביחד. ופליאה דעת ממני אשר הפוסקים הגדולים לא הביאו דברי רש"י ז"ל. ועכ"פ אותן המניחין תפילין יש להם לטענה דברי רש"י ז"ל. ואפשר לומר דרש"י ז"ל ס"ל דזה דוקא לת"ק דס"ל דמברך על המצות. דרך כלל. ואינו מברך בפירוש אקב"ו להניח תפילין. ואז לא הוה כפונם [בתפילין דמארי עלמא האמור בזהר] משא"כ לדידן דפסקינג כר' יהודא דמברך על כל א' בפני עצמו צדיכין לברך בפרטות על התפילין אין להניחם. ועכ"פ אם נאמר כן יש להם על מה שיסמוכו אותן המניחים בלא ברכה:

ח ועוד כמה הלכתא דרבתי איכא למישמע מדברי רש"י הללו. כתב בלשונו. ליטול לולב. לישב בסוכה להניח תפילין להתעטף בציצית הנה נראה הקדים לולב לסוכה. כי מהראוי להקדים לולב לסוכה. [כי לולב] מצוה עוברת בלילה משא"כ סוכה זמנה גם בליל. והקדים לולב וסוכה. לתפילין. הגם שהתפילין הם תדיר ומקודש עכ"ז תביבה מצוה בשעת':

ט ועוד י"ל דס"ל לרש"י ז"ל. [דהא דאין מניחין תפילין בשבת ויר"ט הוא משום דכתיב] והי' לאות על ידך. יצאו שבתות ויר"ט שהם עצמם אות. והנה שבת ויר"ט. כל היום הוא אות שאסור בעשיית [מלאכה]. משא"כ בחוה"מ. אין אות רק בעת קיום מצות היום. ע"כ בשעת האות היינו בשעת קיום מצות היום ודאי [אסור] להניח תפילין. ואי הוה כתב רש"י ז"ל. להניח תפילין. קודם סוכה ולולב. הוה משמע

בעודו בתפילין יכול לקיים מצות נטילת לולב וסוכה ע"כ כתב רש"י בהיפך. להורות כד אלא להו מצות סוכה ולולב אז מניח תפילין. וכתב עוד בלשונו. להניח תפילין. להתעטף בציצית. הגם דכל הפוסקי' פסקו בהיפך. זה דוקא כשאין מונחים לפניו. ע"כ צריכין להניח הטלית בכיס על התפילין בכדי שיגיע הטלית לידו קודם לתפילין. משא"כ כשמונחים לפניו. מקודש קודם :

יא דבר חדש מצאתי בספר אדרת אלי' על התור' פ' צו. דבשעת האכיל'. ידליקו דוקא גר של חלב. שהשלחן במקום המזבח. וכמו שהיו מקריבין על המזבח דוקא חלב טמא לעקוד ולכפות כל הדינים דפחד יצחק. וכן בשעת הלימוד. כל העוסק בתורת הקרבנות וכו'. ילמוד דוקא אצל גר של חלב. הביא זה בשם המקובלים. והוא אצלי דבר חידוש. וצינתי למשמרת. ואפשר לומר דלבעבור זה. ביאר' התורה בפירוש. שמתר בהנאה. כמו שכתוב יעש' לכל מלאכה וכו' ושוב אין יכולת ביד חכמים לגזור עליו איסור הנאה בכדי שישתמשו בו לתורה. ולאכול לאורה. כדי לכפות הדינים :

יב ליום טוב. הובא בש"ע סימן תצ"ה קצירה וטחינה אסורים חכמים (משמע אבל מדאורייתא גם קצירה וטחינה לצורך אוכל נפש מותר ביר"ט) והקש' הרב הגאון מהר"י ז"ל מהא דאמרינן בחגיג' דף י"ז ע"ב (הא דמלמדין תשלומין לעצרת כל ד' מנא לן) דבי ראביי תנא. אמר קרא. ובקוצרכם את קציר וכו' (פירש"י שם וזה נכתב סמוך לחג עצרת) איזה חג שאתה חוגג וקוצר הזה אמר זה עצרת וכו'. קצירה ביר"ט מי שרי (אלא ע"כ שיש לו תשלומין כל ד'. והם ימי חול ומותר לקצור) והנה לפי מה דפסקו מדאורייתא גם קצירה שרי. אי"כ שפיר קאי ובקוצרכם על יום עצרת דמותר לקצור מדאורייתא עיי"ש עוד בדבריו הוא קושיא עצומה לכאורה. ואני בעניי תרצתי קושית הגאון הנ"ל בטוב טעם. והוא עפ"י מה שהקשתי בפסקי התורה דנאסרו עמון ומואב לבא בקהל. על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וכו' דמשמע

דאינם מחויבים להקדים לקראת האורת. רק לחם ומים. והנה נאמר בתור' ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין (הן אמת דניל דרש"י ז"ל בעי לתרץ זה שם. אצל מלכי צדק הוציא לחם ויין. פירש"י שם. כך עושין ליגיעי מלחמ'. וכונתו ג"ל אבל לשאר אורחים אינם מחויבים להקדים רק לחם ומים מיהו מצינו בכ"מ במקרא הסעוד' נק' ע"ש הלחם ויין) וא"כ למה לא אמר הכתוב. על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם וביין. ותרצתי דידוע הדבר מפוסקי' ראשוני' ואחרוני' הגם דחכמים יש להם כח לגזור גזירות ולאסור את המותר מן התור'. מכל מקום. הדבר המבואר בתור' בפירוש להיתר אין להם כח לגזור ולאסור דהנה כמנגד לדברי תורה וע"כ לא גזרו על חלב איסור הנא'. הגם שהיא איסור כרת עכ"ז כיון שמבואר בתור' בכירוש. יעש' לכל מלאכה. לא יכלו חז"ל לגזור על הנאה. ממילא לפי"ז. אגן נמי נימא. גלוי וידוע היה לפני היוצר כל הוא אלקינו שיוצרכי חז"ל לגזור גזירה על סתם יינם. ואילו הי' נכתב בתורה על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם וביין. אי"כ הי' מבואר בתורה אשר סתם יינם מותר. ולא היו יכולין חז"ל לגזור על איסור סתם יינם. ע"כ לא נאמר בלחם וביין רק ובמים יהבן. והשתא לפי הקדמה זו קושיה הגאון הנ"ל מתירצת. דבאמת קצירה מותרת מן התור' ביר"ט. והא דאמרינן בגמ' ובקוצרכם וכו' איז חג שאתה קוצר וכו' זו עצרת' שיש לו תשלומין בימי החול מה תאמר. הרי גם ביום החג מותר לקצור מה"ת. וא"כ יכול להיות דקאי על יום החג זה אי"כ. לומר. דהרי חזינן דחז"ל גזרו על הקצירה. והנה הכל גלוי לפנינו ית"ש והאיך כתב בתורתו. דבר שעתידין חז"ל לגזור עליו. וגם חז"ל האיך יגזרו איסור על דבר המבואר היתרו בתורה. אלא ע"כ זה אינו קאי על יום החג רק על התשלומין ודוק :

יג שייד לראש השנה. כנה"ג שראוי למנוע עצמו מתשמיש המטה ברי"ה. אם לא בטבילת מצוה בשעתה עיי"ש (וכן היא בכתבי האריז"ל) והנה הרב הגדול מזה יעבץ קרא תגר

רמ"ז ביצירי, דרו"ש בבריאי, סוד באצילות. והנה כבר פירשנו משארז"ל כשהחכם יושב ודור"ש. הקב"ה מכפר לעונותיהם של ישראל. ידיע תשוב' עילא' בינ' מקנא בבורסייא היינו עולם הכסא בריא'. ותמן תפיל' מיושב קיש וברכותי'. ותמן הוא מחלקי התור' חלק הדרוש. ע"כ כשהחכם יושב (דייקא) ודור"ש (דייקא דרו"ש) הקב"ה מכפר לעונותיה' של ישראל. דתמן היא תשובה עילא'. והנה כפי הנרא'. כ"ז הוא דוקא. כשאני בשעת עת רצון. אבל בשעת עת רצון אפילי תשוב תתא' מועלת לכל העבירות שבעולם. ובפרט בתשובתן ובתפלתן של רבים הן אל כביר לא ימאס. ואפילו תשובה תתא' מועלת. וזוה נבא אל הביאור: הפסוק שהתחלנו. נחפשו דרכינו: נהקורה (כפשוטו לפשפש בפרטי מעשיו ולהתוודות על כל פרטי עונות שהיא תשוב' תתא') ונשובה אליך (כתשוב' תתא' כנ"ל. ואמר הטעם) כי ימינך פשוטה (במקום חלק פשטי' התור' שהוא בעשי'. מקום אימא תתאה שהיא מקננת בעשי'. והיא פשוט' לקבל שבים בשעת עת רצון. ופרט כשהיא ברבים:

פן בנוסח אדרין עולים (בגמי' איין סוף) אשר מליך בטרם כל יציר נברא לעת נעשי' בחפצ' כל אזי מלך שמו נקרא מהראוי להבין הכונה כיון דאמר ה' מלך בטרם וכו' למה הוצרך לומר לעת נעשה בחפצו כל וכו' אבל תבין הענין על פי דברי המקובלים מבוארים למבין בדברי רעיא מהימנא). והוא ובפרט כתבי קדש למרן האריז"ל (הם להיות הא"ס ב"ה הוא שלם בתכלית השלימות ולמה הוצרך [לבריאת] העולמות והתי' הוא כששער כביכול בתואר מלך. הנה אין מלך בלא עם (הנה הדבר) [ידוע] מה שיש להעמיק בזה. ואין כאן מקום להרחיב הדברים) והנה כביכול בהתעוררות תואר מלך עיזו [הי' נעשה] התעוררות בריאת העולמות עד בא להתגלות תואר מלך: להיקרא בשם מליך ע"כ ישראל [שעלו] במחשבה בני מלכים הם. הנה בהתבוננך כל זה תבין. נוסח השבח אדרין עולים (בג"י איין

עיזו. ואמר שהוא בחיוב עונה כמו שארי יו"ט עיי"ש. אבל ג"ל ראי' מן הכתוב היינו מן אורי' התתי שאמר (שמאל ב — יא) הארון וישראל ויהודה יושבים בסכות ואדני יואב ועבדי אדני ע"פ השדה חונים. ואני אבוא אל ביתי לאכול ולשתות ולשכב עם אשתי. הרי לך דבמקום שישראל נתונים בדין. ותלויים ועומדים אם לנצח וכו'. אינו מהרצוי לשמש מטתו. הלא תרא' אשר דוד לא השיב לו ע"ז. כי כדין אמר. ממילא כן הוא בלילי ר"ה. ומה שמתירים בטבילת מצוה בשעתה יובן להמבינים מן סוד הנסירה. אחר שנסרים הדינים. אז יתקם ותצמוד לפני המלך. והשם הטוב יכפר: יד לעשיית נהפשה דרכינו וכו'. ונשובה אליך כי ימינך פשוטה וכו' להבין הנתנית טעם. כי ימינך פשוטה וכו'. הלא בלא זה הנה התשוב' היא מן התור'. ושבת' עד י"י אלקיך. אבל הנלע"ד דהנה יש עונות שאינו מועיל עליהם תשוב' תתא'. רק תשוב' עילאה כאמור בזה. שעל עון הברית אינו מועיל תשוב'. והנה רבים וכן שלימים הרעישו ע"ז ארץ ומלוא' הלא קיי"ל אין לך דבר שעומד בפני התשוב' ותירץ הרב הקדוש בעל ר"ת. הכוונ' שאין מועיל תשוב' תתא' מלכות שמים רק תשובה עילא'. בינ' אימא עילא'. ועפ"ז פירשנו פרשת התשוב'. רמ"ה איברים. ע"ן במילואי כזה. עיין ר"ן גו"ן בגי' רמ"ח) ח"ש שובה ישראל עד י"י אלקיך. עד הוי' בניקוד אלקים. שהיא בינ'. תשוב' עילא'. דלא מהני לך תשובה תתא'. כי כשלת בעונך (עון הברית כנ"ל). והנה ארבע' חלקי התור' הם. פרד"ס. פש"ט היא בעשי'. שובה ישראל עד י"י אלקיך כי כשלת בעונך והנה כבר דקדקו הראשונים והאחרונים. ואמרו. שובה עד י"י אלקיך. משמע דאיכא תשוב' אחריתי (והנה גם רז"ל דברו בזה כמה דרשות) ועוד יש לדקדק אומרו בנתנית טעם. כי כשלת בעונך. הרי ודאי התשוב' הוא על חטא ועון (והנה הארכנו במ"א וכאן עת לקצר):

אבל הוא סתם עון נקרא בירושלמי ובמדרשים חטא הברית (שנעש' בכל הרגשת והנאת

סרף. אשר) מלך בטרם כל יציר נברא (כי תואר מלכות עלה במחשב' [הנה נעשה או כביכול התעוררות לבריאת] העולמות בכדי להיקרא מלך) לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך [שמו נקרא. שנקרא מלך בפי הברואים]. הבן הדבר כי נחמד ונעים הוא למשכיל :

פ"ז בשו"ת דברי דוד מהרדב"ז ז"ל. סימן א'. שאלת ממני אודיעך דעתי. במי שנשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילד' ונשא אחרת ושהה עמה עשר שנים ולא ילד'. אם חייב לישא אחרת לקיים מצות פ"ו :

תשובה [לא מצאתי] מקום לשאל' זו :
(נ"ל) ספיקות השואל. ששתי הנשים הללו. הן להם בנים מאנשים אחרים. הנה נרא' שאין [המניעה] מתנשים וכיון דמבואר בתורה בעניני חיתון בתרי זמנא הוה חזק' מיהודא כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו אפשר י"ל שפטור שוב מלישא אשה :

ובהעמיק עוד י"ל כיון דבתרי זמנא הוה חזק' עפ"י התור' אפי' יארע שיליד עם השלישית. הוה מעש' ניסים ואין בזה קיום המצו' דפ"ו כאשר כתבתי בזה בספרי דרך פקודיך [בענין] זרובבל בן שאלתיאל ששתלו אל שלא בדרך הנשתלין בדרך נס. מפני שאמר על יכני' מלך יהודא כתבו [את האיש] הוה ערירי וברך נס שהוליד אחיכ' מיקרי ערירי : כיון שאינו מקיים בדרך כזה מצות פ"ו. הבן. ולפי"ז [אינו צריך לישא] השלישית. כיון דלא יקיים בזה מצות פ"ו אף אם יוליד כן נ"ל להרחיב שאלת השואל) :

יז שם. בתשובה ה'. יהודי המוכר עצמו בזה"ז. אפילו לגוי קנוי קנין הגוף. וצריך גט שחרור עיי"ש. והוא לכאז' אצלי מן התימא. ולא אוכל להביין. דבזמן שאין היובל נוהג אין לו דין רק כשכיר וכפועל. ואפילו מכר עצמו לכל ימי חייו. הנה הוא פועל ושכיר כל ימי חייו. ואם ירצ' השוכר לפטרו הוא פטור בלא גט שחרור. והדבר צ"ע לקטן כמוני :

ח"י בשו"ת הו"ן יוס"ף סימן ט' י"א שם חקרו בעניני הזיווגים שאסר ר' יהודא

חסיד. והם היפך דברי תלמודא דידן עיי"ש. שחתרו לבא אל היבש'. והנה עוד בימי נעורי ראתה עיני בשורי את כל אלה העניינים. ויש לי בזה כמה דרזורי דברים. והנה הרב המחבר כפי הנרא' הפריז על המדה להתיר לגמרי הדברים שאסר מהר"י חסיד וצוק"ל. והרב מהר"י סוזין הפריז ג"כ לאסור הכל עיי"ש. ולדעתני יש בזה דרך אחרת. ויש לתרץ העניינים המובאים בגמרא. וגם כוונת מהר"י חסיד אינם לאסור בכל מקום. וגם עפ"י חכם בדור. בודדאי גם הוא מתיר. כי בשמים אינם פוסקים הלכ' בשום פעם רק כמו שפוסקין חכמי הדור בעה"ז. כי לא בשמים הוא. ואתה תבין. והנה ר' פפא שה' חכם בדורו. ונשא הוא יכן בנו ב' אחיות. הנה הסכימו בודאי מן השמים. וכן כעת בבא האדם לשאול לפני חכם. והחכם ממציא ראי' מן הגמרא מן מעש' דר' פפא הנה אין כאן בית מחוש. כיון שיצא הדבר מפי חכם. ומעתה לא יקש' לך שום דבר בין והתבונן מה רבו מעשיך י"י כולם בחכמיה עשית מלאה הארץ קניינך. שהחכמים שבארץ מקבלים מן החכמ' הבן. ומוזה נעשו הבידורים. כולם בחכמ' עשית. כולם במחשב' איתברירו. ויש אריכות דברי' בנישואי אלמנ' המבוארים בזהר. ובגמרא דילן תיקנו להם חכמים זמן מיוחד משום חינוא. בכדי שלא יהיו האלמנות בזויות בעיני בני אדם וכיון שתקנו חכמים. אין כאן בית מחוש הבן :

יח שם. סימן י"ב. שאלה. באומר לאשה התקדשי לי במנה זה ונמצא מנה חסר פרוט' מהו. מי נימא דלא קפדה על פרוט' דחסורי מחסרא וכי' עיי"ש : הנה סברת המתיר. י"ל רמז בתור' אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. דע"ז הפסוק קבלו המקובלים. לחשוב הכולל בחשבון. ולא [איכפת לן באם יחסר לחשבון]. אחד יחשב הכולל. הנה יש לרמוז יהיו לי. היות הקידושין הנרמזין בתיבת ל"י הרי את מקודשת ל"י (כאשר כתבנו בזה כ"פ) הנה ג"כ אם חסר פרוטה אחת מן הסך אין קפידא. הוא רק כעין רמז למאן דס"ל כן. אבל אינו כן להלכה

כב בשמונה עשרה י"ל וקני"ה הכל בוא"ו. דהנה כל הכוונ' של מרן האריז"ל הם על מספר קס"א. וא"כ מי שאומר קוני"ה הכל. מוכרח לומר קונה באות ו' אחר הקרף. ובכל התניך קני"ה חסר. הבן :

ובכרכת אתה גבור מי שאומר רב להושיע לא משתבש וכן מי שאומר רב להושיע. ואין בידי להכריע :

כג מה שנהגין בקצת מקומות שלא לומר תחנון ביום ו' וביום א'. יש לבטל המנהג ההוא. דאמרינן בגמרא. שבתות וי"ט דאורייתא ולא צריכין חיזוק. וא"כ מי שאינו אומר התחינה. מראה ח"ו שאינו דאורייתא :

כד מה שנהגין בקצת מקומות שלא לומר תחינה אחר מולד הלבנה. הגם שהוא יום קודם ר"ת. מהדאוי לבטל המנהג. כי הוא מתנגד להגמרא שסיפרו שם בכלתו של רפרם שהספידה ר"ג הספד גדול. לא מפני שראויה לכך אלא כדי לפרסם שאינו ר"ת. ומה שנמצא כתוב בשם המקובל האר"י סרוק. היינו שהי' נוהג להתענות התענית קודם המולד דייקא. בשעת מיעוט הירח. ולא אחר החידוש הבן :

כה כ"מ שאמרד"ל באמת אמרו וכר הוא הלמ"ם. והנה רש"י ז"ל התרע"ב ושאר גדולי הראשונים. כ' לאו דוקא בכ"מ הלמ"ם רק כעין הלכה למשה מסיני (בלי חולק) דהרי מצינו באמ"ת אמרו. על מילי דרבנן כגון באמ"ת אמרו. העיגול של דבילה שנטמא מקצתה וכו' (תרומות פ"ב מ"א) וכגון באמ"ת אמרו. החזן רואה (שבת פ"א מ"ב). והנה הרמב"ם. מנה לכולם. [והביאן] בהקדמתו לזרעים. ותמיהו עליו. והנה כתב הרב הגדול החיד"א ולה"ה (ובדרך הזה דרכו כמה מהמפרשים) [דבאה] הלכה למ"ם. כשיגזרו חכמים כך וכך. אזי לא יגזרו על כך וכך. דהיינו כשיגזרו. לא יקרא לאור הנר [באמת] החזן רואה וכר ואסור להם לגזור על החזן. וכן באינך. והנה אני בעניי מותבינא תיובתא. מדברי הש"ס [מ"ק דף] ג' ע"ב עד מתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית

כ' בשרת הקדמונים. נסתפקו. באחר שהיה בבית האסורים. והבטיח המושל להיות יוצא מן בית האסורים. יום אחד בשנה. איזה יום שירצה. ונסתפקו אם יצא תכף ויקיים מצות היום. בקידוש וברכו וקדושה וכיוצא מן המצות. או ימתין עד יהי"כ. ופשיטנא ל"י מן הדא דאמרו רד"ל בפסוק והנשואם הביאו וכו'. נשואם חסר כתיב. לפי שאמרו הנשיאים יתנדבו הצבור מה שיתנדבו. ואח"כ אנו משלימין את הנחסר. והנה התנדבו הצבור די והותר. הנה הביאו את אבני השהם. ולפי שנתעצלו בתחילה נחסר אות משמם. והנה כונת הנשיאים בהמתנתם היתה לטובה לעשות מצוה מן המוכרח. ואעפ"כ הקפיד עליהם הכתוב והחסיר אות משמם. על שלא קיימו המצו' תיכף באיזה אופן שהזמן גורם. נ"ל :

כא זמן ק"ש ותפלה המטייל בשיטת הפוסקים הראשונים והאחרונים בעיניו יראה דהא דפסקינן הלכה כר' יהושע לענין ק"ש עד ג' שעות. היא דוקא בדיעבד. וגם ר' יהושע בעצמו לא אמר זה רק בדיעבד. אבל מוד' הוא דלכתחילה מחויבין לקרות ק"ש בזמנה עכ"פ בתחילת הנץ. ועיין בירושלמי ובתוספתא. והנה פליאה דעת ממני מה שכעת נוהגין בכל תפוצות ישראל. לאחר לכתחילה [זמן ק"ש ותפילה] עד זמן רב על היום. ונ"ל דרבותינו הנהיגו זה בגולה. להיות בעזה"ר צריכין [לעסוק במו"מ על המחיה] ועל הכלכלה. וקודם התפלה היו נוהרין שלא לעסוק בשום מו"מ. כי כן היא [מדינא דגמרא שלא לאחר] זמן התפלה. ועד הזמן ההוא לא היו עוסקים במו"מ. וקבעו עתים [לתורה] משא"כ בזמננו זה. הנה מחמת הדחקות והעניות הנה עוסקים במו"מ גם קודם התפלה. איני יודע למה מאחרין זמן ק"ש ותפלה. והנה שמעתי אנשים בשם הרב הגאון מהר"ש זלה"ה אשר הי' אב"ד בקהלתנו שאמר רבותינו הנהיגו זה בגולה בכדי שהתינוקות של בית רבן יבקיעו ואויר קודם התפלה. כי האויר משובש בגייסות הקליפות. ועי' הבל של התינוקות של בית רבן. בוקעים האויר. ותוכל התפלה לעלות. ואמרו זה בפני כבוד אדמו"ר הרב הקדוש מלובלין זצ"ל וקלס"י.

עשר נטיעות שפי' שם] עשר נטיעות מפורות לבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה. מכלל דזקינות [וכו' ע"כ] דברי הגמרא והשתא [אם נאמר] כסברת הרב החיד"א לדברי הרמב"ם. קשה מאי מקשה. י"ל שפיר כל [הלכות] תוספת שביעית הוא דרבנן ובאת הלמ"מ כשיגורו רבנן על תוספת שביעית לא יגורו על עשר נטיעות מפורות בתוך בית סאה. והרבר צ"ע:

בי"ש אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי ובה"א וכו'. עד מתי חורשין בשדה [הלבן וכו' ר"ג ובי"ד נמנו] על ב' פרקים הללו ובטלום וכו' ומקשו ר"ג ובי"ד היכי מצי לבטל תקנתא דבי"ש ובי"ה וכו' א"ל [כך התנו בניהם כל הרוצ' לבטל] יבא ויבטל. ומקשו דידהו הוא (ר"ל וכי הפרקים הללו דתוספת שביעית [בי"ש ובי"ה תקנום] הלמ"מ הוא] דאמר ר"א אי"ר יוחנן וכו' עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלמ"מ. עיין [רש"י בד"ה

מנא הא מילתא

א' אלפים "שנה "ראה י"י "תורתו ואחי"כ ברא אלקים וכו' והבן נ"ל:

ז' מה"מ דאמרי רבנן שמו של מטיה קדם לעולם נרמו בראשיית ר"ת "בראשונה "ראה "אלהים "שם "ינון "תמיד נ"ל:

ז' מה"מ דאמרי רבנן בהבדלה הפוחת לא יפחות מג' הבדלות. נרמו במסורה ג"פ ויבדל. ויבדל אלקים בין האור וכו'. ויבדל בין המים וכו'. ויבדל אהרן להקדישו. בעל הטורים בראשית:

וחנה גם ממקומו הוא מוכרע שנרמו ויבדל אלהיים ר"ת "אדם "הפוחת "לא "יפחות "משלושה:

ח' מה"מ דאמרו רבנן. אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. נרמו בתורה ויבדל אלקים בין האור ובין החשך. רצ"ל מזכירין בהבדלה ש"ש כשמכירין ע"י האור בין האור ובין החשך. ועיין בבעה"ט שרמוזו ע"י מסורה. ובמדרש מן הסא וירא ויבדל:

ט' מה"מ דאמרו רבנן עץ שאכל אדה"ר אתרוג ה"י נרמו בתורה האשה אשר נתת וכו' ר"ת "האילן "שאכל "אדם "ראשון "אתרוג "הוא "שמו. נ"ל:

י' מה"מ דאמרו רבנן אשרי מי שבניו זכרים וכו' נרמו בקריאת שמם בתורה זכ"ר בני ברכיה. נקביה בני נז"ק שהיא קללה בעה"ט בראשית כ"ד ויש שם ט"ס וכן הגהתי עפ"י מה שמצאתי בספר אחד:

א' מה"מ דאמרי רבנן לא אד"ו ראש השנה. נרמו בזכרי' הלא זה אור"ד מוצל מאש. עוללת אפרים: ור"ל מאש תוקף הדין של ראש השנה מוצלים מזה ימי אור"ד:

ב' מה"מ דאמרי רבנן תפילין של יד יניח בישיבה. נרמו בתורה עלה ביו"ת א"ל וש"כ שמה. כי ידוע סוד תפילין של יד הוא בנוק' דז"א הנק' בית אל. ע"כ אמרה התורה ושב שם והוא סוד באשה קראה מושב. שמעתי בסיגנון זה: ג' מה"מ דאמרי רבנן בנרות דמנורה הטבת חמשה נרות לחוד והטבת ב' נרות לחוד. נרמו בתורה בהטיבו את הנרות. ר"ל כ"ה יטיבו את הנרות:

ד' מה"מ דאמרי רבנן בראש השנה נברא העולם (לדעת ר"א ויציבא מילתא גם לדעת ר"י למי שידוע, בסוד קדושים מחשבה ומעשה המחשבה שקודמת למעשה):

ואלו ואלו דא"ח ומצלינן האידנא זה היום תחילת מעשיך ר"ל תחילת המעשה היא נרמו בתורה בראשית ברא בני ברא"ש השנ"ה נברא. ור"ל האדם כי בכ"ה באלול ה"י בריאת שמים וארץ. בעה"ט בראשית ועי"ש כי יש שם ט"ס תיבת העולם. ונוכל לומר בפירוש שהיא בני ברא"ש השנ"ה ברא האדם נ"ל. גם בראשית אתוון א' בתשרי. והנקודות הם בני האדם:

ה' מה"מ דאמרי רבנן. שהתורה קדמה אלפים שנה לעולם. נרמו בראשית ר"ת י"ב

"לדודי ילמשרי" רית הל"ל שישראל אומרי בלילה הוה) דוב"כ שפתי ישנים ר"ל בכד"ן השפתי של ישראל רשאי להיות ישני. כי אינו חל רק בימי אנה"ו אבל בכד"ו אי אפשר שתחול הלילה הוה שצריך להיות ניצור בלילה לספר יצי"מ ג"ל. ונרמז ג"כ בתורה למען תזכור את יום צאתך מא"מ כל ימי חיך. ר"ל בימי החיים דחוקא שהן ימי אנה"ו. משא"כ ביום ב' שבו נברא מחלוקת שאמרו רז"ל שע"כ לא נאמי בו כי טוב ודורשי רשומות אמרו שהוא חלק מו"ת וקרה ועדתו יוכיחו. וגם אמרו במ"ר שלא נאמר ביום ב' כי טוב הואיל שצפה הקב"ה שיגזר מיתה על אדון הנביאים על עסקי המי. וגם שמתו על ידם [דור אנוש ודור המבול ודור הפלגה] ומשא"כ ביום ד' מארת חסר על שם מארה ח"ו אסכרה שלא תפול בתינוקת שהיו מתענים בו וכמו שפירשי. משא"כ ביום ו' שבו נקנסה מיתה על אדה"ר ויש כל ימי חיך דחוקא. וזהו וכל החיים יודוך בסיפור יצי"מ. ג"ל:

יז מה"מ דאמרו רבנן. שהי' הקב"ה בונה עולמות ומחריבן עד שברא את אלו ואמר דין הגניח לי ודין לא הגניח לי. מן הכא וירא אלקי את כל אשר עשה והנה טוב מאד דין הגניח לי. [בראשית רבה פ"ג] וידוע הדבר למשכילים בתחמה בסוד שבירת הכלים עד שעשה הש"י כל העולמות בסוד המתקלא בסוד אד"ם (כי מקודם הי' בסוד היראה זה תחת זה) וגם בסוד לברשים זה מלביש לזה דהיינו הפרצופי ועי"ז נתקיימו. וזה ששמע בעל המאמר מתיבת כ"ל אשר עשה ר"ל שעשאם בסוד התבללות זה תוך זה. והנה טוב מא"ד איתיות אד"ם והבן:

ח"י מה"מ דאמרו רבנן שיתא אלמא שנין דהוי עלמא ב' אלפ"י תהו וב' אלפ"י תורה וב' אלפ"י ימות בן דוד. נרמז בפסוק בראשית יש ששה אלפ"ין הן ששה אלפים דהוי עלמא ובפסוק והארץ היתה תהו. יש שני אלפ"ין לרמז ב' אלפים תהו. ובפסוק ויאמ' אלקי' יהי אור ויהי אור. הם ארבעה אלפין לרמז ד' אלפ"י תורה וימות בן דוד שהן ימי אורה בעה"ס וג"ל

יא מה"מ דאמרי רבנן עץ שאכל אדה"ר חטה היתה רמז במסורה המ"ן העץ וכתוב התם המין הגר"ן. [בעה"ט. זאל] תתמה שרמוזו לעיל שהי' אתרוג כי כולו קשום. וכל הדעות אמיתיים ידוע למשכילים:

יב מה"מ דאמרו רבנן כל אשה שדמי' מרובין בגי' מרובין נרמז במסרה הרבה ארבה עצבונ"ך [וזה דם נדות ורשי"ן לא ס"ל כן ועיי"ש] וכתוב התם הרבה ארבה את זרעך בעה"ט: יג מה"מ דאמר רבנן אם פגע בך מנוח זה משכהו לבית המדרש נרמז במסרה. לפתח חסאת רבי"ן הוא היצה"ר. וכתוב התם רבי"ן בין המשפתים דהיינו מחיצות ביהמ"ד שמרביצין שם תורה:

יד מה"מ דאמרו רבנן שחנוך הנעשה מלאך מס"ס בשמים יבא לעתיד לבא ויעיד שאין עוד אלוה אחר מבלעדו ית' בשמים ממעל. נרמז באיוב הנה בשמים עדי' (בגי' חנו"ך) ושהדי' במרומים בגי' מיטטרון. עיי' בבה"ט בענין אחר:

טו מה"מ דאמרי רבנן בזכות ג' ראשית נברא העולם "חלה" בכורים "מעשר" (עיי' במד"ר וצ"ע למה לא חשיב תרומה: ונ"ל או שצ"ל תרומה במקום מעשרות או צ"ל דלא קחשיב תרומה דא"א לומר בשבילי נברא העולם. והרי בדבר קטן יוכל לפטור דחטה אחת פוטרת כל הכרי וגם אם בן לוי הקדים בשבילים פטור מתרומה גדולה רק תרומת מעשר וזה נכלל בכלל מעשרות ג"ל) נרמז בראשית בזכות שלש ראשית אשר יתרימו ישראל ג"ל:

טז מה"מ דאמרו רבנן לא כד"ו פסח נרמז וחכ"ך כיי"ן המור"ב (ר"ל שישראל מספרים בחיך שלהם יציאת מצרי' בעת ששותין ארבע כוסות וזהו כיין בכף הדמיון דהיינו בעת שמחוייבין לשתות יין הטוב) הולך דודי למשרים (ר"ל הקול ההוא הולך לדודי למשרי' כי כן הוא בזוה"ק שאנתו הקול שישראל מספרים ביצי"מ מתפאר בו הש"י לפני המלאכי. ואנתו הקול בוקע רקיעי' והולך בדרך מישור וכן הולך

גיכ שכל הפסוק ויאמר בגי' הין היים ימי תורה ובין דוד. ולא נרמזו כל אחד בפני עצמו כי גלוי לפניו יתברך כי בעונותינו שרבו יצאו מה שיצאו גיל :

והנה גם בפסוק אני ימי ראשון ואית אחרונים אני הוי"א. יש ששה אלפין לרמז על הגיל. ובפסוק ימי קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאין [יש] ב' אלפין. לרמז על ב' אלפי תורה :

יט מה"מ דאמרו רבנן חמשה סימני' בהכרת האור לענין קריאת שמע דהיינו. בין תכלה ללבן. בין חמור לערוה. בין זאב לכלב. בין [תכלת לכתרי ושיכיר] את חבירו ברחוק ד' אמות. נרמז חמשה פעמי' אור בפרשת בראשית לרמז ע"ה. בעה"ט :

נרמז בקיש והיו הדברי' [האלה. כשתחשוב] האלק' לאלף בגי' היפ אור. וכבר ידעת בגמ' גיכ שהתנא למד מבריתו של עולם בקיש גיל :

כ' מה"מ דאמרו רבנן. להדליק גרות חנוכה. נרמז רית בראשית "שמעו אשר יתקנו רבנן בימי יוחנן או יוחנים להבדיל :

כא מה"מ דאמרו רבנן שצריך לקדש א"ע בשעת תשמיש נרמז בתורה ודבק באשתו והיו לבשר אחד לבשר רית "לעשות רצונך בלבב שלם ר"ל שתהי' הכוונה רק לעשות רצונו ית' גיל :

כב מה"מ דאמרו רבנן. שהקביה בירך ברכת התנים לאדם וחה. מן הכא ויברך אתם אלקים ויאמר להם אלקים פרו וכו' דאיא לומר דהברכה הוא פרו ורבו. דזה היא אמירה בפ"ע עיכ צ"ל ויברך פירושו שבירך ברכת התנים. כן יש לפרש במדרש :

כג מה"מ דאמרו רבנן. שקישט הקביה לחה בכ"ד קישוטיין. נרמז ויבא"ה אל האדם בגי' ק"ד. בעה"ט. וכן הוא במדרש וסודו ידוע למיד :

כד מה"מ דאמרו רבנן דור המבול ברותחין נידונו. מלאה הארץ חמ"ס בגי' גיהנ"ם

והיא רותח. בעה"ט. ולי"ג כי הנה כתיב ויאמר הוי' אמחה וכו' ונח מצא חן בעיני הוי'. וכתיב בי' ויסגור הוי' בעדו ואמרו רז"ל שע"כ כתיב הוי' שהרשעים הפכו הרחמים למדה"ד :

והנה הוי' פעמי' הוי' דהיינו כ"ו פעמים כ"ו בגי' ברותחין. ולנח הי' הכולל של הוי' עצמו בעזרתו וזהו שמצא חן בעיני הוי' וזהו ויסגור הוי' בעדו. והנה ע"ה בגי' עזרת כמ"ש בכונת האריזל בעזרת אבותינו. זה מאמרנו ע"פ רבות רעו"ת צדיק ומכולם יצילנו הוי' ר"ל ע"ה היא עזרת :

כה מה"מ דאמרו רבנן. שגומרין את ההלל בגליות ק"א יום. כ' ימי פסח וכ' שבועות וט' ימי חג וחי' ימי חנוכה :

נרמז בתורה שני"ם שני"ם באין א"ל ג"ה. שני"ם הם ימי פסח. שני"ם הם ימי עזרת. באין בגי' ט' ימי חג. אל ג"ה ר"ל יצורפו גם ימי ג"ה. רית ג"ה חנוכה. זה במדרש הנעלם על פי פירוש הרב הקדוש מהר"ש מאוסטרפאליע :

והנה לפי"ז יפורש אח"כ ב' תיבות אל התבה רית "אז "לקרות "הלל "תמים "בלי "הדלגה. זכר ונקבה ר"ל שכולם חייבים לקרות הלל שהיו באותו הגס. כאשר צה אלהי' את נח בימי המבול שניצול בתבה זכרי' ונקבות כן בכל עת מן העתים שניצולים זכר ונקבה מחויבין להודות. ובארץ ישראל ימי ההלל הם ח"י ימים נרמז ח"י ח"י הוא יודך כמוני היום שאני בא"י כי חוקי הי' בא"י גיל :

כו מה"מ דאמרו רבנן. הלל ברי"ח מנהגא בדילוג. נרמז בהלל ענני במרח"ב י"ה. רית "הלל "בדילוג "בימי "ראש "החדש "מנהג "ישראל. גיל :

כז מנה"מ דאמרו רבנן. משה הוא גלגול הכ"ל. ש"ת. נרמז בקהלת בשג"ם זה הכ"ל. כבר ידעת שאמרו דידל בשג"ם הוא בשר הכוונה על מש"ה בגי' בשג"ם ולכן נאמר והיו ימיו משה ועשרים שנה. מנין ימי שני חיי משה. וש"ת הי' גיכ [גלגול הבל כמו שנאמר] כי ש"ת

לכ מה"מ דאמרי רבנן. יסכ"ה זו שרי"ת. שרי"ה בא"ת ב"ש. בגי' ב"ש יסכ"ה בעה"ט. ואב"י ר"ת "ובלשון" את "בש" ילמוד נ"ל:

לכ מה"מ דאמרו רבנן. (הוא בתי"י על פסוק) ואברכה מברכיך. ואברך ית כהניא דפרסין ודיהון בצלו ומברכין ית בנך ומקללך אאר. ובלעם דמלטס יתהון אילוס. האך מרומזים כהנים ולהבדיל בלעם בזה הפסוק. כתב בעה"ט ואברכ"ה מברכיך בגי' יהיו כהני"ם המברכיים בניך. והוא ט"ס וצ"ל לדעתי בכהני"ם המברכיים בניך. ותיבת יהיו מיותר לגמרי נ"ל. ומקללך אאר בגי' בלעם הבי"א לקליל בניך. גי' ט"ס וצ"ל מקללך בלא ה' השימש ויחשבו ה' כוללים נ"ל. ובספרי על התורה כתבתי רמזים אחרים עיי"ש:

לד מה"מ דאמרו רבנן. שהשכינה לא זזה מאהל שרה אמנו. ולזה סמך אברהם א"ע לומר אחתי היא כמ"ש בזה"ק. נרמז במסרה כתיב הכא אחתי את [בראשית י"ב] וכתיב התם אמור לחכמה אחתי את היא החכמה תתאה חכמת שלמה ועיין בבעה"ט:

לח מה"מ דאמרו רבנן. סתריב הוא גלגול נמרוד. נרמז במסורה ב' ריש פסוק [בראשית י"ד] ובארבע עשרה שנה בא כדלעומר וכו' שהי' עמו נמרוד וכתיב התם [מלכים ב' י"ח] ובארבע עשרה למלך חזקי' עלה סתריב נ"ל ועיין בבעה"ט:

לו מה"מ דאמרי רבנן באברהם ויוצא אותו התוצה צא מאיצטגנינות שלך ויוצ"א את"ר התוציה בגי' מאיצטגנותו כן הוא בבעה"ט והוא ט"ס וצ"ל זה"ו מאיצטגנות"ו ע"ה נ"ל:

לז מה"מ דאמרו רבנן שבא השי' לאברהם לבקרו בחליו ויר"א אלי"ו הוי"ה באלני"ר בגי' לבקר החוליה. כן הוא בבעה"ט וצ"ל ב"א לבקר החליה נ"ל:

לח מה"מ דאמרו רבנן בזכות שאמר אברהם יקח נא מעט מים זכו בניו לבאר יק"ה

לי אלקים זרע אחר תחת הב"ל. ואי"כ כיון שנרמז בשגם זה הב"ל. גם ש"ת בכלל:

כח מה"מ דאמרי רבנן. שנתן אדם משנתיו ע' שנה לדוד נרמז ויהיו כל ימי אדם אש"ר ח"י דתיבות אש"ר ח"י ר"ת ימיו אלף שנה חסר רגע וי"ל דימיו היו באמת אלף שנה חסר רגע כדי לקיים ביום אכלך ממנו על יומו של הקב"ה אך שנתן ע' שנה לדוד ע"כ ימיו לא היו רק תתק"ל. ורמז לדוד דייקא הוא בהחשב ימיו אדם אש"ר ח"י בגי' נת"ן לדויד (כמו שנכתב בד"ה ביר"ד):

כפ מה"מ דאמרי רבנן. כל המקיים מצות סוכה זוכה לישב בסוכה של לוינת הנקרא סוכ"ת דו"ד:

נשמע מהא יושב בסת"ר עליון (ר"ל הסוכה נק' סת"ר כי ד"פ דופ"ן בגי' תק"ם. ועם תיבת סכ"ך בגי' סת"ר. נרמז בקרא כי יצפנני בסוכו ביום רעה יסתירני בסתר גם ישת חשך סתרי"ו סביבותיו סוכת"ו. עיין כ"ז בספר ברכ"ע:

ואל תתמה על החפץ דהרי ג' דפנות קיי"ל כי אעפ"כ מוכרח להיות עכ"פ באויר. ממילא הסוכה נק' סת"ר עליון) בצל שדי יתלונן (צל נקרא המילוי של האת כי הוא מחויב מן עיקר האת כהתחייבות הצל מן האדם. ואי"כ הצל מן השם הנ"ל דהיינו המילוי כזה י"ן ל"ת ו"ד בגי' סוכ"ת דו"ד חה יאמר שיזכה להתלונן בסוכ"ת דו"ד נ"ל):

ל מה"מ דאמרי רבנן שדור הפלגה קודם הבלבול סיפרו בלה"ק ויהי כל הארץ שפ"ה אח"ת בגי' לשון הקודש בעה"ט. ר"ל עם הכולל:

ונרמז לדעתי ודברים אחדים. ר"ל שתצטרף גם האחדות של הדברים דהיינו הכולל נ"ל:

לא מה"מ דאמרי רבנן. שדור הפלגה נתגלגלו במצרים לתקנם נרמז במסרה כתיב בדור הפלגה ויפ"ץ י"י אותם וכתיב התם ויפ"ץ העם בכל ארץ מצרים עיין בבעה"ט ועיין במג"ע:

נ"א מע"ט מים בגי' מכאן זכ"ו לבא"ר בעה"ט
 ור"ל ע"ה ג"ל:
 פל מו"מ דאמרו רבנן. אשתו של לוט
 עירי"ת שמה ותבט אשתיו בגי' הי"א
 עירי"ת בעה"ט ר"ל עם הכולל:

פ' חיי

אליו. והחזיו"ן היא לשון מראה וראי' כד"א
 חזי"ת איש מהיר במלאכתו. והענין הוא לדעתי
 שהנביא היה רואה אותיות אור מאירות והיה
 יודע ברוח"ק לצרפם כדמיון הכהן באורים
 ותומים. והתועלת היא מנבואה כזאת היות שאינו
 דיבור רק כדמיון מחשבה בצירופי אותיות שונות
 אזי כששבו אליו יתברך יכולה הנבואה להשתנות
 בציריפים שונים כגון מצר"ה לרצ"ה וכיוצא:

והנה להיות הנבואה הלזו על יהודא עם קרובו
 וירושלי' עיר הקדש אשר השיי וית'
 רוצה בטובתם הי' הנבואה בחזיון כדי שתוכל
 הנבואה להשתנות אם ישובו:

ובזה יוצדק ג"כ חזו"ן נחום דאלקושי על נגוה
 להיות ששבו אליו יתברך בימי יונה.
 וניחם השם להיטיב להם. וכאשר שוב הרעו
 מעשיהם אזי נתהפך להם מטובה להיפוך לצירופי'
 אחרי' יצדק חזיו"ן. בצירוף אחר והבן:

והא דלא קאמר גבי יונה חזיון הגם שהי' גלוי
 וידוע לפניו ית' שישובו גבי יונה מדה
 אחרת היתה שנאמר בל' בלשון יסבול ב' פירושים
 שנאמר לו ונגוה נהפכת שיכולין לפרש מרעה
 לטובה כשארז"ל. ובה ידוקדק את הקריא"ה
 אשר אנכי דוב"ר אליך. דייקא ולא בחזיון
 האתיות להיות הקריאה הזאת תסבול פידושים
 שונים:

ובזה תבין שישנם לפעמים שני נביאים בזמן
 אחד לאחד קיראו חזו"ה ולהשני נביא'
 כענין ג"ד ונת"ן בימי דוד כי מדרגת הנביא
 שישמע קול אלקים חיים ויספר מה ששמע
 והחזוה מספר מה שראה נבואה באותיות:

ועפרון ישב ישב כתיב אותו היום מינהו
 ארכיסרוגוס עליהם. כן הוא במדרש
 ופירש רש"י לשם גדול שביניהם והמ"כ בשם
 הערוך פירש ג"כ גדול שבנציבים. והנה בחומש
 פירש"י מינהו שוט"ר (ואצל לוט פירש מינהו
 שופ"ט) והנה שוטר הוא המכה ורודה במצות
 השופט. ואפי' כונת רש"י דכיון שאמרו לאברהם
 נשיא אלקים אתה וכו' וכענין שדרשו במדרש
 מלך אתה עלינו נשיא אתה וכו' אי"כ איך יתכן
 שימנו את עפרון לשופט ע"כ פירש היינו שיטר
 המושל במצות הנשיא השופט. ועוד חזון למועד
 עפ"י דברי הזהר אבל אין הזמן גורם לעייך:

פ' תולדות

ואלה ו' מוסיף על ענין ראשון. כי ישמעאל
 נולד כשהי' שמו אברם. משא"כ יצחק.
 אברהם הוליד וכו' ומה שנאמר למעלה אלה
 תולדות ישמעאל בן אברהם. כי התורה סיפרה
 בזמן שהוליד ישמעאל תולדות וכבר הי' נקרא
 שמו אברהם. ואסור לקוראו אברם. אבל לעולם
 נולד ישמעאל בעת שהי' נקרא עדין אברם
 והתוספת מרובה ביצחק כי אברהם הוליד וכו':

ישעיה

קפיטל א

א חזון הנה בנידון השתנות קריאת הנבואה
 פעם בשם מראה ופעם בשם חזו"ן וכיוצא
 דברו בו רז"ל ברוח קדשם. עם כל זה ניתן רשות
 לכל ישראל לפרש כיד השם הטובה עליו:
 והנה מה שג"ל בנידון החזיון הוא ששאר
 מראות הנבואה הוא שהנביא הי' רואה
 איזה תמנה ומשל וכיוצא הי' שומע קול מדבר

יותם היה צדיק גמור. אחז לא היה צדיק. יחזקיהו היה צדיק:

מלכי יהודה שכל הדור נמשך אחר המלך כשמושל על דבר אמת וכו' וכן להיפך ח"ו ע"כ לא נחתם עדין תגזיר רק ה"י בחזית כי לא היו כל הדורות מכעיסין ובאין רק פעם דור צדיקים. ופעם בהיפך והבן. ואח"כ כשבא מנשה והרבה לעשות רעות נאמר במלכי וידב"ר (דייקא) י"י ביד עבדיו וכו' לכן כה אמ"ר י"י וכו' לא שב י"י מתרוץ אפו וכו' אשר הכעיסו מנשה ויאמר ד' גם את יהודה וכו' את ירושלים כי בא מועד:

והנה תמצא כי ישעיהו ב"ן אמוץ אשר ס"ת רצו"ן לרמוז כי הנבואה היתה בדרך רצו"ן ולא בדיבור:

וכבר ידעת מה שכתב באלשיך כי הדבר שהוא במחשבת היוצר ועדין לא דבר הבחירה חפשית עדין משא"כ בדיבור דבר אלקינו יקום לעולם. וגם בא לרמוז שיהודה וירושלים הן אשר דבוק רצונו בהם להיטיב להם ע"כ ה"י הכל בחזית כנ"ל:

והנה לפ"ז אין מן הצורך לומר שאין זה תחילת הספר כי אפשר לומר שפיר שזה תחילת הספר. ומ"ש בסמ"ן ו' את מי אשלח וכו' ואומר הנגי שלחגי. הוא תחלת נבואתו לשמוע בדיבור קול אלקי חיים וח"ו לא באתי לחלוק על דברי רבותינו הק' רק הרשות נתונה לדבר בהבנת התורה עד מקו' שידו מגעת. והחכמה תאות לחכמי' הקדושים אשר דברו ברוח קדשם:

תרגום דאיתנבי על אנש יהודה. ואח"כ בסוף הפסוק פירש מלכיא דבי"ת יהודא דבכאן פירושו על כל אנשי ערי יהודא השייכי' למלכות זה היתה הנבואה והי' נכללין בזה גם שבת בנימין. ואשר נפלו בהם משאר השבטים ובפרט הכהנים והלווי'. ומלכ"י יהודא הפירוש הוא המלכ"י הבאי' משבט יהודה מלכו"ת בית דוד:

שם ויתכ"י ירושלים. כי הנה לא נזכר בחזית הזה שם ירושלים הגם שנזכר ברמז קר"י

ועפ"ז נ"ל ג"כ מה שאמר בעובדי חזו"ן עובדי' ותכף נאמר כה אמר י"י וכו' ר"ל ע"פ משארז"ל שלא ה"י בכל הנביאים מי שראה מפלת אדום עד גמירא כ"כ בעובדי' להיות השר של אדום נגע בכף ירך יעקב אבינו שמשם הנביאים יונקים כנודע להבאים בסוד י"י ע"כ נחלש כח הנביאים להגיד מפלת אדום עד גמירא. משא"כ עובדי' שלא ה"י מישראל כי ה"י גר אדומי ראה מפלתם עד תכלית. ולזה יאמר חזו"ן עובדי' ר"ל שהוא ראה דייקא ולא אחר. וכי היכי דלא נסעה שהיתה הנבואה בחזית אותיות. ואפשר שיתהפך בצירופים שונים. ובאמת לא ינחם השם על האדומים אשר הרעו לנו מכל מלכי האדמה. ואמרו ערו ערו עד היסוד בה. ודם עבדיו יקום. אשר שפכו דמם כמים. ע"כ אמר תכף כה אמר י"י וכו' והבן:

זה הוא מה שנ"ל כי מדרגת נבואה בקול הוא הוא מעלה יתירה ממדרגות חזיון. וכן יציבא מלתא לדעתי עפ"י דרך האמת והבן. כ"ז כתבנו ברנת וכויעה מה שנראה לקומן שכלנו. ומה אני ומה חיי לחקור על דברים כאלה. והשיי יאיר עינינו בתורתו לכוין לאמתה של תורה. ואל יאמר פיננו דבר שלא כרצונו. ובוה נבא להתכת הכתוב אי"ה:

חזו"ן ר"ל הנבואה היתה רק בחזית אותיות:

ישעי' שמא גרים שהיה לו ישועה מג' אותיות יק"ו ונלבש בבגדי יש"ע ממעיניו הישועה כמ"ש כי הלבשני בגדי יש"ע:

בן אמוץ וגם היה נביא בן נביא כשארז"ל עכ"ז היתה הנבואה רק במדרגת חזיון והוא להיות: אשר חזה על יהודה עם קרובו:

ירושלים עיר הקדש אשר השיי חפץ בהצדקם ע"כ החפץ חסד הראהו הנבואה בחזיון כדי שתוכל הנבואה להשתנות לצירופים טובי' אם ישו בו בשגם שהיתה הנבואה:

בימי עזרי' שהיה צדיק אך אח"כ נשאה לבו לקרבה אל מלאכת הקדש עבודה בבית המקדש:

אם ירצה לעשות איזה מעשה לצרכו כשיבין שיגיע בצד מה איזה הכעסה להמיטיב יעזוב אותה המעשה הנאהבת לו שלא יגיע ח"ו איזה הכעסה להמיטיב לו ויבטל רצונו מפני רצון המיטיב:

והם לא די שלא עזבו מעשה כזאת אלא. פשעו כי דייקא במרד ובמתכוין כי פשע היא

מרד כנודע וכ"י דייקא. ויאמר עוד להיותם בני העמוסי' מני בסן שורש מחצבתם משם הקודש שם העצם הוי' ב"ה. ע"כ פשעם נוגע ב"י היינו ל"ב צרופי הוי' ב"ה אשר נגדם הי"ב שבטי ישורון ובוה יוצדק לעיל כי הוי' דבר והבן:

ובתרגום ואינן מרד"ו כמימרי. כינה הדבר לכבודו יתברך כי אם צדקת מה תתן

לו וכן להיפך ח"ו ולדרכנו יצדק עוד כי השם אדניי הוא מאמר השם הוי' כנודע:

להבין הדקדוקי' בפסוק. א' למה כפל הענין

בשור ובחמור ומקנין לאבוס ואח"כ בהתוכחה

שינה מישראל' לעמי. ומדעית לכינ"ה.

והנ"ל כי הנה ציונו הש"י שנזכר בכל יום יצי"מ

כי הוא ענין בריאת יש מאין שהיינו שם עבדי'

שפלי' ונבזי'. ומי היה מכנה עלינו שם אומה

מיוחדת כמו שיש לכל אומה שם מיוחד. רק הי'

שם הבעלים נק' עלינו. שהיו קוראים אותנו

עבדי מצרים. וז"ש בתורה וזכרת כי עבד' היית

בא"מ. וכן אנו מספרים יצי"מ בליל שמורים

עבדים היינו לפרעה שהי' אז קריאתינו בעיני

ההמון עבדי פרעה ומצרים ואח"כ הוציאנו הש"י

ביד חזקה וקרא את שמינו כשם אבינו ישראל.

שמעולם לא הי' עלינו שם עבדות ואנתנו בני

חורין בני ישראל' סב"א. נמצא הזכירה הזאת

היינו יצי"מ מחויבין אנחנו לזכור בזמנינו את

שמינו ישראל. וזה היא ענין ויאמר משה אל

הע"ם זכור וכו' ר"ל במה שנקראו רק הע"ם

מלשון עבדות אמר להם זכור' וכו' מבית

עבדי'ם והבן. והנה עי"ז נתחייבנו במצות

השמעיות יותר מכל האומות כיון שטובתו ית'

עודפת עלינו במה שגאלנו מבית עבדי' ולקחנו

לעבודתו. ועוד נצטוינו לזכור בכל יום כי השי"ת

הוא נותן לנו כח לעשות חיל והוא ממציא לנו

נאמנה עכ"ז כיון שלא נזכר השם בפירוש יתכן לפרשו על יושבי ירושלים:

רש"י אמר ר' לוי. הנראה משום דהביא מאמר שאינו נוגע לפשט הכתוב ע"כ הביא בעל

המאמר וכן דרכו של רש"י ז"ל בכמה מקומות נראה לי:

(שם) אמוין ואמצי' מלך יהודא אחים היו.

ע"כ לא נתפרש בכאן מאיזה שבט הי'

ישעי' וקאי מלכי יהודא גם על אמוין וישעי'

שגם הם היו ממלכי יהודא. ואין זה מדרך הפשט

רק כך הי' מקובל לר' לוי ואסמכי' אקרא. ויובן

לפי"ז שאינו מיותר בכתוב מלכ"י יהוד"א כי

מי לא ידע שמלכי יהודא היו. בשלמא אצל הושע

משום דקחשיב מלך ישראל בהדיהו. ולפי קבלת

ר' לוי ניתא דאשמעינן דגם אמוין וישעי' ממלכי

יהודא נ"ל:

(שם) ולא נקרא הספר ע"ש החזיון. ר"ל דאין

פירושו כענין שאר התחלת הספרים דקאי

הודעת התחלה על כל הספר כענין דבר"י ירמי'

דפירושו כל הספר הוא דברי ירמי' וא"כ גם

כאן צריכין אנו לומר כל הספר הוא חזון יהודא

וירושלי'. ובאמת יש בתוכו נבואות לכמה אומות.

ואין זה תחילת הספר:

וזכר כתבנו לעיל בעניינו מזה לפי הפשט

ודברי רבותינו מקובלי' ומהם אין לזוז:

ב' בנים אחת להיותם הבנים בני העמוסי' מני

בטן ומהראוי להם לעבוד עבודתי ולאהוב

אותי ולדבקה בי כדמיון החלל אל הכל:

גדלתי ב' להיות אשר גדלתי אותם להיותם

במצרי' עירום וערי' מכל טוב כענין שאמר

יחזקאל לא כרת שרך וכיוצא. ואפילו לא הייתי

מרומ' אותם ביתר שאת מכל האומות הי' להם

לעבדיני באהבה להיותי מגדל אותם ומנהלם

מתוך וצלמות לאור ונוגה סביב:

ורוממתי ג' זאת ועוד אחרת רוממתי יתר מכל

האומות וכעין זה פירש הרב באלשיך.

והנה אם יעשה איש לאיש טובות כאלה מהראוי

שיתרחק מקצה האחרון שלא יגיע איזה

הכעסה להמיטיב הגם שלא יתכוין לזה אעפ"כ

התורה והמצות כנודע. וא"כ הנביא הוכיח במה שלא שמו על לבם לשוב בכל פעם אל התורה הם בזה הענין בהיפוך החמור אשר יודע אבוכו בעליו שממנו ניזון והוא רץ אליו הגם שנתרחק אזי ישוב בכל פעם אליו והבן:

והנה בענין השינויים ישראל עמי י"ל לפ"ז כי היראה שייך יותר ויותר לישראל מכל האומות שהם עם קרובו עמוסים מני בטן. וכן הפלטרין יודע יותר מגדולת המלך מבן הכפר. ובענין משפטי התורה יפול לשון עמי שהעם המיוחד למלך מחוייבי' לקיים הנימוס הקבוע להם מאת המלך ובוה ישפיע להם המלך כל הצטרכותם והבן:

ד הו"י בזהר פ' אחרי דף ע"ה. ז"ל כד מלה תליא בתשובה ולא תייבין כד"ן ה' עלאה נטיל לון ואנגיד לך וי' לגבה בגין דלא תייבין כד"ן איקרי הו"י. ועיקר במאורי אור מערכת הה"א את י"ב. וז"ל הו"י נקרא כשפנימיות ז"א ו' עם טפת היסוד מתעלה לבינה ויש תקנה בתשובה וזה הו"י (וכתב ביאיר נתיב ומ"ש המחב' ויש תקנה נ"ל שצ"ל ואין התקנה וכו'. ולי הקטן נראה כדברי המחב' שכן משמע מלשון כד מלה תליא בתשובה ולא תייבין כד"ן ה' עילאה וכו'. וידוע דה' עילאה היא תשובה עילאה ועי"כ יתעוררו לתשובה והבן. והשי' יצילנו משגיאות). ועפ"י דרכינו הנ"ל יונעם שהדבר ה' תלוי בתשובה כמש"ל. ונבא אי"ה להתכתב הכתוב. גו"י נ"ל שישאל נקראו גו"י גדול גו"י קדוש הכונה שנמשכין ממחשבה העליו' ישראל עלו במחשבה היא היו"ד כולם בחכמה עשית ובחכמה נכללין ג' ראשונות דחשובין כחד והוא"ו אחרונות והמ' נעלמת בכל פרצוף דלית לה נהורא מגרמא כלום והבן התקשרות כל העולמות מלכות דעליון נעשה כתר לתחתון בסוד כתר' מלכות וזהו נקראו ישראל גו"י שר"ל שנמשכין מהיו"ד שנכללין בה הג' והו"י. ולפי הגימט' הוא נכון שבהיריד נכללין כל הפ' גי' ג"ו. והנה האיש המתנהג בחכמת התורה. לא יאונה לו כל און אפילו בשוגג כי רגלי חסידיו ישמור. והבן כי בתיבת

פרנסתינו שלא כטבע משטרי ככבי השמי' וכסיליה' כענין אמרו וזכרת כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל וכענין המתרגם יהב לך עיטא למיקני נכסין. וזאת הבחינה נזכר בזכרינו שלקח אותנו לעם ומחקי המלך להמציא טרף לעמו המיוחד וחילותיו. וכענין שאמרו לדוד עמך ישראל צריכין פרנסה ועל ידי כן מחוייבין אנחנו לשמוע בקולו במצות השכליות כיון שהוא ממציא לנו פרנסתינו עפ"י הדין ממילא אנחנו מחוייבין לעשות רצונו והבן. והדברים עמוקים לא הרחבנו בכאן הביאור במספיק בענין זה. ובוה נבא להתכתב הכתוב.

יד"ע שור קונה"ו. מי שקונה אותו מיד אחר: וחמור אבום בעליו שממציא לו פרנסתו: ישראל לא ידע. ר"ל אינם רוצים לידע ולשום אל לבם שם ישראל אשר מורה על היציאה מבית עבדים והוא היפך השור אשר ידע קונהו שקנאו מאיש אחר:

עמי לא התבונן. ר"ל לא רצו להבין הבחינה אשר נקראי' עמי ממילא אני נותן להם די חקם והצטרכותם וזה היפוך החמור ע"כ שינה ג"כ מידיעה לתבונה. כי ביצ"מ שכבר ה'. שייך ידיעה משא"כ בהכנת מזון לכל חי שהוא בכל רגע כמו שאנו רואי' בעינינו. רק צריך להתבונן בשכל כי מידו היתה זאת לנו נ"ל: תרגום ישראל לא אליך למידע דחלתי עמי לא אסתכל למיתב לאורייתא. הנה פירש השתנות הענין מידע"ה לתבונ"ה. ידיעה הוא לידע יראתו יתברך שבזה שייך ידיעה למידע איך הוא רב ושליט. וברא כל עלמין. ועי"ז ירא ויתבושש מגדולתו והנה הנביא הוכיחם שלא היה להם זאת היראה. וא"כ הוא בהיפך השור. שהשור יודע מי שקנאו הגם שלא בראו. והם לא שמו על לבם לידע מי שבראם ובתורה תפול לשון תבונ"ה. שצריך להתבונן בכל פעם אם הולך על דרכי התורה. ובכל ענין אשר רואה שאינו מתנהג עפ"י התורה צריך לשוב אליו להתנהג על פיה. והנה התורה היא עץ חיים צוננת לעוסקי' חיים ועושר וכבוד בעוה"ז. ובעוה"ב ג"כ לבושי ומזון הנשמות בג"ע הם

זר"ע הנה נקראו זר"ע ישראל כנודע בחי' השפעת הווא"ו שמשפיע לה"א אחרונה ע"י היסוד צדיק בסוד אלה תולדות יעקב יוסף והמ"י. והנה ע"כ אסור לאיש הישראלי אשר נשמתו מזרע אמת לאפקא זרעא בריקניא בכרי שלא יתן השפעה אל החיצוני. והנה שתיים רעות גורם ח"ו א' שמונע השפע העליונה למלכות שמים. ב' שמשפיע אל החיצוני. וזהו שאמר הנביא אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברות וכו'. והנה ע"י הזרע אמת מתייחדין צדיק וצדק תרין צדיקי' העליוני'. וח"ו בהיפך גותן חילו לזרים ומתייחדין המרעים. עיין בתיקוני' איהו מרו"ך ואיהי מר"ה. ממילא הם ביחד מרעי' זה שמתמה הנביא זרע אמת וקודש יגרמו ח"ו להתייחדות מרעי'ם הש"י יעזרינו ע"ד כ"ש לתקן את אשר שחתנו ונשוב אליו יתברך באמת ובתמי'. והנה זה בחי' פגם המגיע לווא"ו ג"כ ולה"א אחרונה שבשם זה יאמר אח"כ:

בנים ר"ל בנים אתם לי"י אלקיכם הוא בחי' יתוד הווא"ו והה"א להוליד נשמות ישראל ויצאו מכה אל הפועל ע"י אם הבני' ה' אחרונה שבשם. וכבר ידעת שבמלכות שמי' שם מרומו שם הוי' בהיין גי' ב"ן. וע"ש זה נקראים אנחנו בשם בני"ם וזה מתמה הנביא איך בנים יהיו ח"ו משהיתים יגרמו להשחית השפע שלא תבא בהשפעה לה' אחרונה מלכות שמים:

וידוע ג"כ שעיי"ז העון נבראי' ח"ו משחיתים. וזה יאמר ג"כ איך מכה של הכנים יבא ח"ו משחיתים. יה"ר שנוכה להוציא בלעם מפייהם וימלא כבוד השם את כל הארץ. ובהו בנין אח"כ:

עזבו את הוי' היא כלל שם הוי' כאשר ביארנו בסדר האותיות. והנה תיבת את לרבות י"ל כללות התורה התלוי' כולה בשם הוי' כנדע. והנה כאשר הגיע הפגם לאותיות השם הנכבד ממילא הגיע לכללות אותיות התורה מא' עד ת"ו או יאמר לרבות כל מה שנברא בשם הוי' כי כל העולמות נבראו בשם זה ממילא בכ"י

חסידיו שם בשמואל נעלמת היו"ד בכתיבה וחסידיו כתיב רק בקריאה כדי להבין כל הנ"ל אותן החסיד' המתנהגי' בחכמה הנעלמה מעין כל חי. ותראה כמה הפליגו רז"ל כמה פעמי' כשבא איהו מעשה ליד איהו מהם חקרו ודרשו שבודאי הוא מותר ע"פ דיני התורה באומרם כמה פעמים ומה בהמתן וכי' הבינו וחקרו במשניות ובריינות שבודאי ה' מתר אותו הדבר וזה יאמר הנביא: גוי' חט"א, ר"ל מי שנק' גוי מהראוי שלא לחטא בשוגג (החטא שוגג הוא כנודע) ממילא כשאנחנו רואים שחוטאי' אפילו בשוגג בודאי הם אינם שלמים בחכמת התורה והקדושה העליונה שהוא נגד היו"ד שבשם הוי' ב"ה:

ע"ם קרוש נקראו ישראל. לדעת הקלושה היא מצד הבינה עולם התשובה ה' ראשונה שבשם. כנודע כי המ"ם מרובעת היא סוד מקוה עליונה המטהרת את ישראל בסוד אשריכם ישראל מ"ו מטהר אתכם. וכבר ידעת מ"ו הוא עולם התשובה אם הבנים וממנה באו ואלי' ישובו והיא המ"ם שתומה דלמרבה המשרה הנאמרה לימות המשיח וה"ס ע"ם הם ע"י נפש לבית יעקב הבאי' מהמם המרובעת. והנה בהחשב המ"ם רבתי לת"ר ע"כ נתהוו גשמות ישראל ת"ר אלף וליכא דור פחות מ"ו רבוא:

הנה תר"ע הוא שער לדופקי בתשובה עילאה. ולזה נמשלה תפלת הצדיקי' לעת"ר שמהפכין מדת הדין למדת הרחמי' הבן הרבדי' העמוקי' האלו כי הצדיקי' ממתיקי' הדיני' בשורשם ומתהפכין לחסדי' והמ"י. והנה מי שנשמתו מעם הקדוש הלזה מהראוי שלא ישהה ת"י ע"ן מיד כי אפילו אם עושה במזיד אם ישוב אל ה' תשובה עילאה וירחמהו כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה. והנה הנביא הוכיחם מי שהוא עם מבחי' ה' ראשונה בינה תשובה עילאה יהי' בידם כבדות עונות ויצברו עון על עון ולא שבו בינתיים הגם שממקום התשובה באו וממילא עיי"ז אינם מושלמים בבחי' ה' ראשונה שבשם:

נעשה ח"ו פגם כפי ענין חטא החוטא. נשכבה בבשתינו עד כי נשוב אל השם באמת. והמרחם על בריותיו ירחם עלינו ויפתח לנו שערי התשובה. והנה ה' מקום אתנו לפרש בהיפך ממטא למעלה אך זה הוא מה שעלה ברעיונינו והש"י יצילנו משגיאות :

נאצו את קדוש ישראל הנה יש ששים רבוא "אותיות" לתורה וגם יש ששים רבוא "אורות" (היינו נשמות) "לישראל" והוא גרמז בר"ת ישראל כנודע וכל אחד מישראל נשפע מאות של תורה לזה הם עמוסים מני בטן שהשפעות נשמותיה' מתורה הקדושה הנשפעת מעולם המלבר"ש. ע"כ גוי שלמד תורה חייב מיתה כי התורה שייכא בקדושתה לישראל דווקא והנה מי שאינו מתנהג ח"ו בדרכי התורה אזי מפריד עצמו מקדושת התורה ח"ו וזה כר"ת ח"ו. על ראש שונאי ישראל יתול. והנה מהיכן חיים וקיימי' הרשעי' כיון שנכרתו מקדושתם וחיותם. כתבו המקובלים שמקבלים חיות מבחי' אחרים. כמו הקליפות כמ"ש כמאן דשדי לשנאוי בתר כתפוי. וזה יאמר בכאן. נאצו א"ת (ר"ל אותיות התורה מא' עד ת') קדוש ישראל שהן הם קדושת ישראל וחיותם :

נזורו אחר הפרישו עצמם לקבל חיות מהקליפות בבחי' אחריו' דקדוש' נ"ל יהש"י ישפיע לעמי ישראל רוב צוז ושלום מתחת ידו הרהבה :

יש לפרש עיד דהנה אמרו רז"ל א"ת י"י אלהיך תירא לרבות ת"ח ואמרו עוד ולדבקה בו וכי אפשר לדבקה בו אלא כל הדבוק בת"ח וכו' והנה ענין הדבוק הוא אהב"ה כנודע

והוא קרבות משא"כ ירא"ה הוא התרחקות ובשני הבחינות צריך לעבוד את הש"י. בדחיל"ו ורחימ"ו. וכן צריך לירא מפני ת"ח צדיקי הדור ולאהוב אותם והוא גרמז ג"כ בריבוי הא"ת שבאהבת א"ת י"א. ושמעון העמסוני שפי' כשהגיע לא"ת י"י אלהיך תירא ולא פי' כשהגיע לאהבת א"ת וכו' דשם יש לרבות המצות משא"כ ביראה אין לרבות אבל לפי האמת כשבא ר"ע ולימד ביראה לרבות ת"ח גם באהבה מרבה ת"ח ודרשוהו רז"ל על ובו תדבק דמוכרח הוא דא"א לדבקה בשכינה אלא כל הדבוק בת"ח וכו' כי הנה קדושת ישראל הם כביכול אלקות ממש בסוד ויפה באפ"ו ומאן דנפח מתוכיותו ופנימיותו נופח נמשכין כביכול ממחשבתו וחכמתו ית' שהוא המדע והוא היודע ואפילו נשמת קל שבקלי' מישראל ממחשבה זו רק שהוא בבחי' עקב לגבי המוח והראש הן הן ראשי אלפי ישראל בכל דור ודור. ונודע דעיקר החיות היא במוח שבראש ושאר האבר' יונקי' ממנו ממילא כל אחד צריך לדבקה עצמו בת"ח שהם הראש ובהם שופע החיות האלהי ועי"כ יושפע החיות גם לפחותי הערך שהם בחי' העקב. והמורדי' בת"ח אין להם חיות רק בבחי' אחריו' דקדושה כמו הקליפות עיין כ"ז בתניא כי סימיו אנו שותים. וזה יאמר בכאן עזבו את י"י שהוא לרבות ת"ח שהוא יראת ואהבת ת"ח ובוה נאצו את קדוש ישראל ר"ל קדושת ישראל שהוא חלק אלקי ממעל שאינם יונקי' מראשי אלפי ישראל שבהם שופע החיות אלקי בעצם ע"כ נזורו אחר הפרישו עצמם לינק מבחי' אחריו' והבן :

השומע כ"ז יתאבק בעפר רגלי ת"ח ותלמידיה' ויזכה לשוב אליו יתברך באמת :

תהלים

ונשאר רק הניצוץ הקדוש המחי' את כולם בסוד ואתה מחי' את כולם. אז ותכוננ' צדיק יסוד עולם ויהי' היחוד השלם. וירמוח לדעת. יגמר נא ר"ע רשעוים. ר"ל שיכלה הר"ע מן רשעוים וישאר אתון שמי'. היינו הניצוץ המחי' את

יגמר נ"א ר"ע רשעוים. נ"א ר"ע. ר"ת נ"נה "אש רוח ענן": ד' קליפות שראה יחזקאל (ר"ח ענ"ן בגי' סיסרא מסאב"א. נג"ח איש בגי' שמון) ולדעתי הכונה בכל זה כשיגברו הקליפות וס"א. דהיינו הר"ע שבהם.

לש"ש. ע"כ ממנו יציץ ויפרח ממלכות ישראל והבן :

כ"ב איתיות התורה כל אות כלול מד' אותיות השם הוי' ב"ה. א"כ הם פ"ח הם סוד שני הלוחות כי ב"פ לוי"ח בגי' פ"ח וז"ש ר"י תלמיד רחבי"ד פ"ח תעניות. מג"ע. ולדעתי ז"ס הפ"ח נשבר הם הלוחין קדמאין. ועי"ז ואנחנו נלמטנו. כנודע שמשה [רבינו] שיבר הלוחות לבטל הקידושין ולא ידונו אותם כדין ארוסה רק כפנוי'. והנה ודאי בכל הענינים זה לעומת זה עשה אלקים פ"ח בקליפה כצפרי' האחוזות בפ"ח וכו' והו' כצפור נלמטה מפ"ח יוקשים :

והנה י"ל עוד מפ"ח יוקשים. כי מלכות בית דוד נשתכלל ע"י "מטה"חותם"פתיל. הסימני' שנתן יהודא לתמר. וכנגדו במלכות דקליפה מפ"ח יוקשי' "מטה"פתיל"חותם. והו' נפשינו כצפור נלמטה מפ"ח יוקשי' הם שיעבוד מלכיות והבן :

לשמש שם אה"ל בהם. כי שמי"ש בא"ת ב"ש הוא שם קדוש ביי"ב וצריכי' לכוין אותו באמירת הבוחר "בעמו"ישראל"באהבה. ובאלבם היא (יב"י) ב' השמות בגי' אה"ל מג"ע. ובשביל זה מתארך ומתקצר השמש ל"ו רגעים בבקר ול"ו בערב. והו' ויזרח ל"ו השמש. גם זה שם

והנה צריך להתבונן בכל יום בעת התארך היום מפני מה עשה השם ככה על כרחך שצריך לעבוד עבודת היום ביותר. וכן בהתארך הלילה. [וז"ש] באברהם ויקח ל"ו את כל אליה והבן :

כולם משם הוי' ב"ה. וזה ירמח ויהי ע"ר בכור יהודא ר"ע. שהתעורר הרע מן רשעים וימיתו הוי' והבן :

וירמח עוד יגמר נא ר"ת אל"י נביא שהוא גלגול "נדב"אביהוא. הוא יגמר את הר"ע של רשעי' [ואז] יתהפך הר"ע להיות ע"ר בכור יהודא שהוא ניצוץ משיח צדקינו כנודע. שנתגלגל בפרץ ואח"כ במחלון בן אלימלך. ובא גואלו הקרוב אליו הוא בועז חסידא וגאל את ממכר אחיו כי לו משפט הגאולה כנודע ואז נתהווה הבירור האמיתי. וכשתבין [מ"ש] האריז"ל בסוד היבום שגורם לגאל כל חלקי נר"ן תבין משם בע"ז. שהוא ר"ת "עידיות"כיננית"זבורית. הבן. ויפורש הפסוק הנ"ל. יגמר נא ר"ע רשעים יכלה הרע שהתעוררו הרשעי' הם הרע שהתעוררו ע"ר ואוני'. ומחלון וכליון: ותכונן צדיק זה בעז שהחזיר עטרה ליושנה ע"י סוד היבום שנתכוון לש"ש. וידוע מדברי חז"ל כשהמיבם מכוין להנאת עצמו לא די שאינו מתקן אדרבא מקלקל ביותר. ע"כ אמרו בדורות האחרוני' מצות חליצה קודמת :

והנה בעי' הצדיק כוונתו לש"ש. וז"ש ואת רות המואבי' אשת דמת דייקא קניתי. שהוא עדין אשת המת בגין האי רוחא דמקשקש במעהא. ועיקר הכוונה להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מעם אחיו והבן :

וזה שסיים דוד אדונינו בפסוק הנ"ל. ותכונן צדיק זה בעז ובוחן לבות וכליות אלקי' צדיק. שלפניו נגלו מערכי לב וידוע כוונת בעז

משלי

מלעשותם. והנה אבי"ך ואמ"ך ידוע מרמזים בכ"מ לזו"ן אשר אנחנו בני ישראל עמוסי' מני בטן. והנה יקשה לכאורה ע"פ מה דידוע דהעשין הם מצד החסד בחי' שם הוי' ב"ה ובי"ש והלאוין מצד הדין מדת הניקבא דינא דמלכותא הוא שם אד"נ וא"כ איפכא הול"ל שמע בני מוסר אמך ואל תטוש תורת אביך. ונ"ל ע"פ מ"ש הרב

שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך. הנה לכאור' מוסר' משמעותו לסור ממקושי רע. דהיינו שלא לעבור על מה שצוה שלא לעשות ובה יצדק לשון שמיצה לשמוע בקולו שלא לעבור על דבריו. ואל תטוש תורת אמך הוא שלא לעזוב המצות רק לעשות כאשר ציונו ובה יצדק אל תטוש אל תעזוב ותניה

בלאזין נאמר בראה וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם ללכת וכו' הכן שיש ציוו ומצוה באזהרות הלאזין. והנה בתורה הכל ברמו ושלמה פירשה כמש"ל שהוא להבין אמרי בינה. והנה הפסוק יראת יי' והפסוק שמע בני הם הקדמות אל תורה ומצות האיך יתנהג האדם בעשייתו. והנה מפרש אח"כ הטעם למה צריך לכלול העשין בלאזין וכן בהיפך עפ"י משל :

ט כי לוית חן הם לראשך. כי הנה כשמקשם אדם את ראשו צד אחד בקישוט אחד וצד השני בקישוט אחר לא יפול בו החן אדרבא יהי לשחוק בעיני רואיו כיון שראשו עצם אחד מהראוי להיות קישוט ב' הצדדי' שזין. וכן הצואר אף שהמחובר מחוליות רבות עכ"ז כיון שהוא אבר אחד מחובר מהראוי להיות הענק בשוה מב' הצדדים כן הוא עצם התורה אחדות אחד ע"כ צריך לאתכללא דא בדא :

משלי יא ורצונו תמימי דרך. יד ליד לא ינקה רע. ז"ל סוד משרים סמוך יד ליד לתמימי דרך קבלה בידינו הנהלך בדרך יעסוק בדברי תורה משום שהשכינה הנקראת שלו' מתחברת עמו בדרך וביעקב כתיב ויבא יעקב שלו' ולכן מי שבא מן הדרך מחוייבי' ליתן לו שלום ביד תקיפה. ובשפה חריפה ולא בשפה רפה. אבל מי שלא נותן שלום בידו למי שבא מן הדרך יצא כרות ברקיע פלוני הרע הזה יצא מנכסיו וצדיקים ירשוהו ע"ז נאמר יד ליד לא ינקה כלומר כשלא נותן יד ליד ר"ל שלו' ינקה מנכסיו האי רשע רע וצדיקי' ירשוהו :

שם כה סים קרים על נפש עיפה. מי שצמא ועיף לא ישתה חמין וקרים עד שירחץ מעט במים קרים על דפקיו שבשתי' ידיו ואז לא יזיק אותו השתי' :

רמב"ם הלכות יסודי התורה

אשר משים האדם אל לבו לידע. הנה לשם הוא המצוי. כי לית אתר פנוי מיני' :

שם וכל הנמצאי' משמיים וארץ ומה שביניה'

הקדוש בעל ע"מ דיש בלאזין עשה טוב ובעשין סור מרע בעשין סור מרע דהיינו שמתעטף בציצית וצדיך לבזין שלא לתור אתרי לבבינו ועינינו וכן בתפילין וכדימה בכל המצות המשכיל יבין. ובלאזין עשה טוב שמכוין בזה שאוסר הדבר האסור. לאסור בכבלי ברזל הקליפות והסיא לבל יבאו ליגע בקצה גבול הקדושה (ובזה הם המצות כפולו' אלף רכ"ו מצות ובהחזרת האלף לאלף הם רכ"ז. עפ"י אמרתי רמו בפסוק זכ"ר לעולם בריתו ר"ל בריתו הם מגין זכ"ר. דבר ציוה לאלף דור ר"ל כי דבר אחד מגיע לאלף שורות ודור מלשון דר"י דאונא ע"כ הם מגין זכ"ר. והנה אמרתי טעם הגון כי הנה כשאדם מקיים בזה האופן גורם התכללות נוקבא בדכודא ודכורא בנוקבא. והיו לאחדי' ממש ומתמתקי' הדינים דנוקבא ומתהפכים לחסדים ע"כ הם בגי' זכ"ר והבן שהיא בגי' ברכ"ה המ"י בענין כוס של ברכ"ה שמשגרו לאנשי ביתו) וזה יש לומר כאן בפירוש הפסוק שמע בני מוסר אביך ר"ל כשתקיים המצות עשין תקייםם בדרך מוסר ג"כ לכלול בהם לאזין ג"כ ואל תטוש תורת אמך. דהיינו בלאזין תקיים עשין ג"כ ובוזה יהי' היחוד השלם לדודים שלמעלה והבן :

והנה בהחשב הו' מצות דרבנן ג"כ ליי"ד יהי' ס"ה סוד אמ"ר כי הוא אמר ויהי ובגלות נאמר בצע אמרתו שהוא גלות התורה והמצות שא"א לקיימם כתקנם בגלות עד ירחם השי' עלינו ב"ב :

והנה תראה כל הדברים הנ"ל מרומם בתורה כמה פעמי' כ"א שמור תשמרון את כל המצוה הזאת לעשותה הנה לעשותה לא יצדק דק בעשין ונאמר שמור יהשמר פן ואל הוא ל"ת אלא ע"כ שהתורה הזהירנו שגם בעשין נקיים ונשמור לאזין. וכן הוא כמה פעמי' בתורה וכן

ס"א הלכה א'. לידע שיש שם מצוי ראשון. תיבת ש"ם עיין בכ"מ ונ"ל דה"ק לידע שיש ש"ם היינו במקו' הידוע. רצ"ל בבל מקום

וכו'. הה"ד מה שעל השמי' ואשר מתחת לארץ רק המחבר תפס שמיים וארץ. שהן המה כלל הבריות הגדולות הנראות לנו: התחיל המחבר יסוד היסודות ועמוד החכמות [וכו' כבר נדפס המאמר הזה בספר ד"פ מצות ל"ת י"א בחלק המחשבה]:

הלכה ה' המצוה הזו וכו' אדון כל הארץ הוא המנהיג הגלגל בכח וכו' עיין במפרש שכתב שצירף לארץ אדנות ולגלגל הנהגה [הוא] מפני הצחות. ול"ג להיות תאר אדון הוא למושל המעניש (ומשכיר) [ומשכיר] לתת לאיש כדרכיו. וזה יצדק בתחתוני' אשר להם משפט הבחירה חפשית. משא"כ בעליונים שהם אינם בעלי בחירה ולא יגיע להם עונש ושכר. לא יתואר עליה' בשם אדון רק בשם מנהיג שמנהיג' כרצונו בחכמתו ית"ש בלי שום שינוי ג"ל:

שם והוא המנהיג הגלגל' הגם יש נבראי' עד אין חקר וסוף למעלה מן הגלגלי'. הגם שהרב לא עסק בדרך המקובלי' [עכ"ז] סיפר לנו בספרו מהמלאכי' אעפ"כ העריך דיבורו מהגלגל הנראה לעין בני אדם. משא"כ המלאכים הנסתרים מעיני בשר:

הל' ז' אלוה זה אחד הוא וכו' אלוה' וכו' ואלוהי' היוצר וכו' וכל שיש לגופו קץ ותכלית יש לכוו' קץ וסוף. ואלקיננו ב"ש הוא וכחו אין לו קץ ואינו פוסק שהרי הגלגל טובב תמיד וכו' ע"ש. הנה אם דעת הרב שמן הצורך לחקור באמונה הזאת עפ"י חקירת השכל כאשר הביא חקירתו בכאן. יק' למה לא עשה כן באמונת מצאית השם. למה לא הביא חקירה במופת. ע"כ דעתו דאין מן הצורך עפ"י התורה לחקור חקירה ע"ז במופת רק לסמוך על הקבלה וכמש"ל ויקשה למה לא עשה כן באמונת היחוד רק הביא חקיר' במופת. והנראה דדעת הרב דבאמונת היחוד עפ"י התורה מחויבין אנו לחקור. מדאמרה תורה שמע ישראל י"י אלקינו י"י אחד דתיבות י"י אלקינו מיותרים בכאן לכאורה אלא ע"כ הכוונה שמע (הבן) ישראל י"י (שהוא) אלקינו (היינו בעל היכולת והבחנות בלי הפסק דכן הוא משמעות אלקינו כמבואר בשיע' מזה תבוננו כי) י"י

אחד. כאשר האריך המחבר. וזה שסי' הרב המחבר. וידיעת דבר זה מ"ע שנאמר י"י אלקינו י"י אחד לכאורה לא ה"ל להביא רק י"י אחד. ולפמ"ש יונת דכונתו ידיעת דבר זה ע"י חקירה הנ"ל הוא מ"ע דנשמע באמרו י"י אלקינו י"י אחד. ובזה יונת לנו מה שהשיג הראב"ד על רבינו בה' תשובה פ"ג ה"ז שחשב שם רבינו מכלל המיני' האומר שיש שם רבון אחד אבל שהוא גוף ובעל תמונה ע"כ. והשיג עליו הראב"ד ולמה קרא לזה מין וכו'. ולפמ"ש דברי רבינו נכונ' בטעמם דס"ל דמן התורה נצטוינו לחקור ע"ז וזה שייך לאמונת היחוד והבן:

שם המפרש כד"ה ואלוהי' היוצר גוף וכו' זה ענין אחר עיי"ש. קצת אינם מובנים דבריו כי כשתעייץ הכל ענין אחד:

פ"ב ה"א האל הנכבד והנורא הזה מצויה לאהבו וליראה אותו הנה בפ"א הלכה ו' בענין ידיעת מציאות השי' כתב וידיעת דבר זה מצות עשה. וכן בהלכה ז' בידיעת יחוד השי'. כתב וידיעת דבר זה מצות עשה. וכאן לא כתב תיבת עשה רק סתם מצויה. ונ"ל דמשמענו שעם היות. שהמצות ידיעת אמיתיות המציאות וידיעת היחוד אינה בתורה בלשון ציוו לנו רק בלשון הודעה. אנכי י"י אלקיך. י"י אלקינו י"י אחד. ותעלה על דעתך הגם שיש בה חיוב להאמין ולידע. עכ"ז אינה ממנין תרי"ג. כמו שאינו ממנין תרי"ג הידיעה מכל הסיפורי' שבתורה כגון מעשיות מהאבות וכיוצא. הגם מי שאינו מאמין דבר מדברי התורה הוא כופר בתור' עכ"ז כל הסיפורי' אינם ממנין תרי"ג. ונ"מ שאין מן הצורך לכוין בעת האמונה לקיים המצוה. כי קי"ל מצות צריכות כוונה. ובפרט מ"ע דאורייתא וע"כ בעת אמונת המציאות ואמונת היחוד בודאי צריך לכוין לקיים המצוה. ובזולת זה לא יצא י"ת. משא"כ שאר הסיפורים שבתור' הגם שקחויבים אנתנו להאמין. ובאם אינו מאמין אפילו לדבר אחד אפיקורס מקרי ומקרי כופר בכל התורה עכ"ז א"צ לכוין בשעת האמונה לצאת י"ת. כיון שאינה מצוה ממנין תרי"ג. ולזה דקדק רבינו בהגך מצות הנ"ל דהיינו.

ברברי המפרש בדיה וזה שאמר עושה מלאכי רוחות וכו' אין ענין הדברים שהמלאכי וכו' עיי"ש. ובדברי רבינו שהביא זה הפסוק לראי' נראה שאין זה דעתו לפרש כך רק כפשוטו:

ה"ן שינוי שמות המלאכים וכו' ולפיכך נקראי' חיות הקדש והם למעלה מן הכל וכו'. ידוע דרבינו וללה"ה לא ראה דברי הוה"ק ודרכי המקובלים ולפיכך כתב כמה העניינים מסברתו. וסידר מדריגות המלאכים עפ"י הסברא. אבל עפ"י דרך הקודש אין זה סדרם כי שרפים בבריאה וחיות ביצירה. ואופנים בעשיה. ועיין בתוס' חולין דף צ"ב ע"א [יש] להם דרך אחרת בזה ע"ש: ומה שהביא רבינו ראייה שהחיות הם למעלה מן הכל ממה שנאמר בנבואה שהם תחת כס"א הכבוד. עפ"י דרך הקודש. כסא הכבוד [הוא] עולם הבריאה והחיות הם ביצירה. ע"כ ראה הנביא את החיות תחת כס"א הכבוד:

לפיכך מפני שהוא יודע עצמו יודע הכל וכו'. אמשול לך משל הגם שאינו דומה לנמשל. תתבונן להבדיל מידעת הנפש את איברי הגוף. שידעת בידיעתה בלי שום חקי' התבוננ' את כל ענייני איברי' מראש עד סוף אצבע קטנה הגם שאין זה בדומה. עכ"ז הנפש והשכל ישקוט בהתבונן הענין בהפשטת הגשמיות ויעלה מעלה מעלה. והשם הטוב יכפר:

אמונת מציאות השי"ת ואמונת היחוד. הגם שבאו בתורה בלשון סיפור ולא בלשון ציוה. עכ"ז מצות עשייה הם. שאנחנו מחייבים לעשותם. וא"כ צריך לכוין לקיים המצוה, משא"כ באינך מצות הכתובי' בלשון ציוה. לא יאמר תיבת עשייה דהרי ציויין נזכר בתורה:

שם לאהב"ו ולירא"ה אתנו. היראה היא קודמת לאהבה כידוע ורבינו הקדים אהב"ה למעלתה שביותר תגדל מעלת העובד מאהבה להעובד מיראה כמבואר בגמ' בכמה מקומות ועיין בדברי המפרש:

הלכה ב והאי"ך הוא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן וכו' מיד וכו'. אמר והאי"ך הרי"א הדר"ך ולא אמר כיצ"ד הי"א הירא"ה יתבונן וכו'. אבל כוונת הרב בשלמא באינך מצות שנצטוינו לעשות הם בכת ידנו בבחירתנו לעשות בעשי' המצוה הזאת משא"כ מצות אהב"ה וירא"ה. הוא דבר סבעי' לכל גפש באופן אחר. יש אדם מתפעל מאיזה דבר וירא ויאהב ויש אדם שאינו מתפעל מדבר כזה. והנה הדבר תלוי במחשבת הלב והרעיון. ואפילו אם ירצה האדם בבחירה [ו] לאהוב ולירא לא יתפעל לזה. והאיך ציונו השי"ת מצות כאלו האין הקב"ה בא בטרונאי עם ברויתו לזה אמר שיש [לזה] דרך שיש ביכולת האדם להגיע אל המצות הללו. דהיינו ע"י התבוננות עיין בפנים:

מסכת אבות

בדרי'. ע"כ קראו למסכת זו אבות. משני טעמים הבאים כאחד. היינו שמסכתא זו מדברת מן המדרית אשר הם ממעשי האבות' המבוארין בתורה וגם המדרית הללו הם אבות' אל המצות הבן הדבר. ע"כ התחילה המסכתא:

משה קיבל תורה מסיני וכו' שלא תאמר שהישרת המדות אינם רק שכל אנשי. ואינם מן התורה. לא כן הוא. כיון שהתורה נתומה ניתנה. ומעשי אבות' מבוארין בה קודם לעשיית המצוה. הנה תורה שלימה היא הבן:

קרא התנא בשם למס' זו אבות דהנה מסכתא הוה אינה מיוסדת על מצוה פרטיית בתורה. רק על הישרת המדות מושכלות. והן הנה נלמדות מן התורה ממעשי האבות' המבוארות בתורה. תמצא בפרטיות מעשיהם כאשר תדקדק בכל ענייניה' הישרת המדות מושכלות. והנה הן תורה ממש כיון שמבוארת בתור'. ותורה התומה ניתנה מבראשיה עד לעיני כל ישראל ומעשי האבות' הנה קודמות בתורה למעשי המצות. כי המדרית נצרכות ביותר למעשי המצות. וזה כל האדם. הבן הדבר על

הבן הדבר ויונעם לך יהי י"י אלקינו עמנו. ואבאר לך בל"ג ברצות הש"י כל פרטיות דברי חז"ל בזה המסכתא. אשר הכל נלמד ממעשי אבו"ת ותורה שלימ' הוא :

משה קבל תורה מסיני ומסרה וכו' כבר דברו בזה כל המפורשים ענין חילוקי הלשונות בזה. ואנחנו בעניינינו נלך בזה עפ"י עקבות מרן האריז"ל דיבר בקדשו. משה קיב"ל תורה מסיני. היינו קיב"ל כל התורה עם כל הדקדוקים כללותי ופרטותי. וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. הכל קיב"ל משה מסיני. וקיבל כ"ז ברצונו דרב גוברי. והי' יכול לסבול כ"ז בכחו. אבל יהושע לא הי' כמו כ"כ כמשה. ולא הי' יכול לסבול קבלת כל התור'. עד שהוצרך משה למסרה לו בכח. עכ"ז מה רב כמו שהי' יכול עכ"פ לקבל כל התורה בדרך מסירה* ואח"כ תשש הכח. ולא הי' יחיד שיהי' יכול לקבל את כולה רק רבים ע"כ ויהושע לזקני"ם. וכן זקנים לנביאים. ואח"כ תשש הכח ביותר. עד שאפילו רבים לא היו יכולים לקבל את כולה רק בדרך מסירה בכח [וזה] והנביאי. מסרה"ו לאנשי כה"ג עכ"ד הקדוש :

והנה עפ"י דברינו הנ"ל תמצא טוב טעם הקדמת הדבר בזה המסכתא להיות כל דברי המדות שמבוארין בזה המסכתא הכל נלמד ממעשי אבו"ת. ותור' שלימ' הוא בחיוב. כיון שנתקבלה מסיני [לישראל]. והנה כ"א מהחכמים. אמר. במוסרו. דבר אחר. מה שלא אמרו חביריו. וכ"א למד ממעשי אבות המבוארין בתורה. אך להיות שכח הבשריי קצר מהשיג איש פרטי

* הג"ה מדברי מרן הכ"ל תשכ"ל ותדע שלא היה צעולם מי שיהיה צידו כל קבלת התורה נלי שיור רק משה ויהושע והוא הנרנזו מי אשר נתורת י"י הפלו ונתורתו יהנה וכו' והיה כען שתו"ל על פלגי מים אשר פריו יתן וכו'. שכל פעם אשר יוסיף ההניון זה. יוסיף לעשות פירות מן התורה אשר נמסרה למשה ויהושע, שתו"ל נגי' משה יהושע הנן כי קרתי :

תו"ס לשון הרמב"ם כאשר נשלם לו וכו'. עפ"י דברינו הנ"ל סידר אחד מס' ע"ז אבות. והנה כל מיני ע"ז הוא מקבלת אבותיהם הקודמים אשר שקר נחלו אבותיהם הבל ואין במ' מועיל. והנה אחר שצוה להרחיק מן השקר ההמנהגים הרעים אשר הנחילו [האבות] של הגוים לבניהם, סידר אח"כ. החיוב הנמרץ להרבק במנהגי ומוסרי אבותינו כי הן המה תורה שלימה. וכתובה בתורתנו קודם למצות. וסידר התנא. מס' ע"ז קודם ואח"כ מס' אבות. ע"ד סור מרע ועשה טוב :

פרק ראשון

מ"א משה קיבל תורה מסיני. דקדקו כת הקדומים. בסינ"י הל"ל. אמנם עפ"י מ"ש יתכן שפיר להיות הישדות המדות אשר מבוארים בזה המסכתא הן המה נלמדו' כול'. ממעשי האבו"ת. המבוארים בתורה, וכדי שלא תחשוב [שאין הדבר] מן החיוב לחובת גברא. לשיתענש האדם אם יעבור ע"ז. כיון שכ"ז אינו ציווי התורה בחיוב. לזה דקדק התנא ואמר [משה] קיבל זאת התורה כולה תתומה. מסינ"י. מן הזמן שנמסרה בסיני. הגם שכל מעשי האבות עד אותו הזמן היה רק ע"ד המוסר והישרה אשר הוא מהראוי למשכיל עשות כמותם. אבל מן הזמן שנתנה התור' בסינ"י. ובתוך אותה התורה [מספרים] מעשי האבות. הנה נתחדשה ההלכה, אשר כל מעשי האבו"ת הוא בציווי ואזה' בחיוב אקדקפתא דגברי והוא כמו מצות ג"ה שנהגו עדיין מזמן בני יעקב ונתחדשה ההלכה במתן תורה לאיסור גמור. וכענין הנאמר באברהם [ויתן לון מעשר מכל. וכענין שאמר יעקב וכל אשר תתן לי עשר וכו'. והנה בניהם אחריהם. מי שהי' נוהג כמנהגם. הי' זה רק ע"ד דרכי המוסר והישרה [וכשנכתב הדבר בתורה] הנה חיוב גמור הוא וציווי התורה. מזה תלמוד דעת לדקדק בכל ענייני מעשי אבות המבוארין בתור'. ותלמוד מהם תור' ממש. כי תורה שלימה הוא כיון שנתקבל כל ענייניהם ומעשיהם מחדש מזמן שניתנ' התור' בסינ"י

הם אמרו שלשה דברים. של מדות התורה. שהמציאו ממעשי אבות. המבואר בתורה. והתנא אינו מספר בכאן כל ענייני חידושי תורה ומצות שחידשו לאין משער. רק מה שנתגלה להם מדות ממעשי אבות המבואר בתורה:

היו מתונים בדין. היינו להיות מתוך מאד קודם שיעשו דין ויחקרו ויחפשו במתינות אולי ימצא זכות ויתמתק הדין ויתעורר החסיד. הנה נלמד מאברהם איש החסיד אשר הלך ונסע הנגביה מדת החסיד. וכל ימיו השתדל לעשות חסיד ולהמתיק הדין.

והנה הש"י כאשר רצה לשפוך הדין על סדום. אמר המכסה אני מאברהם את אשר אני עושה ואברהם היו יהי לגוי גדול. היינו שגם בניו יתעסקו במדת הגדולה. שהוא חסיד. ע"כ כביכול אהי מתוך בדין. עד שיחפש אברהם כל מיני זכות וחסד. והוא שאמר אח"כ הש"י למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו לעשות צדקה ומשפט היינו יצוה את בניו אחריו. הגם כשיעשו משפט. יעשו צדקה עמו והצדק הוא להיות מתונים בדין ומשפט ויחפשו ויחקרו [לזכות. והנה כן] עשה הש"י הודיע דינה של סדום ותפס אברה' מדתו והי' מתוך בדין והי' מתנצל. וחוקר ודורש לזכות. עד שלא מצא בשום אופן. אז נגמר הדין. הנה נלמד דבר הזה ממעשי אבות. היינו מאברהם איש החסיד. וכיון שניתן דבר זה בתורה חתומ' הנה תורה שלימה היא והוא בחובה כניל ומה נכבד הדבר אשר אנשי כנסת הגדול' דייק' שהחזירו עזרת מדת הגדולה ליושנה. הם ראו ענין זה במעשי אברהם איש החסד מדת הגדול':

וגם עפ"י דברי הרע"ב ז"ל יתפרש הנ"ל כניל פירש בזה"ל. הוו מתונים בדין. שאם בא דין לפניך פעם ובי' וג'. לא תאמר דין [זה] כבר בא לפני ושניתי ושלשתי בו. אלא הוו מתונים כלומר סמתינים וכי. והנה הוא עפ"י דברינו הנ"ל נלמד ממעשי אברהם בעצמו. דהנה הש"י הגם שכבר שינה ושילש כדיניו הקדושים ית"ש בדורות הקודמים. דור

כל התורה רק בכלל כל ישראל. כל איש ההוגה בתורה. בכל יום ושעה יוסיף כח לראות בתורה מה שלא [ראו] חביריו. ולפי הזמן ולפי [העולם ע"כ] כל א' מהחכמי'. כ"א למד מן התורה [השלימה] העניינים. מן התורה שנאמר בה [מעשי] אבות. וסידרו דבריה' ע"כ שתהי' תורה שלימה כידינו. וכ"ה בתורה [שבכתב] בכל דור ודור. נלמד מזאת התורה. עניני' נפלאי'. ומוסרים רבים. והישרת הדעת ותיקון המדות. וזאת התורה [שלימה] היא לא תחסר כל בה הבן הדבר:

לאנשי כנסת הגדול'ה. הנה ידוע לך מדברי חז"ל [ע"י ברע"ב ובתוי"ט] שנקראו כן על שהחזירו עטרה ליושנה. כי ירמי' לא אמר. הנור"א. ודניאל לא אמר הגבור'. להיות שאמרו אי' גבורותיו אי' נוראותיו. ובאו הם ואמרו. הגדול הגבור והנורא כי הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו:

והנה מן התימא אחי. הנה הגדול'. לא דילגו ירמיה ודניאל. רק הגבור' והנור"א ובאו הם והחזירו הדבר לומר ג"כ הגבור' והנור"א. אי"כ למה נק' בשם הגדולה. ה"ל לקרות כנסת החזקה (ע"ש הגבור'. או הנורא'ה): ואומר לך עפ"י פשוטו. דהנה הגדול'. הוא הכינוי הראשון שמכנים לשמו ית' והוא מדת החסיד. וכינוי השני והשלישי הם הגבור' והנור"א הם המתכנס' כביכול המתאספי' למדת הגדול'. כענין שמתאספים ב' הדיינים להדין הגדול שבהם לשפוט דבר המצטרך הבן הדבר אי"כ ירמי' ודניאל שלא אמרו הגבור והנורא. כ"א הי' ממעט מן הכנסי' של מדת הגדולה. כי על מי תתעטר מדת הגדולה. אין נשיא בלא עם. והנה הם כשחזרו לומר הגבור' והנורא. החזירו הכנסיה של הגדולה ע"כ נק' אנשי כנסת הגדולה וזה שדקדקו חז"ל שהחזירו עטרה ליושנה. היינו עטרת גדולה. להתעטר על מדת הגבור' והנור"א הבן הדבר. [ועוד] יש אתנו בזה דברים להבקי בשו"ת דרבנן. ואין הזמן להאריך כעת עד יערה עלינו רוח ממרום:

אנוש. ומבול. והפלגה עכ"ז באנשי סדום הודיע הקב"ה לאברהם. והוא ביקש להיות מתוך בדין עד אשר יתחקר הדבר. והכל עפ"י דרך הנ"ל:

והעמידו תלמידים הרב"ה. פי' הרע"ב לאפוקי מר"ג דאמר כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לביהמ"ד. נלמד ג"כ מאברהם אבינו. ואת הנפש אשר עשו בחרן. וכן קידב כל הרחוקים. ואפילו כשבאו אליו המלאכים נדמו לו כעבדיים והוא קירבם. וזה הי' דרכו כל היום להמשיך אליו כל הגוים וליתן להם מאכל ומשתה. וללמדם אח"כ. ולהודיע ולפרסם אלקותו. [כמ"ש] ויטע אש"ל בבאר שבע (ולמדו חז"ל "אכילה ששתיה ל"יה ו אח"כ) ויקרא שם בשם י"י אל עולם. והוא ג"כ ממדת הגדולה [כי] היא החס"ד הגמור לקרב הרחוקים. ולהננותם לתחי' הגם שאינם ראויים לכך. ע"כ יפה ונחמד זה ג"כ לאנשי כנסת הגדולה כנ"ל שהחזירו עטרת מדת הגדולה מדת החס"ד ליושנה בין והתבונן:

ולפי"ז יש לתרץ עוד דקרוק אחד. אומרם והעמידו תלמידים הרב"ה. ולא אמרו תלמידים רבי"ם. דאז היה מודה דיבוי האישיים משא"כ אומרם הרב"ה משמע דיבוי הלימוד. דהנה נלמד ג"כ מאברהם. ויקרא שם בשם י"י אל עולם. ומי לא ידע כי י"י הוא א"ל עוליים. אך הוא להודיע דהנה אברהם אבינו כשהודיע אלקותו ית"ש. לכל הגוים עדלי לב אשר לא ידעו את י"י והלכו אחר ההבל. ולא ידעו כי יש פטרון ובורא עולם הנה מספיק להודיע להם אלקותו ואדנותו אבל לא הספיק לאברהם התדעה הזאת רק ייגע א"ע להודיע להם שהוא א"ל [עולם] משגיח בשפלים. וכל הטבעיים המה מוטבעים בהשגחתו. ויכלתו. וכי הוא חוקר לב וכליות. אי"כ נלמד מאברהם. להעמיד תלמידים בדיבוי השכליות ולהעמידם על התכלית המכוון:

עוד פי' הרע"ב אם העמיד תלמידים בבחורותו יעמיד תלמידים בזקנתו נלמד מאברהם. יאת הנפש אשר עשו בחרן. בבחורותו.

[ואח"כ] בבאר שבע ויטע אש"ל בבאר שבע ויקרא שם בשם וכו' :

והנה יש לפרש עוד כמ"ש במדרש שמואל בשם מהר"י נחמיאש (הביאו התוי"ט) והעמידו תלמידים כי עד ד"ג היו התלמידים לומדים [בעמידה]. והנה התוי"ט הקשה ע"ז שאין זה תכלית המכוון. ומאי נפקא מינה אם יהי' הלימוד בישיבה או בעמידה

ולדעתי י"ל [דפירוש] והעמידו תלמידים הרבה היינו שילמדו לתלמידים כאלו שהם בעלי כח וגבורה אשר יש להם כח לעמוד בהיכל המלך. [ופי'] והעמידו תלמידים. לשון מעמד ומצב והספקה. לראות שיהי' להם מעמד והספקה בכדי שיהי' להם כח וגבורה לעמוד [בעול] התורה דהנה עסק התור' בגבור' וכן הוא מבחי' גבורה מדת יצחק (תורה מפי הגבור' [פחד יצחק. בחי' תפילת מנחה שתיקן יצחק] במדת הגבורה ויצא יצחק לשוח בשדה שתיקן תפילת מנחה שהוא בחי' גבור' משמאל. ע"כ נק' מנחה. כי הש"י עולמות. הם או"ר מימינא. חסד מנחה ק"ג משמאלה דין וע"כ נמשך מזה ויאהב יצחק את עשו כי כל זינא רחים לוינ"י כמבואר בזהר: וע"כ הי' גר בארץ פלשתים. שניקתם מן שייעור קומת הדין והגבורות עשדה פעמים אלקיים בגי' פלשתים (כללו של דבר התעסקות יצחק להגביר הגבורה הקדוש'. להיות העבודה ע"י גבורי כח עושי דברו. ועי"ז יתבטלו כוחות הדין אשר נברא רצועה לאלקאה לחייביא. והוא משמרי הגבורות. ולפי"ז נלמד מיצחק להיות עסק התורה בגבורה וכן והוא עסק התור' בעמידה:

ויש לפרש לפי"ז ג"ם והעמידו תלמידי הרב"ה ולא אמרו תלמידיים רבי"ם דבי"ם רק דהנה לפי"ז [ר"ל] שתהי' העמיד' דבה ע"ד שאחז"ל [ב"מ דף פ"ד ע"ב] ברא ברשב"י ורבינו הקדוש שהיו יושבין לפני רבותיהם על הקרקע אמרו מימיהם אנו שותים והושיבם על הספלים באו אבותיהם ולא הניחום בכדי שלא תשלוט בהם העין כן יאמר בכאן. והעמידו תלמידים הרבה

רועה צאן. אמר ותודד שנתי מעיני הרי לך מייעב שעשה משמרת וסייג לתורה. ע"כ נעשה מרכבה למדת נז"א שהיה מתיירא תמיד פן יגרום החטא. ונאמר בו ויירא יעקב מאד. הנה נכבד המאמר הזה לאנשי כה"ג שהחזירו עטרה ליושנה לומר. הנורא :

מ"ב שמעון הצדיק וכו' כתב הרע"ב שהוא שימש בכהונה גדולה אחר עזרא. אין הפנאי כעת לעיין. אבל כמדומה לי שעזרא לא שימש בכהונה גדולה [שהרי תיכף כשעלו] בני הגולה ויסדו את בית המקדש. נתקבל לכהן גדול עפ"י הנביא. יהושע בן יהוזדק. ועליית עזרא אח"כ [היה] לשנה הבאה. ולא מצינו במקרא ובש"ס. כהונת עזרא. וצ"ע בדבר :

ה"י משירי כנה"ג. שהחזירו עטרה ליושנה לומר הגדול הגבור והנורא. ע"כ :

הוא היה אומר. כי ראתה עינו בהתבוננו במעשי אבות בתורה. הבין שעל שלשה דברים העולם עומד. דהנה מצינו ראש ייחוסינו. אברהם שכרת הש"י עמו ברית. להיות לו לאלקים ולזרעו אחריו. ונברכו בו כל משפחות האדמה. כמשארז"ל הגשמים בזכותך, הטללים בזכותך, ואעפ"כ לא עלתה לו שתהיה כל זרעו לחלק י"י ונחלתו. ובפירוש אמר לו הש"י כי ביצחק יקרא לך זרע. ולא ישמעאל. והנה כתיב אלה תולדות השמים והארץ בהברא"ם. וקבלו חז"ל באברהם. שלא נתבסס העולם עד שבא אברהם. שהיה העולם מתרופף. עד שבא אברהם. ומדחוינו שעדיין לא נתקבל כל זרעו לחלק י"י ונתגרש ישמעאל וגם בני קטורה שילח מעל פניו. הרי עדיין לא נתבסס העולם לגמרי. והנה בא בנו הבן הנצקד. ונדחה עשו מחבל נחלת י"י כי ביצחק יקרא לך זרע. ולא כל יצחק. עד בא יעקב שהיתה מטתו שלימה ונתקבל כל זרעו לחלק י"י עמו יעקב חבל נחלתו ונתבסס העולם. והוא הנאמר יצב גבולות עמים למספר בני ישראל. כי חלק י"י עמו יעקב וכו' שגם גבולות עמים לא היה להם מעמד ומצב רק ע"י מספר ב"י. כשנתבחר יעקב ובניו לחבל נחלת י"י :

היינו בהיותם עדיין צעירים לימים. הגם שיתחכמו ביותר עכ"ז יעמדו על עמדם. לבל תשלוט בהם העין :

עדיין בספרו הקדוש ריח דודאים מסי מגילה דף כ"א ד"ה מנין. (המ"ל) :

והנה בחי' ר"ע עיין ג"כ בא משמרי הגבורות. בסטרא דקליפ'. והוא מבחי' לילה. ולזה תמצא בגבורות וקדושה דיצחק ותכהין עיניו מראות. עיין בווה"ק מענינים האלו וכשעוסקים בתורה בבחי' הגבורה אינו יכול הרע עין לשלוט. ולפי"ז מה נכבד הדבר שאמרו זה אנשי כה"ג שהחזירו עטרה ליושנ' לומר הגבור' הבן הדבר :

ועשו סייג לתורה לעשות משמרת שלא תבא ליגע באיסור תורה נלמד מאברהם. וישמור משמרת"י. עשה משמרת לתור' מצינו בו מבוטא. הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. ודרשו [כ"ב דף ט"ז ע"א] מתיבת נ"א משמע כעת ידעתי. שעד עכשיו לא הסתכל בה. הגם שהיתה אשתו המותרת לו גדר בעדו. שלא להסתכל בה בכדי שלא יסתכל באחרת :

ועוד נלמד מייעב דרשו חז"ל וישכב במקום ההוא. דייקא אבל כל י"ד שנה שלמד בבית עבר. לא שכב. והנה יש להתבונן. ומקודם ששימש בבית עבר. הרי נאמר בו איש תם יושב אהלים אהלי תורה : וי"ל בזה. קודם לזה שלא עשה שום עשיה לישא אשה. לא היה מתיירא מפחד בלילות [שיארע] לו ח"ו מקרה לילה כיון שהיה הדעת פנוי מזה אבל כעת שכבר נסע מאביו. ובדעתו הקדושה לישא אשה. היה מתיירא פן בשינה יפעול הדעת. [לאושדי זרעו] ע"כ עשה משמרת לתורה וגדר בעדו שלא לשכב כלל. וכן משמרת לתורה וגדר בעדו שלא לשכב כלל. וכן כאשר שכב במקום ההוא. ויקח מאבני המקום. וישם מראשותיו שהיה מתיירא מן חיה רעה הידוע. אשר הבטיח אותנו יוצרינו. ושכב"ת ואין מחזיר. והשבתי חיה רעה מן הארץ. והקדמונים למדו מזה סגולה לשמירה להשים אבן תחת מראשותיו. וכן בביתו של לבן בהיותו בשדה

והנה נראה מזה, שלא היה באפשר לשיתקיים העולם בשלימות רק ע"י שלשה האבות אברהם יצחק ויעקב. מדחזינן. [הגם] שכרת הש"י ברית עם אברהם ויצחק עכ"ז לא נתבסס העולם לגמרי עד בא יעקב. ע"כ צריכין לומר שהעולם עומד על שלש דברים:

והנה מצינו מבואר באברהם. שעסק בג"ח והכנסת אורחים. עד אפילו כשנדמו לו מלאכים כערבים בתחיל' עכ"ז הבניסם לביתו והאכילם והשקם. מצינו ביצחק. עבודת הקרבנות שהניח א"ע להיות קדבן ע"ג המזבח. וכ"מ רבקה אמר' אל יעקב בנה. קח נא את שני גדיי עזים טובי'. ודרשו בו אחד לקרבן פסח. ע"כ לומר שהי' זה מנהג יצחק להקריב קרבנות וכעת שהי' כלוא בבית ותכהין עיניו מראות עשתה רבקה ברשותו. וגם תפל' במקום עבוד' מצינו ביצחק ויצא לשוח בשדה [וגם] מצינו ביעקב איש תם יושב אהלי'. אהלי שם ועבר ללמוד תור'. הרי שלך לפניך נלמד ממעשי אבות שהיו שלש'. ובכל אחד ביאר הכתוב מבואר אחד מן ג' עניני' הנ"ל מוכח שעל ג' דברי' העולם עומד. תורה עבודה ג"ח. והוא נגד ג' מדות העליוני'. הגדול' הגבויר' והנוריא' כנודע. אברהם עסק בג"ח נגד מדת החסד והגדולה. יצחק עסק בעבוד' [נגד] מדת הגבור'. להקריב הדם ע"ג המזבח. להמתיק הדיני' והגבורות. יעקב עסק בתורת אמת. תתן אמת ליעקב הוא נגד מדת תפארת ישראל נק' נוריא' כנודע:

והנה שמעון הצדיק להיות גם הוא משירי אנשי כנה"ג שהחזירו עטרה ליושנה לומר הגדול [הגבור] והנורא עינו ראתה במעשי אבות שעל שלשה דברים העולם עומד:

וידעתי ידידי מה שיש להתעורר ע"ז הרי גם [כל הג'] אבות מצינו שעסקו בתורה ועבודה וג"ח. אבל כאשר תדקק בעיני שכל תבין לאשורו. שעיקר מדת כל אחד [ואחד] במדה מיוחדת. אברהם עיקר מדתו בחסד. ויצחק בגבורה ויעקב בתפארת ישראל. ודי בזה: מ"ג אנמינגנום אי"ש סוכ"ו. פירשו בו שהיה שר ואדון למקום הנק' סוכו ומשמיענו

שעם שהיה שר ואדון. היה מהביל כל ענייני העולם. והגדיל בעיניו עבודת הבורא מאהבה. מכל ענייני אהבת העולם ותענוגיו. כדמוכח ממאמרו:

קבל משמעון הצדיק. יתפרש להלן אי"ה לפי פירושינו שנמשך מאמרו למאמר שמעון הצדיק:

אל תהיו כעבדים המשמשין וכו' שפתים יושק דברי הרב בעל תוי"ט. דודאי לא בא לאסור לשמש ע"מ לקבל פרס אבל הורה לנו הדרך הגכונה לעבד הנאמן שתגדל בעיניו הנחת רוח שעושה להיוצר כל בעבודתו מכל מיני תענוגי עוה"ז ועוה"ב:

אל תהיו כעבדים וכו' אלא הו"ו כעבדים וכו' נלמד ממעשי אבות. צא ולמד מאברהם נאמר בו אני י"י אשר הוצאתיך מאור כשדים. ובאת הקבלה בדינו. שרצו להכריח אותו לעבוד ע"ז. ומסר נפשו על קדושת שמו. והניח א"ע להשליך לכבשן האש. והצילו הש"י. והנה אחז"ל במדרש לא ניצל אברהם אבינו מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב שנאמר [כה אמר] י"י לבית יעקב אשר פדה את אברהם עכ"ל. והנה דבריהם ז"ל הם לפלא בעיני כל אברהם אבינו מסר נפשו עבור קדושת שמו ית'. לא יועיל לו זכותו להנצל. כ"א זכות יעקב אשר עתיד לצאת ממנו. וגם מה היה ההכרח לרז"ל לדרוש כזאת. ופירשתי דבריהם עפ"י קושית הקדמונים. שהקשו. איך היה רשאי אברהם למסור נפשו למיתה הרי בן נח מוזהר על אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. שאינו רשאי להביא א"ע לידי מיתה. וכשניתנה תורה לישראל נתחדשה הלכה. ולא יחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל. שמחוייב בן ישראל למסור את נפשו. על קה"ש. כשירצה מכריח להכריחו בהעברת הדת. אבל ב"נ שלא נצטווה על קה"ש. הנה הוא אצלו באיסור. אך את דמכם וכו'. והאיך היה רשאי אברהם למסור נפשו. והגם שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה. הנה היה רשאי להחמיר ע"ע לעשות מצות שלא נצטווה. אבל האיך היה רשאי להקל ולעבור על אזהרת אך את דמכם וכו':

בכדי להוריע ולפרסם אמיתיותו ית"ש. וזהו הנרצה לדו"ל. בזכות יעקב מרתו מרת האמ"ת. תתן אמת ליעקב. הבן הרבר :

ומעתה בין והתבונן. שבעבוד [זה] לא נתבאר המעשה בביאור בתורה. ראז הי' משמע שזה עפ"י התורה והדין לב"נ. ובאמת שלא כתורה הוא. רק היה הרבר באהבת אברהם אבינו את הש"י הפקיר א"ע. בן חיי עוה"ז ועוה"ב :

ומעתה הרי שלך לפניך. הא לך לימוד נפלא מן ראש יחוסינו. אחד היה אברהם. אל תהיו כעבדים וכו' אלא הו' כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס. והנה ב' גירסאות הם. גירסא אחת אלא הו' כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס. ולפי"ז הכי פירושו. שאינו מעלה על דעתו בשעת העבודה. שיקבל פרס ע"ז. אבל אינו מעלה על דעתו ההיפך. שבודאי לא יקבל. וגירסא האחרת הוא. על מנת [שלא] לקבל פרס ולפמ"ש מענין אברהם אבינו. הנה אברהם העלה על דעתו ההיפוך שבודאי לא יקבל פרס ע"ז. כיון שעובר על רת התורה [דין] ב"נ. ואעפ"כ מסר נפשו באהבת י"י והוא הנרצה בגירסת ע"מ שלא לקבל פרס. ועיין בתויו"ט :

והנה אנטיגנוס קבל משמעון הצדיק שאמר על שלשה דברים העולם עומד. תורה ועבודה וג"ח בא אנטיגנוס ופירש. דאעפ"כ בהתעסקך בתורה ועבודה וג"ח לא תעסוק בעבור קיום העולם בכלל ובפרט. קיום נפשך וגופך וקניינך אלא הו' כעבדים המשמשין וכו' והבן :

ויהי מורא שמים עליכם. כ"א מהמפרשים חקר ודרש כיד י"י הטובה עליו. מה קשר יש במאמר הזה לראשית המאמר ואענה גם אני חלקי [בעזר] הצור. אמרו בגמ' ר' זירא כד היה חליש מגירסא. הוה יתיב חוץ לבי מדרשא. אמר כי נפקי רבנן איקום מקמיהו ואקבל אגרא. והוא לפלא. וכי צדיק גדול כמוהו עבר ע"מ לקבל פרס. מה השמיענו בזה :

אבל אומר לך אחי [את אשר עם] לבבי. דהנה כתיב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן

ואמרתני אני בעניי לתרץ זה. אחר שנקדים לך קושיא עצומה והוא [הלא] קבלתינו הוא קבלה אמיתיית שהשליכו את אברהם לכבשן האש. וזה היה הנסיון הראשון מכל נסיונותיו. ולמה לא נתפרש זה בביאור בתורה. להודות אהבת אברהם להש"י. וניסי הש"י שפעל עמו שהצילו. הלא צאצאי מייעו חנגי'א מישאל ועזרי' נתפרש מעשיהם ברברי נבואה. ונכתב בספר הזכרון לכל ישראל. אבל תתבונן ידירי. הנה אחו"ל גדולה עבירה לשמה וכו'. כגון יעל אשת חבר הקני. וכיוצא. והנה לא נתפרש זה בתורה שיהיה מבואר בתורה. באם יארע לבת ישראל בציווי להתיש כח איזה גוי. אז מצוה עליה שתבעל לו ברצון כמה פעמים. דהרי אם יהיו דברים כאלה מפורשין בספר. הנה כ"א ח"ו יעבור חוקי התורה בעצת היצר המסיתו לתאוות ויאמר שכוונתו לטובה עבירה לשמה ע"כ דברים כאלה לא ניתנו לכתוב. רק באם יודמן באיזה זמן. איש כזה. שהשליך את נפשו [מנגד]. ועשה עבירה [לשמה]. מחמת אהבתו את הש"י. הפקיר א"ע אפילו אם יקבל עונש ע"ז. לא חשש ולא חס על נפשו וגופו. בעבור קדושת שמו. הנה יהיה שכרו כפול מאת הש"י. הבן הרבר. כי א"א להרחיב הדיבור בזה :

ומעתה צא ולמד אהבת אברהם את הש"י. מסר את נפשו והניח א"ע להשליך לכבשן האש. עבור אהבתו ית"ש. הנה כפי דעתו אז שישדרפוהו. הנה כבר יאבד חיי עוה"ז וכל תענוגיו. וגם על חיי עוה"ב לא היה מצפה. כיון שעובר על אזהרת ב"נ. אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. אבל אמר בדעתו באהבתו את הש"י. אפילו אהיה נאבד מן העוה"ז והעוה"ב לא אכחיש את האחד האמת. ואפרסם אמיתיותו לעיני כל. הנה שלא כתור' עשה שעפ"י התורה אסור לב"נ למסור נפשו על קה"ש. אבל היא עבירה לשמה. באהבה מופלגת ואמיתיית אשר תלאה הקולמוס לבאר במכתב באריכות הענין כפי הבנת הלב. וזהו הנרצה לחו"ל שניצל בזכות יעקב. דהיינו. עשה שלא כדין התורה לב"נ אבל היה זה באמת אהבה מופלגת. הפקיר א"ע מן חיי עוה"ז ועוה"ב

המעשר היא היראה. נ"ל בטעם. נגד מדה העשירית סלכו"ת. מורא סלכו"ת דא איהו אתר למדחל. הבן הדבר מאד; ושפתים יושק משיב דברים נחמדים הוא מרן בעל התויר"ט. דקדק למה אמר התנא מור"א שמי"ם. להורות הכוונה על היראה הרוממות הבאה לאדם מפאת התכוננו בצבא השמים. ע"ד כי אראה שמיך וכו': ולדעתנו עפ"י דברינו הנ"ל יש לפרש ויהי מור"א שמי"ם עליכם. היינו [במצוה זו תבא] לך היראה מן השמים דהיינו אם תתעסק במצות אשר מתן שוכן הוא היראה. הנה היראה תהיה לך מן השמים:

אל תהיו כעבדים המשמשין וכו' אלא הוה כעבדים וכו'. היינו שימוש מאהבה. כמו האב והאם המשמשין את בניהם הקטנים המגודלים על ברכיהם ועושין להם כל הצטרותם ביום ובלילה לא ינחו כרגע מעבודתם. היינו שאינם מצפים תשלום שכר מבניהם. רק להיות בטבע קשורה אהבתם בלב אהבה נפלאה. הנה תקטן בעיניהם העבודה לגודל האהבה הבן הדבר. ואח"כ הוהיר התנא. ויהי מור"א שמי"ם עליכם. להבין הקישור. וגם אומרו מור"א שמי"ם. ולא מורא השי"י. וכיוצא בכינויי השם יתעלה כמו שדקדק התויר"ט:

אבל תשכיל ותדע הנה נאמר במעשי בראשית בבריאת יום שני יהי רקיע בתוך המים. והנה דקדקו חז"ל הרי רקיע השמים נברא ביום ראשון כאמור בראשית ברא אלקים את [השמי"ם] ופירשו חז"ל בזה יהי רקיע יתחזק הרקיע שביום הראשון היו שמים מרופפים. עד שביום השני מגערת [הקב"ה] שאמר יהי רקיע. נתחזקו. כאדם הנשאר עומד על עמדו מגערת המאיים עליו:

והנה קשה הדבר להלום [למה תהי] כזאת מאת השי"י היד י"י תקצר לברוא תיכף את השמים חזקים כראי מוצק. אך הוא דהנה השי"י [פעל ועש] בבריאתו [ית"ש] אשר כח הקיום של כל דבר הוא הירא'. וכענין שדרשו חז"ל (שבת דף ל"א) בפסוק והי' אמונת [עתיד וכו'] ואפ"ה אי איכא יראת י"י היא אוצרו אין ואי לא לא. והביאו משל ע"ז. משל לאחד שאמר לבנו הביא

ויראת מאלהי"ך (הנה חז"ל ג"כ דרשו למה נאמר בזה וירא"ת. והנה בזה הקדוש אמרו בזה) מאן קא חמי דיקנא יקירתא ולא קא אכסיף מקמי'. ונ"ל בפ"י הדברים דבא ג"כ לתרץ. ויראת מאלקיך. דהוא הרווח' ושכר. והי"ק [ע"י שתעש'] קימה והידור לוקן ולת"ח. תוכי לירא' רוממות הבן הדבר:

ולפי"ן עם היות שאינו מהראוי לשמש ע"מ לקבל שכר. אבל מצו' [כזו שע"י יבא] שיזכה לירא' מצוה לעשות' בתנאי כזה שיזכה למתן שכר'. היינו יראת הרוממות. וזה שהשמיענו ר' זירא בדבריו שאמר איקום מקמיהו. ואקב"ל אנר"א. היינו היראה האמיתית. והנה זה מתן שכר' של המצוה. ובעבור מתן שכר כזה מהראוי לקיים המצוה ע"מ לקבל פרס כזה. הבן הדבר:

ולפי"ן ימתק לך קישור דברי התנא בכאן [אנטיגנוס] וכו'. אל תהי כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס וכו'. אבל ייהי מורא שמים עליכם בחיוב להשתדל עבודה. והשתדלו במצות שמתן שכרם הוא היראה. ותעשו ע"מ לקבל פרס. ושכר כזה, שכר מצוה מצוה. הבן הדבר:

והנה זה נלמד מן האבות אברהם יצחק ויעקב. הגם שידוע שקיימו כל התורה כולה. עכ"ז מה שנאמר מבואר אצלם איזה מעשה בפרטות הוא ללמדנו דעת. והנה נאמר באברהם בביאור מצוה פרטיית שקיים מצות מעשר. ויתן לו מעשר מכל. ביצחק וימצא בשנה ההוא מאה שערים אומד זה למעשרות היה כמשארד"ל. ביעקב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. ולמה ביארה התורה בקיום המצוה הזאת בפרטות. כיון שכבר נאמר בכלל. עקב אשר שמע אברהם וישמור משמרתו וכו'. ודרשו בו שקיים [אברהם] אבינו אפילו] עירובי תבשילין. וכן יצחק ויעקב; אבל הוא ללמדנו דעת שהשתדלו האבות מאד במצוה הזאת בשביל מתן שכרה. דאצל מצות מעשר נאמר בתורה. עשר תעשר וכו' למען תלמד ליראה וכו'. נמצא גם מצות מעשר מותר ומצוה לקיים עבור מתן שכרה היא היראה. ומה ששכר

ישראל חלק אלקי ממעל משתוקק לו ית"ש מכל ענייני אהבת עוה"ז ועוה"ב היא העבודה הנכבדת מאהבה. אבל אם תהיה העבודה רק מאהבה. הנה תגעל הנפש את הבשר. ויתבטלו הכלים כענין נדב ואביהו בקרבנתם לפני י"י וכו'. הנה למד לנו התנא. הגם שתעבוד העבודה השלימה מאהב'. עכ"ז ויהי מורא שמים שהיראה הוא דבר המעמיד ונותנת כח הקיום. ותהי' העבודה בבחי' והחיות רצוא ושוב הבן. לזה דקדק התנא מור"א שמי"ם. היינו נלמד לך מן מורא שמים אשר ע"י היראה. ניתן להם כח הקיום אשר היו עמודי השמים מרופפים. ונתחזקו ויתמהו מגערתי ית"ש ועפ"ז הנה אומר לך עוד. עפ"י מ"ש תלמידי הבכ"ש"ט בשם רבם. שעיקר השתדלות האדם בעבודה תהיה בירא"ה והאהבה תנתן לו במתנה מן השמים כי דרכו של איש לחזור אחר אשה. כי הירא"ה הוא בחי נוקי. דא היא אתר למדחל. אשת חיל יראת [י"י ועפ"ז] יתבאר לך. דהנה נשמר התנא בלשונו שלא אמר אל תשמשו את הרב ע"מ וכו' דאז היה נשמע מלשונו איסור לגמרי. כמ"ש [התוי"ט אבל היא] כעין ברכה לישראל אמר יהא רע"א שישיגו בני ישראל את העבודה השלימה בתשוקה הנכבדת באהב' רבה. ואמר [אנטיגנוס] לתלמידיו יהא רעוא שלא תהיו כעבדים משמשין וכו' אלא הו' כעבדים וכו' אבל זה הענין תשאו ברכה מאת י"י. אבל עיקר השתדלות המוטל אקרקפתא דגברא. אבל זה הוא בחיוב עליכם. היינו ויהי מורא שמים בחובה [עליכם שתשתדלו] להשיג הירא' הנכבדת ואז תנתן לכם זאת המעלה ותשוקה הנכבדת לעבדו ית"ש באהבה רבה:

ולפי"ז הנה [נלמד הדבר הזה] מאברהם. דהנה הנסיון העשירי עקידת בנו יחידו הניתן לו למאה שנה. ולא השיב להשי' אפילו בדבור

שמדיל בין מים למים הוא נחי' נמוס והוא נחי' ירא'ה וההנה כמ"ל ונרמו נכתוב יה"י. ע"י נחי' יה"י שהוא התפשטות נחשטת הרקיע נתון המים ויה"י היינו ע"י נחי' ויה"י נעשה הנדלה בין מים למים.

לי כוד של חטין מן האוצר. והביא לו ושאל אותו ערבת בו קב של חומטין. א"ל לאו. א"ל הלואי שלא העלית:

והענין הוא דהנה חומטין הוא דבר המעמיד את התבואה שאינה מדקבת: כן הוא בנמשל. הירא' הוא דבר המעמיד והמקיים הכל דהנה הירא"ה היא כביכול מבחי' הצמצום. כביכול אור א"ס ב"ה צמצם אורו בכדי שכביכול יהיה מקום פנוי. ויתהו' כביכול העולמות ברצונו. ובאם לא הי' הצמצום אז היו מתבטלים כל כלי העולמות. והנה מבחי' הצמצום נתפשט' בחי' היראה בנבראים. שהיראה היא צמצום (שכשהאדם ירא מן איזה דבר הנה מרחיק א"ע ומצמצם א"ע מן אותו דבר) ובחי' התפשטות אור א"ס ב"ה בתוך כל עלמין להחיותם. כביכול כנשמה המתפשטת בתוך כלי הגוף. הנה מזה נמשך בחי' אהב"ה בנבראים שהיא קרבות. וה"ס ייאמר אלקים יה"י אור' ויה"י אור', שבמ"ב. אשר דקדקו המפרשים למה לא נאמר ויה"י כ"ן. אבל לפי דברי הזהר. בפ' תרומה בינוקא דר"ס יובן לך שכ"ז הוא כביכול שיעור המאמר. היינו ויאמר אלקים יה"י אור' דא התפשטות (סוד רל"ב בגי' יה"י אור'). בתוך כל עלמין וגם אמר אלקים ויה"י אור'. דא צמצום (בגי' רח"ל הבן הדבר):

ולהורות לנו כ"ז שהיראה הוא דבר המקיים כל הנבראים). לזה במ"ב בבריאת השמים. הגם שאין מעצור לו ית"ש לברוא את השמים כראי מוצק. עכ"ז לא הי' להם קיום אלא ע"י גערתי ית"ש היינו יראתו ית"ש ע"ז ניתן להם כח הקיום*). ומעתה לטוש עיני שכלך במאמר התנא. אל תהיו כעבדים וכו' אלא הו' כעבדים וכו' שהוא בחי' האהב' הגמורה מבלי טעם כדרך החלק המשתוקק אל הכל כן נשמת

הג"ה ועפ"ז אמרתי עוד פי' הכתוב נמי, יהי רקיע נתון המים ויהי מדיל וכו' דהנה כבר אמרתי לך יה"י הוא נחי' התפשטות ויה"י הוא נחי' נמוס, והנה תראה נרקיע אל' השני נחי' נחי' א' התפשטות הרקיע והנחי' הנ' הנדלה

מ"ד יוסי בן יועזר אי"ש צרידה ויוסי בן יוחנן אי"ש ירושלים. לפי מה דפירשו אי"ש היינו אדון ושר למקום הוא ק' לומר אשר יוסי בן יוחנן היה שד על ירושלים. ואפשר לומר שם מקום בעיר אחת בא"י. הי' ירושלים ואין זאת ירושלים עיה"ק. וכן אשכנז בגמ' דתרי ירושלים הו' :

כתב הרע"ב. כל התנאים הנזכרים בפ' זה זוג זוג. הראשון מהם נשיא והשני אב"ד. וכתב התוי"ט. דעד ימיהם לא היתה מחלוקת בישראל והיה דבר אחד לדור. ובימיהם התחילה המחלוקת. והיו לשני ראשים. והנה דבריו ז"ל הם כהלכתא בלא טעמא. אבל סוד ימי ליריאיו. והנה בתורה יש עניינים מצד החסדים ומצד הגבורות. והנה בדעת עיטרא דחסדים ועיטרא דגבורות הם ביחד כאחד אבל כשמתפשטין התו"ג מן הדעת הנה כ"א הוא מדה מיוחדת. והנה בדורות הראשונים היו יכולין להעלות הכל אל הדעת ולא היה מחלוקת. והיה הראש הדור ג"כ אחד. וכשהגיע זמן הדורות הנזכרים. הנה נתהווה מחלוקת זה מכשיר מצד החסדים וזה פוסל מצד הגבורות אבל אלו ואלו דברי אלקיים חיים במקומם ושרשם אחד ע"כ נתהווה ב' ראשי הדור. נשיא מצד החסדים [ואב בית דין] מצד הגבורות ודבריהם דברי אלקיים חיים והשם הטוב יכפר בעדינו :

[קבלו מהם היינו] משמעון ואנטיגנוס מה שדקדק התוי"ט דהוליל מבואר קבלו משמעון ואנטיגנוס. כמ"ש מבואר במשנה הקודמת אנטיגנוס קיבל משמעון זה אינו קושיא דכאשר מספר התנא קבלת איש מיוחד מאיש מיוחד מבואר השמות בביאור. משא"כ כאשר מספר קבלת שנים מפי [שנים]. לא רצה להאריך. וקיצר בסיפורו. וכ"ה בכל הפרק. ויש גירסא קבלו ממנ"י. היינו מאנטיגנוס לברו ואי"ה נדבר מזה להלן בעזה"י :

יהי ביתך בית ועד לחכמים. נלמד מאברהם. אמר ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר. ודרשו בו חז"ל [יומא דף כ"ח ע"כ] דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. הנה הי' הבית ועד בבית :

בעלמא אתמול אמדת לי כי ביצחק יקרא לך זרע וכו'. הנה כל הרואה ומבין זאת העבודה הנכבדת מבין בשכלו. שהוא עבודה מאהבה ותשוקה נפלאה שלא ע"מ לקבל פרס אשר כמעט ילאה רעיון האנושי להשיג איך יוכל ילוד אשה לבא לתשוקה נכבדת כזו. והנה תתפלא נאמר לו אחר העקידה. עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה. ולא חשכת וכו' הרי זה הוא עבוד' הנכבדת מאהבה רבה. אבל לפי דברי תלמידי הבעש"ט הנ"ל. שהשתדלות האדם בעבודה מחוייבת להיות ביראה. וכל מה שיוסיף אומץ ביראה. הנה תבא לו האהבה ביותר מן השמים. כי דרכו של איש וכו' כנ"ל. וכאיש גבורתו כל מה שמתדל עוד ביראת הרוממות. תבא אליו האהבה ותשוק' הנכבדת לאין משער אשר לא ישוער בשכל האדם הכן מאד הדבר :

ולפ"ז תתבונן אומרו ית' אחר העקידה. עתה ידעתי כי ירא אלקי את"ה היינו הירא' הוא ע"י השתדלותך הנפלא. ע"כ ולא חשכת את בגך. שהוא בחי' אהב"ה לאין משער. הוא ממנ"י. שע"י השתדלותך בכל פעם בהוספת אומץ ביראה ניתוסף לך בכל פעם. בחי' אהב"ה ממנ"י. כי כן הוא הדרך דרכו של איש וכו' ויהי' שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו :

אל תהיו כעבדים וכו'. ועיין ברע"ב פר"ס הוא דבר מועט מה שאינו מן החיוב והנה דת התורה היא שכירית אינה משתלמת אלא לבסוף. על כן גם שכר התורה ומצות הוא לעוה"ב היום לעשותם ומחר לקבל שכרם. ומה שהשפיע הש"י טובה לצדיקים בעוה"ז הוא הנק' פר"ס דבר מועט כי אין זה עיקר שכרם. והנה הנהיר התנא אל תהיו כו'. רק דע שמתן שכרם של צדיקים לע"ל והנה בהעלות האדם זאת על לבו הנה יתפעל ויפחד מאימת המאיים ואין זה יראה עקרית ואדרבא בזה אמרו שיראת העונש מביאה חליל' וכו' רק יראה העקרית הוא למדחל לקוב"ה בגין דאיהו רב ושלים וי"ש התנא ויהי מור"א שמים [דייקא] עליכם קצרתי נכתב אצלינו בדרוש לעולם ירגיז אדם יצ"ט וכו' נצחו וכו' וכן בפסוק הנה נא זקנתי וכו' דרשהו משם :

אינו [משיגה] כי הן המה הפכיים [האהביה] הוא קרבות. והיראה [הוא התרחקות]. אבל המשכיל ע"ד [יתבאר] לך מענין צמצום [והתפשטות] כי זה כל האדם. ועבודת האיש הישראלי. ביראיה ואהביה. הגם שהדבר אינו מובן למי שאינו משכיל כ"כ ואינו רגיל בחכמת התורה כ"כ האיך יצדקו ב' הפכיים בנושא אחד. הנה הולך את חכמים יחכם. ויבין הדבר לאשורו. ע"כ הזהיר יוסי בן יעזר יהי ביתך בית ועד לחכמים. ותהי בקי בהם ובמשנתם. ותבין האיך יצדק בעבודת יראיה ואהביה [באחדות *]:

יהי ביתך בית ועד לחכמים: נלמד מאברהם ממרא קיבל את אברהם לביתו זכה ונעשה אושפיזיכין לשכינה. וירא אליו י"י באלוני ממרא [בחלקו]:

והוי מתאבק בעפר רגליהם. ענר אשכול וממרא הלכו עם אברהם ברדיפת המלכים. והיו מתאבקים בעפר [רגליו] כי מלחמתו של אברהם הי' [עמהם] בקש ועפר דשדי להו עפרא ונעשה [סייפי] גילי והוה גירין [כמשארזיל] [תענית] דף כ"א ע"א. והנה אותן שהלכו עם אברהם. והיו מתאבקין בעפר רגליו. אח"כ לקחו [חלקם] כמד"א וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר וכו'. הם יקחו חלקם:

והוי שותה בצמא את דבריהם. כבר כתבתי לעיל נלמד ג"כ מאותן [ששמעון] למלכי צדק מלך שלם וכו':

מ"ה יוסי וכו' יהי ביתך פתוח לרוחה. פ"ה הרע"ב כביתו של א"א ע"ה שהי' ביתו פתוח לר' רוחות העולם כדי שלא יצטרכו האורחים להקיף למצוא הפתח. הן אמת גם [במדדשי חז"ל] הובא כן שהי' ביתו של אברהם אבינו פתוח.

(*) הג"ה והנה תשכיל ע"ד נחמדיה כתיב והחכמייה וחזין תמלא. וזאין. חזין קלוות [ניתין] ושמאל והכל נאחזות. ע"כ [כשיהיה] ביתך בית ועד לחכמיים [שהם] מושפעים מן החכמה [וכמ"ה לעיל]. דברי אנטוניגנוס אהביה [וייראיה] נאחזות אחיה. וכן דברי [יוסי] יוחנן למאן דגרס. [קנלו מהיס] יתנאל לך [ג"כ אימה ע"מ].

דייקא וכמ"ש וכן משק ביתי. וכן הוא אומר. וירק את חניכיו ילידי ביתי. ואמרו חז"ל [נדדים ל"ב ע"א] שנענש ע"ז על שעשה אנגריא בת"ה ועכ"פ הנך רואה שהכתוב קראן ילידי ביתי כי היתה ישיבתם ובית ועדם בביתו דייקא:

והוי מתאבק בעפר רגליהם. לפי הפירוש הראשון שכתב הרע"ב. שהכוונה לילך אחריהן. וההולך אחרי איש מתמלא מאבק. הנה נלמד ג"כ מאברהם ויפנו משם האנשים וכו' ואברהם הולך עמם לשלחם. ולפי הפירוש האחר שתשב לרגליהם על הארץ אפשר נלמד מיעקב. אמר לעשו ואני אתנהלה לאסי. לרגל המלאכה אשר לפני היינו אני צריך להלך לאט כי המלאכה אשר לפני הוא לרגלי שאני צריך לישב בישיבה והתלמידים הם לרגלי והוא דוחק:

והוי שותה בצמא את דבריהם. כפי' הרע"ב כאדם צמא ששותה לתיאבון ממילא הי' גירסתו כצמ"א. ובכל ספרינו הגירסא בבית בצמ"א. ונ"ל לפרש. דהנה כשהוא רעב עכ"ז מן הצורך להקדים מאכל לבהמתו. כי ברעבון אין כ"כ חשש סכנה אם ימתין האדם עוד איזה שעה משא"כ בשתי' שתיית האדם קודם. כי הצמאון הוא סכנה. ומוכת מן התורה ותאמר שתי' אדני ותאמר גם לגמליך אשאב וכו'. ממילא לפי"ז דקדק התנא לא מיבעיא. אם אתה רעב וצריך לאכול. והזמין לך לדעת דברי חכמים תמתין באכילתך ותשמע מקודם דברי חכמים אלא אפילו בצמא. שהוא דבר נחוץ ביותר עכ"ז בעת הזדמנות כנ"ל תשתה דבריהם מקודם בצמאונך. אפשר נלמד מאברהם. הנה מלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין לאברהם ואנשיו. ויברכהו ויאמר ברוך אברם וכו' ולא מצינו שאכלו ושתו קודם אבל משמיענו והגם שהיו עייפים מן המלחמה והיו צריכי' לאכול ולשתות. עכ"ז [היו שומעים] את דברי מלכי צדק והיו שותים בצמא את דבריו:

ועתה אבאר לך עוד מאמר התנא יוסי בן יעזר. סמוכים לדברי אנטוניגנוס שהזהיר שתהי' עבודתינו ביראיה [ואהביה]. הנה השכל האנושי

גלמד מאברהם ג"כ בעת שהכניס את המלאכים לא נאמר שהשתמש עם העבדים. רק ואל הבקר רץ וכו' ויתן אל הנע"ר וכו'. ואל תרבה שיחה וכו'. גלמד ג"כ משם. דהנה כתיב וימהר אברהם האהלה אל שרה. ויאמר מהי וכו' לוישי ועשי עגות. לא אמר לוישי ועשי עגות ואפי'. רק הי' מקצר בדבר שממילא מובן כענין באיזה דר"ך ללוד באיז"ו ללו"ד:

מכאן לאילך קונטרס מצויין עה"ג. ואינו שייך לפירוש מסודר:

מ"ו תוי"ט בדיה הרחק משכן רע וכו'. ובעיני גרא' שבשניה' אחז לו התנא לשון המקרא וכו' ונ"ל ג"כ שעי"כ נכתב אצל שכ"ן. ר"ע. לא רש"ע. כי כן הוא בפסוק. מו"ב שכן קרוב. והיפוך טוב הוא רע. סור מר"ע ועשה מו"ב:

מ"י ואל תתוודע לרשו"ת. עיין ברע"ב המלכות קרוי' רשו"ת [מפני] שהרשות וכו'. ועוד מובן להמשכיל ע"ד השם הנז' [משם מ"ב הוא בגי' רשו"ת ועיין בכוננת ונתנים באה' רשות זה לזה וכו'. והוא מה שרמזנו מאמר חז"ל נתנה תוד' רשו"ת לרופא לרפאות. היינו [שתהא] יודע אשר הסמים הטבעים אינם פועלים רק [בהסכמתו] וממשלתו ית"ש. כי מלכותו בכל משלה. ומתפלל אליו ית"ש. בסוד השם הז' רשו"ת הגיל'. שהוא אצלינו שועתינו"ו קבל וכו':

מ"א חכמים הזהרו בדבריהם. מה שהזהיר לחכמים דייקא. עיין בתוי"ט. ונ"ל דהאזהרה לחכמים הוא ביותר. דייק התנא בדבריהם. היינו אפי' דברי חולין שלכם. כי שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד. כ"ש הכתוב ועלהו לא יבול:

מ"ב נגיד שמא וכו' עיין בתוי"ט למה אמר בלשון תרגום. ונ"ל עפ"י מה שקבלתי טעם למנהגן של ישראל כשח"ו אחד מבני עמינו אינו בשלימות הבריאה. הנה כשאחד מספר המאורע. הוא מספר לו בלשון המורגל אצלו. כגון בלשון אשכנז אצלינו פלוני איז קראנק חלילי. משא"כ כשמספרי' על עכ"ם. אומרין פלוני איז חול"ה:

אבל נעלם ממני [דעת האיך גרמו הדבר] והנה יכולני לומד [שגלמד הדבר מלוט] שאמר אל המלאכים סור"ו גא אל בית עבדכם וכו'. הנה סור"ו משמע דרך מעוקם שלא הי' הפתח של לוט פתוח לצדקה [כפתחו של] אברהם [אע"ה] הבן [וממילא לפ"ו] גלמדת בתורה שבביתו של אברהם לא הוצרכו להקיף [ובדרך רמז ויטע אשל בסאי"ר שב"ע. באיר שב"ע. ר"ת "בפתח "ביתו "ארבע "רוחות" של "עולם]:

ויהיו עניים בני בירתך. במה שיצטרך להשתמש אל האורחים הבאים ישתמש בהם ויתן להם שכרם ולא יצטרך לעבדים. ועי"ו ואל תרבה שיחה עם האשה. לא תצטרך להרבות שיחה עם האשה. כי אם יהיו בביתך עבדים הרב' ותשתמש בהם. ידוע הוא שעפ"י הרוב לא יישר בעיני האשה אופן השימוש. ותכעוס על העבדים למה עשית כך הי' לך לעשות כן. והנה כתיב אם אמאס משפט עבדי. הנה מחויב הבעה"ב לדבר על לב האשה. ולפייסה אשר יפה עובר העבד. הנה יבא לריבוי דברים. הנה לפי"ו קישור המאמר. הוא כך. יהי בירתך פתוח לרווחה. להננות אורחים רבים בביתך. וכיך שיהיו אורחים בביתך. הנה תצטרך למשמשים. הנה אמר ויהיו עניים בני בירתך. ולא תצטרך לשימוש עבדים. ועי"ו לא תצטרך להרבות שיחה עם האשה כגיל:

לפי גרסתינו במשנה קיבלו מה"ם. וקאי ג"כ על קבלתם משמעון הצדיק. שאמר שהעולם עומד על תורה עבודה ג"ח. הנה אמר יוסי בן יחנן. יהי ביתך פתוח לרווחה ג"ח: ויהיו עניים בני ביתך. לשמש את האורחים. זה מקרי עבודה. ואל תרבה שיחה עם האשה. כי ע"י שיחה עם האשה בוטל מדי"ת כדמסיק התנא במשנה:

והנה כל אלה הדברים שאמר התנא גלמד באברהם. ביתך פתוח לרווחה. כבר כתבנו לעיל. שלא נאמר באברהם. סור"ו גא אל בית וכו' כמו בלוט להורות שהי' ביתו פתוח לדי' רוחות. ואין מן הצורך להתעקם. ויהיו עניים בני ביתך להשתמש עמהם ולא עם העבדים.

תויו"ט בד"ה ולא אמרו וכו'. דודאי דר"ש לאו בהכי מיירי דאטו ברשיעי עסקינן שאינן מברכין ברהמ"ז וכו'. ויש לישב [דה"ק יוצאין] י"ח במה שעוסקין בזה שמדברים באלו ד"ת. היינו איך הג' ברכות של ברהמ"ז הם נגד תנ"ך או נגד [מקרא משנה גמרא. הנה אמרו עליו ד"ת] וכעת נאמר ג"כ. כאשר עוסקים בזה. שהרע"ב פסק לצאת בברהמ"ז י"ח [ג"כ. ולדעת התויו"ט לא יצא הנה יוצאין] י"ח ד"ת בהלכה זו. אי"כ לפי"ז הרע"ב ז"ל נהג בטוב' עם ישראל :

פ"ז תויו"ט בד"ה וכן בדוד וכו'. לכך לא אמר כמו שנאמר כי ממך הכל וגו'. לדעתי הקלושה. ל"ל למימר. כמו שנאמר. וכי צריכין ראי' לזה שהעולם ומלואה של הקב"ה. אבל התנא לא השמיע לנו בזה שום דבר חדש. רק השמיע עצה טוב' אל האדם לעמוד כנגד היצר המונעו ומכביד עליו עשיית המצות ולימוד התורה ונתינת הצדק. והנה אמר התנא שיבא עליו בטענה זו. ויהי' לו לעזר נגדו. כי היא טענה עצומה. וז"ש וכן בדוד הוא אומר. רצ"ל מצינו בדוד שהשתמש ג"כ בטענ' זו. והוא נכון בעזה"י :

תויו"ט בד"ה ר' יעקב וכו' וכ"ש דר"ם קדים לר"ש בזמן וכו' שניהם היו מתלמידי ר"ע. ואין כאן הקדמ' כ"כ :

פ"י כל שרוח הבריות נוח"ה הימנ'ו נ"ל לפרש בכ"מ לשון נוח"ה הימנ'ו היינו יישוב הדעת שאין חפץ יותר כי כבר הוא שבע בזה. דהנה יש לך דבר שהוא אהוב אל האדם. אבל אין לו עדיין נייח רוח שתתישב דעתו כי חפץ להשיג יותר. אבל כשהוא שבע מן האהבה אזי הרוח יש לו מנוח. הבן הדבר. וכענין שאמר יעקב ר"ב עוד יוסף בני חיי. מתרגמינן סגי לי חדו"א :

פ"א ר"א המודעי אומר המחלל וכו' נ"ל ר"א המודעי הי' קבלה בידו דכל הנרי אין להם חלק לעוה"ב. ובפי' חלק חשב הנרי שהיתה הקבלה ביד כל החכמים ואין כאן מחלוקת. ועיי' בתויו"ט :

ושמעותי טעם לזה להיות לה"ק מסוגל לשיתקיים הדיבור בו (וכמו שנכתב בדור הפלגה הן עם אחד ושפה אחת וכו'. ועתה לא יבצר מהם וכו') הבה נרדה ונבלה שם שפתם (וכו') ממילא על איש מבני עמינו שאינם רוצים שיתקיים הדבר כך אינם אומרים בלה"ק. משא"כ וכו'. מעתה תבין שהתנא דיבר בכאן מעונשים. אשר רצונו שלא יחולו על ראש בן ישראל חלילה. ע"כ נשמר בדיבורו שלא ידבר בלה"ק :

פרק שני

מ"א שאין אתה יודע מת"ן שכר"ן וכו' שאילו היית יודע מתן שכרן ותבין הפרש השכר בין מצוה למצוה. הגם שאין מהראוי לעבוד ע"מ לקבל פרס. עכ"ז יודע לך אשר מצוה פלונית יש כביכול בעיני הש"י יותר נחת רוח ממצוה אחרת. ותשתדל באותו מצוה דייקא ביותר. ובוזה יצדק לך לשון מת"ן. הבן היטב. [מכאן עד סוף הפרק נדפס לעיל בלקוטי משניות מן אות כ"ב עד אות ל"ג] :

פרק שלישי

מ"ב הוי מתפלל בשלום"ה של מלכו"ת יובן למשכילים. מהו הענין שלום"ה של מלכו"ת. וכעת ציינתי רק למזכרת להרחיב הדיבור :

מ"ג שלשה שאכלו וכו'. ע' בתויו"ט למה נקט שלשה. והנה קבלתי מאת כבוד מחו' הרב הקדוש סהרצ"ה זצוק"ל. שלח"ן מכפר כקטורת. והנה הוא ר"ת ד' סממני' המפורשים בקטורת היינו נ"טף "שחלת "חלבנה "לבנה. והנה לפי"ז ג' סממני' כתובים ביחד בתור'. ולבנ"ה בפ"ע להורות לד"ת יש קפיידא כשהן ג'. וגם עפ"י מה שאמרנו במ"א. שלח"ן ר"ת ארבע' מדריגות של הצלחת ישראל המפורשים בפסוק מי זאת וכו' הנשקפה כמו שח"ר וכו'. שחר "לבנה "חמה "נדגלות. ר"ת שלחן והנה בחי' הרביעית נדגלות הוא לעתיד. והג' מדריגות הם הצלחת ישראל בעולם הזה. ע"י תורתם. ע"כ הקפיידא הוא בג' לד"ת. והוא הכל בדרך רמז :

שינה התנא במאמרו. ואמר סייג לחכמה שתיקה. דהסיי"ג הוא אפילו קודם שיש לו חכמה. הבן הדבר:

מ"ד תי"ט בד"ה כלי חמדה וכו'. ול"ג שלכך קראה בכאן כלי חמדה לפי שמדבר וכו'. ונ"ל לפי דברי התויו"ט לעיל. חביב אדם וכו' קאי על האומות כשמקיימין מצות ב"ג ויזכו ג"כ לעוה"ב וישראל חביבים שנקראו בנים למקום:

ולפי"ז קשה אדרבה. למה העמים השיי על הבנים עבודה יתירה כיון שגם ע"י הו מצות אפשר לזכות לעוה"ב. לזה אמר התנא שהתורה בעצמה הוא כלי חמדה שחמדו אותה אפילו העליונים ולא ניתנה רק להבנים הנחמדים ישראל עם קרובו והבן:

מפ"ז תויו"ט בד"ה הכל צפוי וכו'. ומה שלא אמר הרשב"י כן על חטא אדם המוקדם שהיה יכול הקב"ה להפרישו וכו'. אין זה קושיא לדעתי כי רשב"י בא לפרש בכאן פי' הפסוק קול דמי אחיך צועקים וכו':

שם ובמדרש שמואל כתב דמעיקרא לאו קושיא. לפי שידיעת השיי הוא כצופה וכו'. אומר לך ידידי כל אלו הדברים הנאמרים בענין ידיעה ובחירה. הנה ראיתי ג"כ אחד קדוש מדבר. והסביר ג"כ בזה דברי הרמב"ם והוא הרב הקדוש בעל אור החיים. אמר שאין ידיעתו ית' כידיעתינו. כי בידיעתינו א"א לו' שנד"ע. ושלא נד"ע. דהן הנה שני הפכים בנושא אחד. אבל הוא ית"ש הנה הוא כל יכול. אפשר לומר יודע. והבחירה תפשיות ביד האדם. כי השיי אינו יודע כביכול איך יעשה האדם. וזה דבר שאינו מושג לשכל האנושי:

ואני הקטן הנני אומר לך. אחרי ראותי כל הדברים הנאמרים מפה קדושי עליונין בעסק הזה. הנה ישרה בעיני דברי חסיד בחירה. וקיצור דבריו הוא כך. דהידיעה והבחירה שניהם נתאמתו לנו עפ"י דברי התורה והנבואה. הגם ששכל האדם קצר מהשיג האיך יתכנו שניהם ביחד הנה השיי יודע. ולא הודיע לנו השיי

מ"ג מסורת סייג לתורה. הנה סייג הוא גדר לכל יכנסו זרים בגינה או כרם וישלטו בו. ועושיין גדר ולא יוכל זר ליכנס בו רק בעל הגינה והכרם. הוא יכנס ע"י הפתח הידוע לו. והפתח גנוז אצלו. כן הוא הענין בכאן הנה התור' כתובה לפנינו. וכבר העתיקה האומות ללשונותיהם. אבל המסורת זהו מה שנמסר בתושבע"פ. בדרשות חז"ל וכן בתרגומים שבאו כמה פעמים בתוספת על המקרא והכל נמסר בסיני בסוד תושבע"פ. מזה אין טועמין טעם מתוק רק בני ישראל עם קרובו. והם הם הסודות בינו ובין בני ישראל. וזהו מסורת סייג לתורה לכל יכנסו בה זרים הבן:

מעשרות סייג לעושר. לפי פירושי לעיל יצדק היטב גם בכאן מעשרות סייג וגדר לעושר שלא ישלטו זרים בעושרו. כי אם ח"ו אינם נותנים צדקה ומעשרות מן העושר. הנה יאבד העושר ההוא בענין רע וישלטו בו זרים כענין ועניים מרודים תביא בית. וישלטו בהונו ורכושו משא"כ כשיתן מעשרות הנה יהיה גדר לעושרו ורכושו שלא יכנסו בו זרים. הבן הדבר:

גורים סייג לפרישות הוא ג"כ גדר לפרישותו שלא יכנס בו זר. דהיינו היצר לבטלו מפרישותו:

סייג לחכמה שתיקה. הנה אם יש לו שכל מחודד מסוגל להשיג חכמה ומחו רחב וחזק להבין מושכלות. [הנה כשמדבר עם ב"א] בדיבור רשות. דברים של מה בכך. הנה ידבר עמהם ע"י חכמתו מילי דבדיחותא. ודברי מליצה [הנה פעל בזה] שנכנסו זרים בחכמתו. ויבא לידי לה"ר ורכילות וכיוצא לאין משער הנה השתיקה הוא גדר לחכמתו. הבן הדבר [והנה] שלמה אמר גם אויל מחריש חכם יחשב. א"כ זה הענין ישתנה מאינך לפי פירושי [ולעיל] כגון מעשרות סייג לעושר היינו אם יש לו עושר ויתן מעשר. הנה המעשר הוא סייג וגדר לכל יכנסו [זרים וישלטו] בעושרו. וכן באינך דוק ותשכח. משא"כ השתיקה. כיון שגם אויל מחריש חכם יחשב. א"כ השתיקה [הוא] גדר לחכמה. גם קודם שיש לו חכמה. ע"כ

אותם בקברי אבותיהם הצדיקים (ומצאנו ראינו בצואת הגאון הקדוש מיה' נפתלי כ"ן. שהי' מצוה ליתן סיד תחת ארונו למהר העיכול) והנה הנפטר מקווה לזה [אשר] יתהווה מבשרו רימה שיתעכל מהרה. והנה אדם כזה שמקווה שיהי' בשרו רימה איך יתגאה. והנה בודאי הצדיקים שלא נהגו מהעוה"ז לא יתהווה רימה מבשרם. אבל זעירין אינון והתנא אנו"ש קאמר. לא אי"ש המורה חשוב :

מ"ט סופה לבטלה מעוני. ובתיקוני זהר. אמרו. סופה לקיימה מעוני וכבר כתבנו מזה במ"א :

מ"י הוי סמעט בעסק וכו'. לפי גירסת בעסק. הא קמ"ל. אפילו באמצע העסק והאומנות שהוא עוסק ימעט ויעסוק בתורה :

מ"א תשובה ומעשים טובים כתרין וכו' עיי' בתויו"ט. ול"נ לפרש. תשוב' ומע"ט וכו' דהנה תשוב' אינה מכפרת לבדה גמר הכפרה רק בעבר על מ"ע ושב לא זו משם עד שמוחלין לו. אבל עברו על ל"ת ושב תשוב' תולה ויוה"כ מכפר. עבר על כריתות ומיתות ב"ד. תשוב' ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין. חילול השם כולן תולין ומיתה ממרקת :

הנה מן הצורך להבין כשיעבור ח"ו על כריתות ומב"ד. הנה תשוב' ויוה"כ תולין להגין מן היסורין שלא יבואו ויסורין ממרקין איך יצויר. זה הלא התשוב' ויוה"כ תולין להגין מן היסורין. וצ"ל שהן מגינים שלא יבואו היסורין בחזק. רק על יד על יד יסורין קטני'. כגון עבדי לוי מאני' ולא מתקבל עלי'. וכגון הושיט ידו לכיס וכו' :

ותנה גם בכאן יש לפרש כן. הגם שחטא ח"ו בהגך עבירות דצריך בהכרח ליסורין. ונגזר במשקל אל דעות הפורעניות על שונאי ישראל. עכ"ז בעשות מעשים טובים עם התשוב'. הנה הוא כתרין ומגן להגן שלא יגעו בו היסורין כ"כ. כמו המגן הנתון על גוף האדם. הנה יורד בו המורים. אבל אינו כראב לו כל כך. כן הוא הדבר הזה. כן ג"ל :

המושכל הזה. וא"ת למה לא הודיע לנו השיי המושכל הזה הלא זה הוא פנת כל התורה. נשיב לך. הלא ידעת כי השיי הוא טוב ומטיב. ובפרט לישראל עם קרובו. ונתן לנו חמד שעשועים אשר חמדוהו העליונים. הנה אם הי' יודע השיי שהשגת השכל הזה בעסק הידיעה ובחירה טוב לנו בודאי היה מודיע לנו. אבל השיי הוא היודע שהשגת השכל הזה לא שייך לנו. ואין זה טובה לפנינו. ע"כ דברי החסיד הנ"ל :

ואני הקטן [אבא] אחריו. ואבאר לך את הנלע"ד הטובה הגדולה שעש' לנו השיי שלא השכיל אותנו בענין הזה. רק נאמין באמת אשר השיי יודע. וכביכול אינו יודע. והבחירה חפשיות. והנה נצטוינו והלכת בדרכיו"ו. אי"כ גם אנחנו מחויבים לנהוג כן בדרכי התורה. בעסק הנהגת איש עם רעהו. כגון למשל לא תשנא את אחיך בלבבך. הנה אמר [הגם שעפ"י] שכלו יודע שחבירו ההוא רשע ושבע תועבות בלבו. ונתאמת הדברים אצלו. עכ"ז [לא תשנא אותו] והגם שתדע לא תדע. ואסור ברכילות ולהיר. א"א לי להרחיב לך הדבור [בזה]. אבל הוא נצרך לדעת כי הוא פנה לתורה הבן הדבר : [מכאן] עד סוף הפרק נדפס לעיל באות ל"ד ל"ה ל"ו] :

פרק רביעי

מ"א תויו"ט בדי"ה שנאמר מכל מלמדי וכו' שאין זה חידוש שלאחר שלמד האדם מלומדו הוא מתחכם וכו'. וכבר המשילו הראשונים כמשל הננס הצופה על גבי הענק שרואה יותר מרחוק :

תויו"ט בד"ה הכובש את יצרו. יצר הרע נקי יצר סתם וכו'. מקרא מלא הוא כי יצר לב האדם רע מנעוריו :

מ"ד [תויו"ט] בד"ה שתקות אנוש וכו' עכ"ז אין תקותו ותוחלתו על הרמה וכו'. ואני אומר הדברים כפשוטן כי ידוע כל זמן שלא נתעכל הבשר עדיין הדין מתוח על הנפטר. משא"כ אחר עיכול הבשר. ע"כ היו נוהגין ללקט העצמות אחר עיכול הבשר. וליתן

מכ"ב תויו"ט] כד"ה ולא מקח שוחד וכו' דהבא לטהר מסייעין לו וכו' ועפ"י פירשו כמה מהמפרשים הפסוק ולך י"י החס"ד וכו' רצ"ל [שחסד גדול הוא] מהש"י שמשלם לאיש כאילו היו כל המעשי' ממנו. ובאמת היא עזר אלקי :

נבא"ד ומענין התשובה וכו' אינה מצוה בפ"ע וכו'. באמת היא מצוה ממנין תרי"ג. אבל אעפ"כ היא מצוה מאת הש"י נבראת קודם לעולם לדחות העבירה :

פרק חמישי

מ"א. ומה תלמוד לומר [והלא במאמר אחד יכול] להבראות אלא וכו'. יש לפרש כפשוטו דודאי אין לחקור על היוצר כל למה ברא את העולם [ב"י מאמרות וגם] אין לחקור למה ברא את השמי' כדוריי והארץ שטחית וכיוצ'. הלא הוא ית"ש הוא היוצר הטוב לכל נבראיו. רק השאלה הוא מ"ה תלמו"ד לומ"ר. רצ"ל למה הודיענו הש"י זה בתורתו. שברא את העולם בעשרה מאמרות. וחלילה לומר וכו' שהלא ודאי הוא שבמאמר אחד יכול להבראות. אלא הודיענו הש"י זה בתורתו בכדי להזהיר לבאי עולם. וידעו שכר הצדיקים ועונש הרשעים :

פ"ג תויו"ט כד"ה אברהם אבינו. שאנו זוכים ומקבלים טובה בזכותו זה וכו'. והראיה שאחר נסיון העשירי נאמר לו יעז אשר עשית וכו' כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך וכו'. ומיהו בלא זה י"ל דקראו התנא אבינו. טבע האב לבנים. כדי שגם הבנים יעמדו בנסיונות ולא ירהרו אחר מדת הש"י :

פ"ז פי הארץ ופי הבאר ופי האתון שלשתן מסודרים בג' סדרי תורה כסדר. פי הארץ. בפ' קרח. פי הבאר בחקת פי האתון בבלק. ושמעתי מכבוד מוח' הקדוש מהרצ"ה זצוק"ל. שמה שיש בקבלת הקדמונים להעביר מחשבות זרות מן התפילה. לומר ג"פ פי פי פי. הוא על ג' פיות הג"ל. ואיני יודע כעת הטעם אבל ציינתי למזכרת :

ט"ח על שבעה גופי עבירה. ג"ל דוקא על גופי עבירה אבל לא על ענפיהן. וזה טעמו של בעל דרך חיים שפי' דוקא מעשרות. עיין בתויו"ט כד"ה מקצתן מעשרין :

מ"ג ד' מדות בנותנ"י צדקה וכו' עיין (בתויו"ט) [ברע"ב] ונ"ל דכל הד' בבות קמיירי שפיר בנותני צדקה בזמן שיש לפניהם עניים. ע"כ קרא את כולם. נותנ"י צדקה. אבל הכא קא מיירי. להדר אחר עניים ליתן להם בזמן שאין לפנינו למי ליתן. והנה הרוצה שהוא ישיג עניים ליתן להם. ורוצה שהאנשים שעמו לא ישיגו זה ודאי עינו רעה ישיגו אחרים. והרוצה שאחרים ישיגו. והוא לא ישיג ויפסוד עינו רעה בשלו. הרוצה שהוא ואחרים ישיגו למי ליתן. חסיד. שמאמין בהש"י ובתורתו מ"ש בזהר שהוא דורנא דשדר ל"י קב"ה. ורוצה שכל חביריו ישיגו הדרון מהש"י. לא יתן ולא יתנו אחרים. דהיינו בעת שיש עניים הוא נותן ואחרים נותנים. אבל אינו רוצ' להשתדל להשיג עניים וגם אינו רוצ' שישתדלו אחרים. הנה אינו מאמין הא דאמרו"ל בגמ' ובוהר. הנה הוא נק' רשע. ודוק היטב כי קצרת. ואודי להו קושיו' התויו"ט : וכן יש לפרש בהולכ"י לבית המדרש. כל הד' בבות. הולכיים. כאשר יש בית המדרש בעירם. אבל קמיירי. בהשתדלות להשיג בית המדרש הבן :

מפ"ז תויו"ט כד"ה זו אהבת אמנון ותמר לדוגמא בעלמא נקמ' ולפיכך לא קשיא רישא רישא לסיפא עכ"ל רצ"ל רלכאור' קשיא רישא לסיפא. דברי שא אמר. איזו היא אהבה שתלוי' בדבר זו אהבת אמנון ותמר. דמשמע שאין לך אחרת כיוצא [בה. וכל] אהבות שבעולם אינם תלויים בדבר. ובסיפא אמר ושאינה תלויה בדבר. זו אהבת דוד ויהונתן. [דמשמע אבל כל אהבות שבעולם תלויים בדבר. ע"כ צ"ל] לדוגמא בעלמא נקטינה"ו. וק"ל :

מ"ח תויו"ט כד"ה כל המזכה וכו' דדוקא כשיהיו התלמידים רבים כדכתיב חסידך. ולא ידענא דהדי חסידך קרינן. וצ"ע בקרי וכתוב :

השמיטה לפ' תבא

[אחז"ל] במועד קטן דף מ' ע"א אמר רשב"י לר"א בנו. האנשים הללו אנשי צורה הם זיל [למביהון דליברוכך וכו' א"ל יה"ר דתזרע ולא תחצד ולא תחזין] שתא חרתא וכיוצא ובא לגבי אביו. ופירש לו אביו שכל זה היא [ברכות תזרע ולא תחצד תוליד בנים ולא ימותו עיי"ש. ונ"ל לפרש עפ"י אשר קבלתי] מברכותינו כשרואה הצדיק ח"ו איזה [גו"ד] הגנור על האדם. כגון שגנור שיתבואה שזרע לא יקצור [הנה כאשר בא יבא האיש אל הצדיק אזי הצדיק במחשבתו] מפרש הדבר לטובה שיהיו לו בנים ויחיו לעולם. הנה המחשבה רוכבת על הדיבור. הנה נמתק הדין [ונתהפך הדבר לטובה. והנה תראה] בכאן. אמרו הצדיקים הללו בלשון כזה. ונמתק הדין ע"י המחשבה לברכות. ומאין למדו זה הוא מהתורה שבאו הקללות בדיבורי התורה [מבוארים והברכות אינם] מבוארים והם במחשבה לידע ולהודיע שהקללות יוכלו להתהפך לברכות ע"י המחשבה רוכבת על הדיבור :

[פי יהיה לאיש שתי נשים וגו' ולכאורה יקשה] למה נאמר בתורה בשתי נשים [דייקא. הלא ה' יכול לכתוב בשני בנים אחד אהוב ואחד שנוא. לא יוכל לבכר את בן האהוב וכו'. גם צריכין להבין] ביעקב אבינו שהנחיל פי שנים. להבכור בן האהובה. הגם שהי' בן השנואה [הבכור. והלא קי"ל שקיימו האבות כל התורה כולה אך כאשר תתבונן] בפסוק אמרו לא יוכל לבכר וכו' והיא מיותרת. לא הל"ל רק את הבכור בן השנואה יכיר וכו' אבל [בא להורות לנו לבל יוקשה מיעקב אבינו דשאני התם] דעפ"י הדיבור ה' הוראת שעה :

תו"ש בד"ה אין מספיקין וכו' אבל הרמב"ם פי' שימנעוהו מן התשובה וכענין שנאמר בפרעה ויחזק י"י את לב פרעה. ודעת חכמים הקדמונים תמצא דאפילו יהי' ח"ו כך. אין לך דבר שעומד בפני התשובה. ואפילו מונעין אותו מן התשובה. הנה התשובה קשה לו. אבל אם הוא מתבר גזיון דפרזלא. ודחוק א"ע ביסורין לשוב עכ"פ אליו ית"ש. פוק חזי. מ"ש השליה על אלישע אחר שהי' ר"מ מפתיהו לשוב בתשובה הגם ששמע ב"ק שובו בנים שובבים חוץ מאחר. והמליץ ע"ז מליצה נכונה מדברי חז"ל. כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה חוץ מצא. וגם מענין ויחזק י"י את לב פרעה. ראה מ"ש הרב מהר"ם האגוז. בפסוק ואני ידעתי כי לא יתן וכו'. ואעפ"כ ולא ביד חזק. רצ"ל ידיעתי. אינה יד חזקה עליו כי אעפ"כ אם יתאמץ א"ע לשוב הבחירה חפשית : הבן הדברים :

מ"ש הרע"ב בד"ה ונפש רחבה. שאם לא ה' רב התאוה לא ה' יועץ וכו'. עיין בתו"ש. ואסבור לך לפי שכלי הדל. כל אדם מיעץ כמה ששכלו דבוק ע"כ העוסק בתורה לשמה. נהנין ממנו עצה ותושי'. דכיון ששכלו דבוק תמיד בתורה. הנה מיעץ עפ"י התורה ומי ששכלו דבוק בתאוות מיעץ לתאוות ותראה מליצת הדרשנים. חכם מה הוא אומר רשע מה הוא אומר. רצ"ל כל אחד אומר לפי מה שהוא ומן דבורו של אדם ניכר מה הוא הבן : אוכלין בעוה"ז ונוחלין לעוה"ב. רצ"ל מה שאוכלין בעוה"ז לא ינוכה להם לעוה"ב. ומתורץ בזה קושית התו"ש : מ"כ הוא ה' אומר עז פנים וכו' יהר"מ י"א שתבנה עירך וכו' עיין מ"ש בספרי בני יששכר כי הדברים ארוכים :

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם.

סיומא דהש"ס פה מונקאטש שנת "אם "הבנים "שמחה "הללויה ביום כ"ז אלול שנת תקפ"ז לפ"ק

מאן דזכה להלכה חדא ירית עלמא חד (דיש להתבונן וכי ס"ד דבשביל הלכה אחת שילמוד האדם כל ימי חייו ואח"כ יתבטל בשביל זה יזכה לחיי עוה"ב. אך לדעתי) הכוונה הוא מאן דלומד הלכה אחת היינו כל הלכות שלומד הוא רק מיוחדת ואינו נשמע ממנה הלכה אחרת הנה יורש עולם אחד אבל אין לו דשות להלוך מעולם לעולם והוא כעבר שאין לו התמנות רק על מה שהופקד עליו. משא"כ מי שדרכו ללמוד הלכות היינו שלומד הלכה אחת ואגב הלכה זו נלמוד הלכה אחרת. הנה הוא בן עוה"ב שיש לו רשות להלוך מעולם ועד עולם כבן ההולך מפלטרין לפלטרין בלא מחזה. וזה הוא הפירוש כל השונה הלכות בכל יום השונ"ה היינו שלומד הלכות בשניות, היינו זוגות הולך מחיל אל חיל ומובטח לו שהוא בן עולם הבא כנ"ל. והנה בהתחלת הש"ס מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן. ומקשי בגמ' מכרי כהנים אימתי קאכלי בתרומה משעת צה"כ ליחני צה"כ ומשני מלתא אגב אורחא קמ"ל כהנים אימתי קאכלי בתרומה משעת צה"כ והא קא משמע לך דכפרה לא מעכבא. והקשו בתוספות הלא משנה מפורשת היא. טבל ועלה אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים. ותירצו דרגילות התנא הוא לאשמועינן בקיצור אף למה שמפורש כבר. ולכאורה קשה למה הוא הרגילות של התנא ללא צורך אך לפמ"ש יונח כדי שיהיה אדם שונה הלכות היינו שילמוד אותם בשניות ויהיה חורז מהלכה להלכה וילך מעולם אל עולם מחיל אל חיל ויהיה בן עוה"ב בלא מחזה כנ"ל. זה הוא שנערץ סופה בתחילתה כל השונה הלכות וכו' וקשה כנ"ל. לזה הדרך עלך כל הש"ס ותמצא הכוונה מאימתי וכו' משעה שהכהנים נכנסין והכל כנ"ל וקצרתי מאפס הפנאי הבן הדבר :

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות עכ"ל. הנה ידוע דהתורה נערץ סופה בתחילתה, ע"כ מהראוי לקשר סוף הש"ס בתחלתו מאימתי קורין את שמע בערבית. ונאמר דהנה יש להתבונן במאמר אליהו ז"ל א. למה נאמר כל השונה ולא כל הלומד (הגם שבכ"מ לשון הש"ס כך הוא שונה הלכות ג"ז יש להתבונן למה הוא כך הלשון). ב. יש להתבונן למה אמר השונה הלכות ולא הלכה אם לומר דהסגולה הוא דוקא אם לומר ב' הלכות בכל יום. הנה יקשה עלינו מ"ש בת"ז בהקדמה כל מאן דזכה להלכה חד ירית עלמא חד כש"כ מאן דזכה למסכתא חדא או לתרין או לשיתין וכו' עיי"ש הנך רואה דאפילו בהלכה אחת ירית עלמא חד. ג. דאי הדבר ידוע דיש חילוק בין אומרו זוכה לחיי עוה"ב לבין אומרו בן עוה"ב וכאן אמר בן עוה"ב עיי' בכתבי האריז"ל ורשות ניתן לדרוש. ונ"ל דהנה הן אמת מאן דזכה להלכה חד ירית עלמא חד אבל בשביל כך לא נקרא בן עוה"ב. דהנה החילוק הוא בין בן לעבד כי עבד מלך הגם שהוא שר וחשוב גדול אצל המלך. עכ"ז אין לו רשות להלוך ולא להשתרר רק במקום שיפקידהו המלך ואין לו רשות ליכנס בתחום שאינו שלו. הלא תראה כ"ז ג"כ במלאכי מרום שכל מלאך אין לו רשות ליכנס בתחום חבריו וכאמור בזהר שהמלאך שהלך עם משה לא רצה ללכת יותר כשהגיע לגבול סנ"ל. והוא דבר ידוע (וכן תמצא בפסוק שאמרו פלשתים לאכיש השב את האיש וישב אל מקומו אשר הפקדתיו שם) משא"כ בן המלך מחפש בכל גנוי"א דמלכא. והולך מפלטרין לפלטרין ולית תרעא דאחיד באנפי ולית דימחי' בידו' — והוא הנדמו בגמרא דעיילי בלא בר — והנה לפי"ז תתבונן

אציגה לי ציונים מאשר חנן השם את עבדו בעת אשר ליהודים היתה אורה בימים של חנוכה בנר מצוה ותורה אור :

ארז"ל בברכות. הני ברכי דרבנן דשלהי מינייהו, והנה מהיכן יש להקליפות כח לגרו' עייפות לברכי דרבנן אך הוא אשר כתבנו שבשיעור קומה של יוצר בראשית, שני מדות נצח הוד הם מכוני' בשם ברכי"ם כנודע ואנחנו צריכין ע"י מעשינו הטובי' להחזיק כביכול הנך ברכי' כי ע"י איתערותא דלתתא איתער לעילא ועיקר איתערותא לזה הוא להחזיק לומדי תורה שהם עיקר הגוף וצריכין אנחנו להחזיק אות' כמו ברכי' המעמידין את הגוף שהגוף נשען עליה', והנה בהתמעט ח"ו המחזיק לומדי תורה אין להגוף על מי להשען והקליפות גוברים כמו שנגע הס"מ בירך אבינו הזקן, ועיי' גורם עייפות לברכי דרבנן והבן, והנה ע"י העדר המחזיקי' בימי מרדכי ואסתר וכן בימי החשמונאי' הי' העולם מתמוטט שלא הי' לו על מה לעמוד, ע"כ כשהשי' עשה להם ניסי' בימי מרדכי ובימי מתתי' ראו עכ"פ לתקן השני מועדי' אלו חנוכה פורי' שהם נגד נצ"ח הו"ד, ונק' ברכי דרבנן, מפני שהם מצות דרבנן, ותיקנו להרבות בצדקות עכ"פ במועדים האלו להחזיק לומדי תורה בכדי שלא יתמוטטו ח"ו הני ברכי דרבנן, והנה מועדי השם מקראי קודש הנזכרי' בתורה פש"ס, הם נגד עיקר הבנין שת"י הזרועות והגוף דהיינו חגית, והנה להיות בעולם מחזיקי לומדי תורה ונתנו להם די פרנסת' אזי הי' קיום לעיקר הבנין וכן למועדי השם, ובהעדר המחזיקי' אזי יתמוטטו ח"ו עיקר הבנין ע"כ עיקר מלשינות המן הי' על המועדי' יעיי' במדרשים ובתרגו', וכן בימי היווני' רצו לבטל מצות החד"ש שבו תלוי המועדי', ע"כ ראו החכמי' ברוה"ק לעשות סמוכין לתורה לתקן אלו השני מועדי' חנוכה"ה ופורי"ם, ולהרבות בהן בצדקות להחזיק לומדי תורה ועל ידם הי' קיום לתורה וללומדי' ולמועדי השם מקראי קדש

זמנה משתשקע החמה עד שתכלה רג"ל מן השו"ק, רמו נכון על דבריה' יראה לי דהנה ידוע מה דאיתא בוה"ק על פסוק ויגע בכף יריכו, שהסי"מ לא יכול לו דהי' שלם בכל סטרוי ע"כ גגע בכף ירכו. דרמו לתמכין דאורייתא הם המחזיקי לומדי תורה הם המיון השוקיי' המעמיד' את הגוף ובוה יכול לו ותקע כף וכו' כי זעירין אינון בעוה"ר בגלות אדום, הנה רג"ל מרמו לס"ם שהוא סוף הדרגין והוא נגע בשוק אבינו יעקב, ואיתא בוה"ק דעיי' נתחלש כח הנבואה הבאה מבחי' נצ"ח הו"ד, וע"כ לא יכלו כל הנביאי' מורע יעקב לעמוד על סוף מפלת אדום וזלת עובדי' שהי' גר אדומי. ומיני' ובי' אבא לילול בי' נרגא ולזה יראה כי ספו גם תמו כל הנביאי' בגלות אדו' ואין חזון נפרץ להיות נתחלש הכח הנבואי מחמת העדר מחזיקי לומדי תורה בשלימות. והנה חנוכה ופורי' נגד ג"ה כנודע. ולזה אמרו בנ"ח מצותה משתשקע החמ"ה מרמו להעדר כח ואור הנבואה ועד שתכלה רג"ל הס"ם מן השו"ק של יעקב אבינו שיתקון העול' ע"י מחזיקי לומדי תורה ואז יתקיי' במהרה ושפכתי רוחי על כל בשר ותשוב הנבואה לאיתנה, אבל כעת הרמו בנר חנוכה הרומז לנצח וגם נצח ישראל לא ישקר להשגת רוה"ק מעט מעט בכל דור ע"כ מוסיפין והולכין בכל לילה ולילה לרמו לתוספת אור בכל פעם עד שיכלה לגמרי רגל מן השוק וכנ"ל :

והנה רמו נכון כשתכלה רג"ל מן השו"ק ר"ל כשתסיר מנין רג"ל ממנין השו"ק ישאר קע"ח והוא בגי' ב"פ חנוכה"ה. לרמו הנ"ל כשיבוטל הרגל מן השוק כנ"ל, אזי יתוסף לנו עוד אור חנוכה לחינוך הנבואה. כי כעת הוא רק חינוך קטן לאור השגת רוה"ק מעט מעט. ע"כ בא הרמו שיהי' בגי' ב"פ חנוכה והבן :

והבן, והם יעמדו לעד לעולם עד שתכלה רגל מן השוק וכנ"ל:

הגאון הקדוש הרב מו"ה לוי יצחק האב"ד דק' ברדיטשוב זצלה"ה התעורר למה לא תיקנו לקרוא מגילה בחנוכה כמו בפורי' ציי"ש דבריו הקדושי', ומה שנ"ל הוא עפ"י מה דידוע מרעיא מהימנא, וקב"ל היהודים, דא משה כללא דיהודאי ור"ל שקיבל מגילת אסתר מהר סיני, והנה זה ודאי לא מסתבר למימר שקיבל המגילה כמו שהיא סדורה עתה לפנינו, אך הוא ע"כ שקיבלה בלא סידור רק שבאמת כל כתבי קדש הם שמות הקדושי' נמשכי' מגבהי מרומי' מאת האורות העליוני', והנה כל נס ופלא שנעשה לישראל הוא בהתעורר איזה מדה ואיזה אור קדוש למעלה בגבהי מרומי' ועי"ז נתהווה שידוד מערכת הטבעיים, והנה ידוע כי בכל מדה ובכל אור, הוא או"ר וכל"י, דמיון נשמה וגוף, והנה הכלי' הם אותיות רוחניי' המגבילים את האור שבתוכו, והנה הגם שאין לנו רשות להתבונן באור רק אותיות, עכ"ז יש לנו לכנותו בשם או"ר שהוא חשוב אבל תיבת כל"י אין לנו להתבונן רק באותיות, והנה בכל נס ופלא שנעשה לישראל ונכתב בתורה ונביאי' וכתובי' הנה הגם נעשה אותן האותיות ממש המצורפי' עתה בתורתנו בסיפור המעשה ההוא, והנה בכל שנה ושנה נתגלה האור הנערב ההוא בזמן שנעשה הנס ואנו קוראין בתורה או בכתובים

המעשה ההוא שהן הן האותיות ממש שהגבילו או את האור החדש של הנס ע"כ גם עתה בקראינו במגילה המעשה ההוא אנחנו ממשיכי' להכלי' הם האותיות את האור ומגבילי' בתוכו את האור, ע"כ אנו קוראין בפסח סדר הנס של הפסח וכן בכל זמן וזמן וכן בפורי' קריאת המגילה שהוא שנתגלה לאנשי כנה"ג אותיות של הנס שהגבילו את האור החדש וזה ענין קיבל משה מהר סיני היינו בלי סידור קיבל, רק סידור השמות בגבהי מרומי', והנה בימי החשמונאי' המה ראו כן תמהו מפני מה עשה השי"ת נס בנרות שלא הוצרך להצלה, אך הוא בהיות הנבואה עדיין והי' הכח העליון מתנוצץ בתחתונים ואי"א לקבל האור אלא ע"י כלי ע"כ הגבילו ענין קבלת האור ע"י הכלים המוכשרי' לזה היינו האותיות דסיפור הנס משא"כ בימי החשמונאי' שאז תשש כח הנבואה ולא הי' חוץ נפרץ אם היו מגבילי' האור המתגלה בנס ע"י הכלי' לא היו נהני' מהאור מתמת תשות כחם. לזה עשה השי"ת להם נס בנרות ובאור להורות שלא להגביר האור רק יהנו מהאור המתגלה בלי כלי ע"כ לא כתבו מגילה להגביל האור בהאותיות, וזה ענין אמרם ז"ל למה נמשלה אסתר לאילת השחר מה שחר וכו' אף אסתר סוף כל הניסי' ומקשו והאיכא חנוכה ומשני ניתנה ליכתב קאמרינן כי באמת חנוכה לא ניתן לכתוב והבן: והשי' יראנו נפלאות מתורתו ואל יאמר סיני דבר שלא כרצונו: